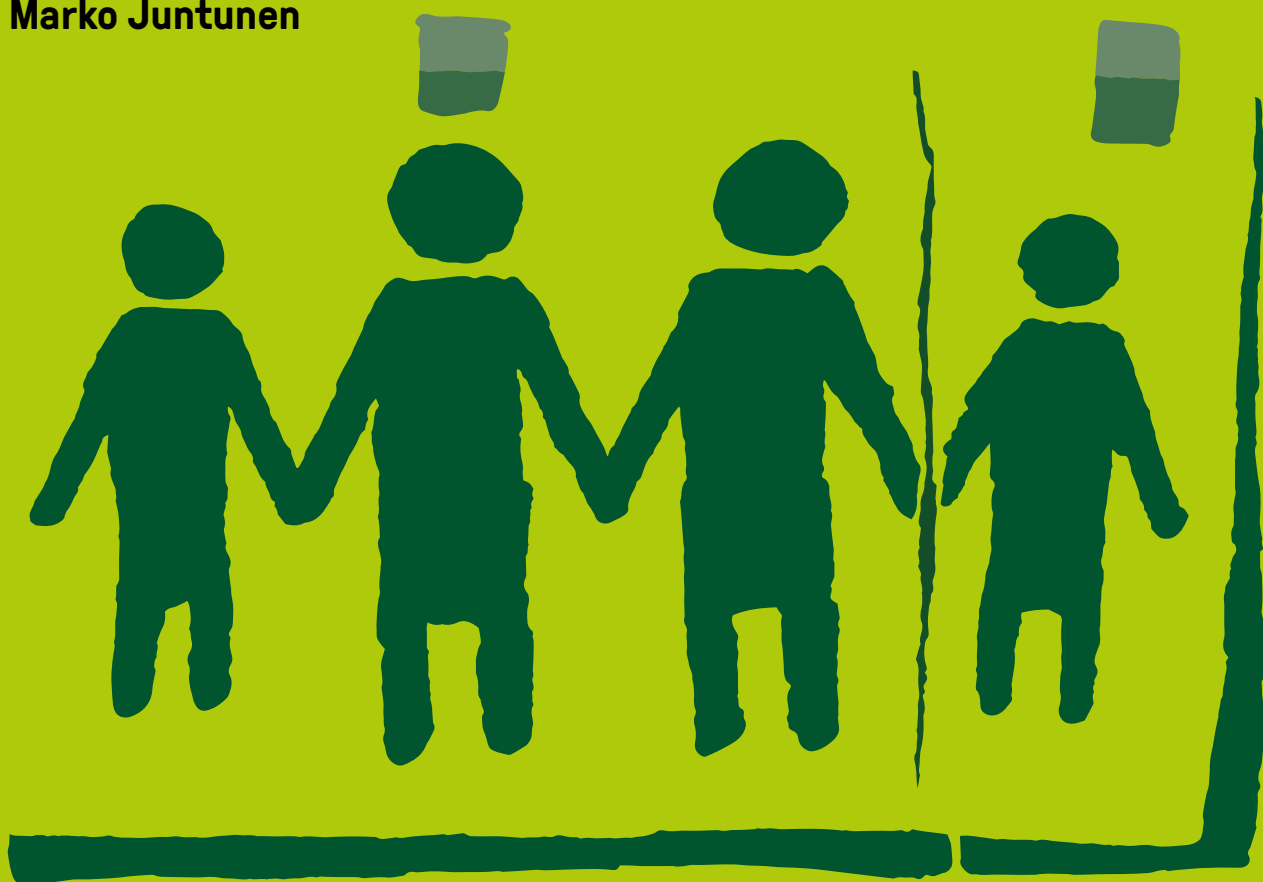

KUN PERHEENJÄSEN RADIKALISOITUU

Marko Juntunen

Väkivaltaisen ekstremismin
ennaltaehkäisy ja perheiden
tukitoiminta kuudessa
Länsi-Euroopan maassa

SISÄLLYSLUETTELO

ALKUSANAT	4
JOHDANTO	6
Perhe ennaltaehkäisyn avaintoimijana	9
Perheet rekrytoinnin kohteina	12
Raportin rakenne	14
OSA I: TUTKIMUKSEN TAUSTA	16
Ekstremismi ja radikalisoituminen	16
Ekstremistiset narratiivit	18
Ekstremismistiset yhteisöt	21
RADIKALISOITUMISEN ARVIOIMINEN	22
Ekstremismin torjunta ja ennaltaehkäisy	23
OSA II: EKSTREMISMIN ENNALTAEHKÄISY JA PERHEIDEN TUKI KUUDESSA LÄNSI-EUROOPAN MAASSA	27
Iso Britannia	27
Taustaa	27
Liikkuvuus Syyrian konfliktialueelle	29
Islamistisen ekstremismin toimintaympäristö	30
Äärioikeistolaisen ekstremismin toimintaympäristö	32
Ennaltaehkäisevä työ	34
Perheiden tukitoimet	36
Saksa	40
Taustaa	40
Salafismi Saksassa	42
Ennaltaehkäisevä työ	44
Perheiden tukitoimet	45

Belgia	49
Taustaa	49
Islamistisen eksremismin toimintaympäristö	50
Ekstremismismi ja sukupuoli: Incel liike	52
Äärioikeistolaisen ekstremismin toimintaympäristö	53
Ennaltaehkäisevä työ	54
Perheiden tuki	55
Alankomaat	58
Taustaa	58
Islamistisen ekstremismin toimintaympäristö	58
Äärioikeistolaisen ekstremismin toimintaympäristö	60
Ekstremismi vastakulttuurisena tyylinä	62
Ennaltaehkäisevä työ	64
Perheiden tukitoiminta	65
Norja	69
Taustaa	69
Islamistisen ekstremismin toimintaympäristö	69
Äärioikeistolaisen ekstremismin toimintaympäristö	70
Internet ja ekstremismi	72
Ennaltaehkäisevä työ	73
Suomi	77
Taustaa	77
Islamistisen ekstremismin toimintaympäristö	78
Äärioikeistolaisen ekstremismin toimintaympäristö	79
Ekstremisten liikkeiden tuoreita kehityskulkuja	81
Ennaltaehkäisevä työ Suomessa	82
Perheiden tukitoiminta	83
YHTEENVETO JA POLITIIKKASUOSITUKSET	87

Alkusanat

Kirkon Ulkomaanapu ja sen perustama Uskonnollisten ja perinteisten toimijoiden rauhanverkosto ovat tehneet laaja-alaista väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisytyötä vuodesta 2014 alkaen. Toiminnan kantavana ajatuksena on ollut rakentaa turvallisempaa maailmaa lisäämällä luottamusta ja yhteistyötä viranomaisten, järjestöjen, ja uskonnollisten yhteisöjen välillä. Toiminnassa ovat olleet mukana myös perheet, jotka ovat kokeneet omaisensa radikalisoitumisen.

Keskeinen osa Suomessa toteutettuja toimenpiteitä on tapahtunut vuonna 2016 käynnistyneessä Reach Out hankkeessa. Sen kolmannessa, vuosina 2020-2021 toteutetussa vaiheessa, päämääränä oli lisätä tietoa ja ymmärrystä käytännöistä, joilla voidaan tukea radikalisoitumisprosessin haavoittamia perheitä ja yhteisöjä. Lähtökohtana oli, että radikalisoitumisen ennaltaehkäisy ja radikalisoituneen henkilön uudelleen integroituminen yhteiskuntaan eivät voi onnistua ilman laajemman ihmisjoukon tukea. Etenkin perheenjäsenillä, omaisilla ja lähiyhteisön edustajilla on usein ratkaiseva rooli siinä, että ihminen pystyy jättämään väkivaltaisen toiminnan taakseen ja irrottautumaan radikaaleista ajatuksista ja toiminnasta. Asunon, työ- tai opiskelupaikan löytäminen ja uusien sosiaalisten suhteiden rakentaminen voi puolestaan tapahtua ainoastaan laajemman yhteisön hyväksytyä henkilö piiriinsä. Perheet ja radikalisoituneen henkilön lähipiiri kärsivät tilanteesta monin tavoin. Kertoako perheen tilanteesta sukulaisille, tuttaville, työnantajalle, työkavereille ja naapureille? Onko kuormittavassa tilanteessa perusteltua hakea sairauslomaa? Taakka tuntuu loputtomalta, mutta perheet jäävät kuitenkin valitettavan usein välittömien tukitoimien suunnittelun ulkopuolelle, etsittäessä tapoja ehkäistä radikalisoitumista ja auttaa ekstremistiliikkeiden piiristä irti pyrkivää. Perheiden tukitoimien kehittämiseksi Reach Out 3 hankkeen puitteissa päätettiin laatia oheinen vertaileva tutkimusraportti, joka pyrkii valaisemaan parhaillaan toteutettavia perheiden tuen malleja eri puolilla Eurooppaa.

Raportin kohteena ovat Iso-Britannia, Saksa, Belgia, Hollanti, Norja ja Suomi. Nämä maat otettiin tarkasteluun, koska ne eroavat suuresti sekä ekstremistisen toimintaympäristönsä osalta että strategioiltaan vastata ekstremismin tuottamiin haasteisiin. Kohdemaissa toimii parhaillaan tuhansia henkilöitä erilaisissa ennaltaehkäisyyn liittyvissä tehtävissä. He sijoittuvat eri tavoin

alati laajenevalle viranomaisten, järjestöjen, ajatushautomojen ja akateemisten tutkimusinstituutioiden kentälle. Raportin puitteissa onkin tyystin mahdollonta tarjota kattavaa kuvaa perhe- ja yhteisötasolle kohdistuvista toimenpiteistä saati ennaltaehkäisevän työn kokonaisuudesta. Pikemminkin raportin lähtökohtana on tarkastella millaisia yhteiskunnallisia haasteita ekstremismi on synnyttänyt kohdemaissa ja kuinka niihin on pyritty vastaamaan ohjaamalla tukitoimia perhe- ja lähiyhteisötasolle. Tarkoituksena on koota yhteen kokemuksia ja parhaita käytäntöjä perheiden tukemiseksi, valaisten samalla aihepiiriin liittyviä haasteita. Selvitysraportti on tarkoitettu tietopaketyksi sekä ammattilaisille että laajemman yleisön edustajille, jotka ovat kiinnostuneet aikamme ekstremismistä, radikalisoitumisprosessista ja mahdollisuuksista ennaltaehkäistä niiden tuottamia haittavaikutuksia yksilöille, yhteisöille ja koko yhteiskunnalle.

Raporttia varten haastateltiin 19 ennaltaehkäisevän työn parissa toimivaa viranomaista ja järjestöjen ja tutkimusinstituutioiden edustajaa sekä kolme lapsensa radikalisoitumisen kokenutta henkilöä. Osa haastatelluista toimii tiiviisti kotimaansa kansallisessa kontekstissa, kun taas toisilla työkenttä on kansainvälinen. Haastattelujen ohella raportin aineistoina käytettiin talenteita aihepiirin asiantuntijoiden mediaesiintymisistä, viranomaistahojen ja järjestöjen internet-sivustoja, tutkimusraportteja, dokumenttielokuvia, uutisraportteja, kansallisten hallitusten ja viranomaisten politiikkaohjelmia sekä aihepiiriä koskevaa tutkimuskirjallisuutta. Haastateltaville taattiin mahdollisuus esiintyä anonymisti ja myös heidän edustamansa järjestöt ja viranomaistahot on jätetty raportissa nimeämättä. Järjestöjen ja hallinnollisten tahojen internetsivustoilta koottujen ja vapaasti saatavilla olevien aineistojen ollessa kyseessä sekä henkilöiden että järjestöjen nimet on mainittu. Teeman arkaluontoisuuden vuoksi tutkimusta varten haastateltujen, lapsensa radikalisoitumisen kokeneiden vanhempien kotimaata ei mainita raportissa.

Raportti on toteutettu Euroopan Unionin sisäisen turvallisuuden ISF-P-rahoitusvälineen tuella.

Reach Out 3 -hanke on kokonaisuudessaan osa Suomen kansallista väkivaltaisen radikalisaation ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelmää vuosille 2019-2023.

JOHDANTO

2000-luvun taitteesta lähtien Länsi-Euroopan maat ovat kehittäneet väkivaltaisen ekstremismin torjuntaan kohdistuvia strategioita, joiden tarkoituksena ehkäistä yksilöiden radikalisoitumista ja ekstremististen ideologioiden motivoimaa väkivaltaa. Tämän toiminnan poliittinen ja taloudellinen painoarvo on kasvanut kaikkialla EU-maissa. Ekstremismi katsotaan erittäin vakavaksi uhkaksi yleiselle turvallisuuden tunteelle ja sillä on potentiaalia horjuttaa demokratian ja oikeusvaltion periaatteita sekä synnyttää moninaisia negatiivisia yhteiskunnallisia seurannaisvaikutuksia inhimillisen kärsimyksen ohella.

Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen: Suomessa käytettävän kansallisen määritelmän mukaan väkivaltaisella ekstremismillä ”tarkoitetaan sitä, että väkivaltaa käytetään, sillä uhataan, siihen kannustetaan tai se oikeutetaan aatemaailmalla tai ideologialla perustellen.” Radikalisoituminen puolestaan ymmärretään prosessina, joka ”voi johtaa siihen, että henkilö liittyy väkivaltaisiin ekstremistisiin ryhmiin tai toimintaan. Äärimmillään väkivaltainen radikalisoituminen voi johtaa terroristisiin tekoihin.”¹

Yksinomaan vuosina 2016–2017 Euroopassa raportoitiin yhteensä 188 toteutettua, epäonnistunutta tai ehkäistyä terrori-iskua. Vuonna 2019 vastaava lukema EU-jäsenvaltioiden alueella oli 119. Terrorismiin liittyvistä rikoksista pidätettiin alueella 1004 henkilöä, joista valtaosa Belgiassa, Ranskassa, Italiassa, Espanjassa ja Iso-Britanniassa. Ranskassa ja Iso-Britanniassa arvioidaan kussakin oleskelevan noin 20 000 henkilöä, jotka katsotaan terroristisiksi turvallisuusuhkiksi. Saksan turvallisuusviranomaiset ovat puolestaan arvioineet, että maassa oleskelee pysyvästi noin 11 000 ulosulkevan islamin tulkinnan kannattajaa, jotka ovat siirtyneet tai siirtymässä kohti väkivaltaista radikalisoitumista. Lisäksi lähestulkoon kaikkialla EU-maissa äärioikeistolaisen

1 <https://intermin.fi/poliisiasiat/vakivaltainen-radikalisoituminen>

ekstremismin kannatuksen katsotaan olevan kasvussa.² Ekstremismi tuottaa tällä hetkellä haasteita paikallisen, alueellisen, kansallisen, kuin kansainvälisen politiikan tasoilla EU-maiden pyrkiessä ehkäisemään ja torjumaan radikalisoitumista ja täydentämään muita toimenpiteitä osana terrorismin torjuntaa.

Tämän raportin kohdemaiksi valittiin kuusi ekstremistisen toimintaympäristön kannalta erilaista maata: Iso-Britannia, Saksa, Belgia, Alankomaat, Norja ja Suomi. Osassa kohdemaita keskeisin ekstremismin uhka syntyy äärioikeistolaisten, maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta vastustavien tai valkoista rotupuhtautta vaativien liikkeiden toimesta, kun taas toisaalla polttopisteessä on ulossulkevan islamin tulkinnan motivoima ääriajattelu ja toiminta, jota tässä raportissa kutsutaan islamistiseksi ekstremismiksi.³ Etenkin Saksassa ja Iso-Britanniassa vakava turvallisuusuhka syntyy molemmilta tahoilta. Raportin kohdemaat ovat kokeneet myös hyvin eri tavoin terroritekojen haavoittavuuden. Saksassa, Belgiassa ja Iso-Britanniassa islamistinen ekstremismi on vaatinut useita satoja ihmishenkiä, kun taas Norja puolestaan koki historiansa pahimmat ekstremistiset väkivallanteot heinäkuussa 2011, joista oli vastuussa äärioikeistolaisten sekä islamin ja monikulttuurisuuden vastaisten ajatusten motivoima terroristi. Lukuunottamatta elokuussa 2017 tapahtunutta marokkolaisen turvapaikanhakijan toteuttamaa veitsi-iskua Suomi on säästynyt terroristisessa tarkoituksessa tehdyiltä henkirikoksilta. Turun iskun uhreja oli yhteensä kymmenen, joista kaksi menetti henkensä.

Raportin tarkastelukohteina olevat maat ovat myös kokeneet ekstremistien liikkuvuuden maailman konfliktialueille hyvin eri tavoin. Etenkin saksalaisten uusnatsien on todettu matkustaneet kansainvälisiin aseellisiin konfliktihin jo 1990-luvulla, erityisesti Jugoslavian hajoamissotiin sekä puolustamaan Etelä-Afrikan apartheid-politiikkaa vaalivia liikkeitä.⁴ Vuodesta 2014

2 See High-Level Commission Expert Group on Radicalisation (HLCEG-R) Final Report 18 May 2018. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20180613_final-report-radicalisation.pdf

3 Puhuttaessa ahtaan islamin tulkinnan motivoimasta ekstremismistä termi ”jihadismi” ilmaantui sekä tieteen että median kentille 2000 luvun alkuvuosina. Monet tutkijat ja mediatilat välttävät termin käyttöä ekstremismin yhteydessä jihad-käsitteen teologisen monikerroksisuuden vuoksi. Jihad kattaa sekä paheiden ja synnin vastaisen spirituaalisen kamppailun, että fyysisen kamppailun islamin puolustamiseksi. Laajoista läntisistä mediataloista esimerkiksi BBC, New York Times ja Washington Post käyttävät vaihtoehtoisesti termejä Islamist extremism, Radical Islam tai Radical islamism.

4 Nenad Radicevic “We Are Their Voice”: German Far-Right Builds Balkan Alliances. Balkan Insight, Oct 24, 2019 <https://balkaninsight.com/2019/10/24/we-are-their-voice-german-far-right-builds-balkan-alliances/>
Larry Thorson. German Killed in South Africa; Shady Links to Neo-Nazis at Home. AP News, March 25, 1994 <https://apnews.com/article/0aad28e649550ba171047016e088ee25>

alkaen myös Ukrainan konflikti on vetänyt puoleensa äärioikeistolaisten ideologioiden motivoimia vierastaistelijoita etupäässä Balkanin alueelta, mutta myös muualta Euroopasta.⁵ ISIS-järjestö onnistui synnyttämään merkittävän vierastaistelijaliikkuvuuden Irakin ja Syyrian konfliktialueille vuosien 2013–2017 välillä ja ilmiö kosketti kaikkia tarkastelun kohteena olevia maita. Numeerisesti suurimmat lähtijämäärät olivat Iso-Britanniassa mutta muslimiväestön kokoon nähden erityisen merkittävää liikkuvuus oli Belgian kohdalla.⁶ Islamistisen ekstremismin motivoima vierastaistelijaliikkuvuus oli koskettanut raportin kohdemaista etenkin Iso-Britanniaa ja Saksaa jo 1990-luvulla, jolloin kansainväliset konfliktit Afganistanissa, Bosniassa ja Kashmirissa olivat houkuttelleet matkaan useita satoja nuoria.⁷

Eräs viime vuosina runsaasti keskustelua herättäneistä teemoista on, että radikalisoitumisprosessia koskevissa analyysissä huomio on kohdentunut ylikorostuneesti yksilötasolle. Voidaankin todeta, että ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisyyn kohdistuva huomio on siirtynyt yksilöistä pikemminkin ilmiöiden yhteisöllisiin ulottuvuuksiin. Tämä puolestaan on vaikuttanut kansallisiin ennaltaehkäisyn strategioihin. Kaikissa kohdemaisissa toteutetaan yhä useammin ohjelmia, joissa ennaltaehkäisy kohdentuu yksilön ohella perheisiin, taustayhteisöihin, kouluihin, nuorisjärjestöihin urheiluseuroihin. Toisin sanoen huomiona on nuoria ympäröivä sosiaalinen konteksti kokonaisuudessaan. Koska kunkin tässä raportissa käsitellyn maan ekstremistisellä toimintaympäristöllä on omat erityispiirteensä, on luonnollista, että myös ekstremismin torjunnan ja ennaltaehkäisyn strategioissa on maakohtaisia eroavaisuuksia. Osassa kohdemaita kansalliset tukiohjelmat ovat vielä hakemassa muotoaan kun taas toisissa niitä toteutetaan järjestöjen ja viranomaisten muodostamien vakiintuneiden yhteistyörakenteiden kautta. Kohdemaista etenkin Norjassa ohjelmat on integroitu osaksi julkista sosiaali- ja nuorisotoimen toimintaa järjestöjen roolin jäädessä vähäisemmäksi.

5 Foreign Fighters in Ukraine. Balkan Insight. <https://balkaninsight.com/foreign-fighters-in-ukraine/>

6 The return of foreign fighters to EU soil. EPRS | European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621811/EPRS_STU\(2018\)621811_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621811/EPRS_STU(2018)621811_EN.pdf)

7 Musharbash Yassin (2006) Die neue al-Qaida: Innenansichten eines lernenden Terrornetzwerks. KiWi
Silber Mitch (2011) The Al Qaeda factor: plots against the West. University of Pennsylvania.

Perhe ennaltaehkäisyn avaintoimijana

Perheenjäsenen radikalisoituminen haavoittaa perhedynamiikkaa ja perheen suhteita ympäröivään yhteiskuntaan monella tavalla. Perheeseen kohdistuu monia resurssien menetyksen kokemuksia sen jäsenen radikalisoituessa. Kun omainen radikalisoituu, on ratkaistava kenelle kertoa perheen huolenaiheista. Onkos syytä informoida sukulaisia ja tuttavapiiriä, entä työnantajaa ja työtovereita? Jos kyseessä konfliktialueelle matkustanut lapsi, kuinka informoida koulua tai oppilaitosta, sairausvakuutuksesta vastaavaa insinööriä, pankkia ja väestörekisteriä? Voiko lapsen radikalisoitumisen perusteella pyytää sairauslomaa työpaikalta, ja kuinka asia tulisi esittää? Kriisitilanteessa vahemmat saavat helposti harteilleen musertavan tunteisen byrokraattisen taakan lapsen kohdistuvan valtavan huolen omien häpeän tuntemusten ohella. Tätä raporttia varten haastatellut vanhemmat kuvaavatkin vajonneensa lapsen radikalisoitua horrostilaan, jossa pelko lapsen kohtalosta hallitsi jokaista hetkeä. Eräs äideistä kertoi pimittäneensä työtovereiltaan jo vuosien ajan, että hänellä on tytär.

Monille vanhemmille jo pelkkä viranomaisten yhteydenotto huolen kohdennuttua jälkikasvun käyttäytymiseen tuottaa järkytyksen, leimautumisen ja syyllisyyden tunteita. Pyrkinessään tukemaan ja auttamaan lastaan vanhemmat joutuvat itsekin helposti vaikeiden rikosoikeudellisten kysymysten eteen. Voiko ulkomaille siirtyneelle toimittaa rahalähetyksiä? Katsotaanko tämä terrorismin tukemiseksi? Eräs haastatelluista kuvasikin tuskaista tilannettaan pankin irtisanottua asiakassuhteensa ja muiden pankkien torjuttua hänet epäilyttäviltä vaikuttavien rahalähetysten vuoksi.

Vanhemmat joutuvat pohtimaan seuraavatko viranomaiset puhelinta ja verkkoviestintää ja haastattelevatko he perheen lähipiiriin kuuluvia henkilöitä kokonaistilanteen selvittämiseksi. Asetelma murentaa helposti jo kenties ennestään hauraita suhteita viranomaisiin, koululaitokseen, poliisiin ja sosiaaliviranomaisiin. Onkin siis sanomattakin selvää, että perheiden kyky käsitellä ekstremismiin kytkeytyviä poliittisia, psykologisia, sosiaalisia ja ideologisia kysymyksiä vaihtelee suuresti.⁸ Kuormittavassa tilanteessa asiantuntevan avun saaminen on ehdottoman tärkeää. Samalla on muistettava, että hyvin suunnitellun

8 Initiative to Address the Life Cycle of Radicalization to Violence: The Role of Families in Preventing and Countering Violent Extremism: Strategic Recommendations and Programming Options. Global Counterterrorism Forum. <https://www.thegctf.org/Portals/1/Documents/Lifecycle%20Toolkit-documents/English-The-Role-of-Families-in-PCVE.pdf?ver=2016-09-13-141058-860>

tuen piirissä perheet voivat parhaimmassa tapauksessa olla korvaamaton apu tunnistamaan radikalisoitumisen varhaisia merkkejä ja siten suojaamaan jäseniään ekstremistien harjoittamalta rekrytoinnilta. Perheet voivat myös vaikuttaa laajemman yhteisön käsityksiin ekstremismistä ja auttaa resilienssin rakentamisessa sekä tuottaa ekstremistijärjestöjä haastavia vastanarratiiveja.⁹

Radikalisoituminen tapahtuu usein salakavalasti ja perhepiiriltä huomaamatta. Monissa viime vuosina dokumentoiduissa tapauksissa omaisilla ei ollut aavistustakaan nuoren radikalisoitumisesta ennen tämän toteuttamaa väkivallantekoa, viranomaisten puuttumista asiaan, tai nuoren matkustamista ulkomaille tähtäimenään osallistuminen aseelliseen tai tukitoimintaan ekstremistijärjestön riveissä. Usein vanhemmat aistivat, että nuoren tilanteessa kaikki ei ole kohdallaan, mutta he ovat vaille kokonaisymmärrystä asetelman luonteesta. Raporttia varten haastatellut vanhemmat olivat havainneet muutoksia lapsen käytöksessä, pukeutumisessa ja tuttavavapiirissä. He olivat myös kokeneet, että lapsi ei puhu heille totuudenmukaisesti tai hän ilmiselvästi peittelee asioita. Lopulta uutinen lapsen radikalisoitumisesta oli tullut kuin salama kirkkaalta taivaalta.

Alati useammassa radikalisoitumistapauksissa on käynyt ilmi, että vanhemmilla on puutteellista tietoa lastensa toiminnasta tietoverkossa ja digitaalisten ekstremististen toimintaympäristöjen luonteesta. Tämän tutkimuksen kohdemaissa onkin parhaillaan käynnissä erityisiä vanhempainpiirejä, joiden kautta osallistujat voivat jakaa kokemuksiaan erityisesti verkkoradikalisoitumisesta, sekä tarjota toinen toisilleen vertaistukea.

Jotkut varhaisista radikalisoitumisen merkeistä, kuten päihteiden käytön lopettaminen, kotioloissa vietetyn ajan lisääntyminen tai esimerkiksi vahvempi kiinnittyminen uskonnon harjoittamiseen voidaan tulkita positiivisiksi merkeiksi. Vanhempia ja perhepiiriä on kuitenkin mahdollista harjaannuttaa tunnistamaan ja radikalisoitumiseen liittyviä yleisiä tunteita, ajattelurakenteita ja nuoren käyttäytymisessä tapahtuvia muutoksia. Perheenjäsenistä äideillä on usein parhaat mahdollisuudet tunnistaa, ennustaa ja vastata vastanarratiivein ekstremismin tuottamiin haasteisiin perheessä, mutta hyvin harva äiti kykenee tähän ilman asiantuntijan opastusta. Haastatellut äidit kaipasivatkin moneen kysymykseen valmiita ”standardivastauksia”. Kuinka suhtautua nuoren pyrkiessä propagoimaan omia ajatuksiaan perhepiiriin?

9 Supporting Families in CVE. Hedayah.
<https://www.hedayahcenter.org/programs/supporting-families-in-cve/>

Mitä sanoa kun nuori yrittää vaikuttaa perheenjäsenten uskonnollisiin mieltäpitoihin? Vaikeassa elämäntilanteessa arkiset rutiinitilanteet voivat laukaista odottamattomia turhautumia ja hämmennyksen tunteita. Eräs radikalisoituneen tyttären äiti ilmaisikin haastattelussa kaipaavansa ohjeita kuinka toimia, kun puolittu kysyy: ”Mitä tyttäreillesi kuuluu?”

Äidit voivat toimia empatian kanavina ja auttaa lapsiaan ymmärtämään inhimillistä kärsimystä, jota ekstremismi vääjäämättä tuottaa. Äidit ja äitien muodostamat verkostot ovatkin toimineet keskeisessä roolissa kommunikoidessa perheen kokemaa kärsimystä etenkin vierastaistelija tapauksissa, joissa nuori matkustaa konfliktialueelle. Näitä ohjelmia esitellään yksityiskohtaisemmin tutkimuksen kohdemaita käsittelevässä osuudessa.¹⁰

Merkittävä osa ohjelmista, etenkin islamistisen ekstremismin ennaltaehkäisytyössä, keskittyy äiteihin ja äitien välisten vertaistukipiirien perustamiseen. Samalla vaarana on, että mikäli äidit katsotaan esimerkiksi ennaltaehkäisevissä politiikkaohjelmissa kategorisesti keskeiseksi toimijaksi, heitä voidaan helposti asettaa vastuullisiksi tapauksissa, joissa perheenjäsen on radikalisoitunut. Stereotyyppien luominen kaikkivoivasta äidistä siten heikentää naisten vaikutusvaltaa ennaltaehkäisytyössä ja ennen kaikkea vaikeuttaa heidän julkitulemistaan kokemuksiansa kanssa.

Ekstremismin piiriin ajautuneiden nuorten aikuisten kohdalla perheen perustaminen tai sen suunnitteleminen, lapsen saaminen ja vanhemmuuden tuoma vastuu näyttäytyvät usein käännekohtina, jossa yksilö alkaa uudelleenarviomaan arvojaan ja valintojaan.¹¹ Vastuunkanto puolisoista, lapsista ja vanhemmista näyttäisikin suojaavan väkivaltaiselta radikalisoitumiselta. Myös tässä vaiheessa tarvitaan usein tukitoimia, jotka kannustavat ekstremismistä irti pyrkivää henkilöä kiinnittymään tiiviimmin perhe- ja sukulaisverkostoon tai rakentamaan uudelleen siteitä mikäli ne ovat katkenneet radikalisoitumisprosessin aikana. Erityisen tärkeää sosiaalisen turvaverkoston luominen sekä asuntoon ja toimeentuloon liittyvien asioiden järjestäminen on vankilasta vapautuville henkilöille.

Kuten edellä todettiin, radikalisoitumisen ennaltaehkäisy kentällä toimivat

¹⁰ Ks esim Mothers for Life-network. <http://www.mothersforlife.org/en/about-us>

¹¹ Initiative to Address the Life Cycle of Radicalization to Violence: The Role of Families in Preventing and Countering Violent Extremism: Strategic Recommendations and Programming Options. Global Counterterrorism Forum. <https://www.thegctf.org/Portals/1/Documents/Lifecycle%20Toolkit-documents/English-The-Role-of-Families-in-PCVE.pdf?ver=2016-09-13-141058-860>

järjestöt ja viranomaiset kiinnittävät aiempaa useammin huomiota nuoria ympäröivään sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Tämän seurauksena hyvin harvat ennaltaehkäisevät toimenpiteet kohdentuvat ainoastaan perheiden tukemiseen. Päämääränä on radikalisoitumisuhassa olevien ihmisten elämäntilanteen vakauttaminen kokonaisuudessaan ja radikalisoitumisprosessin suunnan kääntäminen. Perheet ovat yksi osa tätä kokonaisuutta. Kohdemaiden kansallisissa strategioissa keskeisenä tavoitteena on ollut selkeiden palveluunohjausketjujen luominen vastaamaan perheiden tarpeisiin. Samalla on pyritty kartuttamaan perheiden tietoutta radikalisoitumisprosessista, sen varhaisista merkeistä ja siitä kuinka puuttua tilanteeseen rakentavasti. Etenkin järjestösektorin toimijat kohdentavat huomion perheen psykososiaaliseen tukeen mentorointitoiminnalla ja luomalla erilaisia perheiden tuki- ja dialogipiirejä. Hyvin monet kansalliset ja kansainväliset järjestöt ovat syntyneet vanhempien toimesta, jotka joutuneet itse kokemaan perheenjäsenensä radikalisoitumisen.¹²

Perheet rekrytoinnin kohteina

Perinteisesti ekstremistijärjestöt ovat kohdentaneet rekrytointitoimintansa nuorten sosiaalisiin verkostoihin. Toiminnan kenttiä ovat olleet koulut ja oppilaitokset, uskonnolliset yhteisöt, urheiluseurat ja kuntosalit, harrastetoiminta, hyväntekeväisyysjärjestöt sekä erityisesti vankilat ja muut rangaistuslaitokset. Koska tiedustelu- ja poliisiviranomaiset valvovat aiempaa huomattavasti tiiviimmin tämän kaltaisia tiloja, rekrytoijat kääntyvät näitä turvallisemman kohteen, perheen puoleen.¹³

Ilmiöstä on viitteitä jo vuosien takaa. Sisarusten yhtäaikainen radikalisoituminen oli tavanomaista esimerkiksi Punaiset prikaatit-liikkeessä Italiassa 1970-luvulla. Vastaavasti eri puolilta Eurooppaa on saatu viime vuosina viitteitä, että tehostunut terrorismin torjunnan nimissä tehty valvonta ja tiedustelu ovat kannustaneet rekrytoijia käyttämään myös näkymättömämpiä ja vaikeammin seurattavia toimintamuotoja. Yksittäisiin ihmisiin kohdistuvan huomion ohella kokonaiset kotitaloudet voivatkin olla värväystoiminnan

12 Pericles Family Information Portal. <https://project-pericles.eu/dealing-with-radicalisation-in-the-family-pericles-family-information-portal/>

13 Hafez, Mohammed (2016) The Ties that Bind: How Terrorists Exploit Family Bonds. CTC sentinel, Feb 2016

kohteita. Lukuisten viime aikoina toteutettujen terroritekojen takaa löytyykin veljespareja (esim. Bostonin pommi-isku 2013, Pariisin terrori-iskut 2015, San Bernardino isku 2015). Runsaasta 20 maasta kotoisin olevaa, miltei viittä sataa vierastaistelijaa koskeva yhdysvaltalaisutkimus esitti, että miltei kolmanneksen kohdalla keskeinen kannustaja ekstremistiseen toimintaan liittymisessä oli perheenjäsen.¹⁴ Saksan tiedusteluviranomaisten mukaan runsaalla viidenneksellä Saksasta matkaan lähteneistä vierastaisteliijoista oli matkakumppaninaan perheenjäsen.¹⁵ Tapaukset, joissa on nähtävissä sekä vanhempien että lasten radikalisoitumista ovat tuoneet julki, että perheet ovat usein luoneet strategioita pysytelläkseen viranomaisten ulottumattomissa esimerkiksi vaihtamalla sukunimeään tai muuttamalla tiheään tahtiin kotipaikkaansa. Tapausesimerkit etenkin Iso-Britanniasta ovat osoittaneet, että luottamuksen puute viranomaisten ja perheiden välillä voi muodostua esteeksi tehokkaalle perhetason ennaltaehkäisytyölle. Terrorismin torjunnan nimissä tehdyllä työllä on vaarana rapauttaa suhdetta viranomaisiin ja vähentää perheiden halukkuutta ilmoittaa riskeistä tai hakea apua viranomaisilta.¹⁶ Yhteistyö viranomaisten kanssa voidaan kokea haitalliseksi tai jopa vaaralliseksi. Avaimena rakentavaan toimintaan on luottamussuhteiden vakauttaminen perheiden, paikallisyhteisöjen ja paikallisviranomaisten välillä sekä eri yhteisöjen johtohahmojen sitoutuminen yhteiseen päämäärään. Tämän kaltaisten henkilöiden kautta ennaltaehkäisevien toimenpiteiden on mahdollista saavuttaa laajempi joukko ihmisiä ja rakentaa suhteita institutioihin, kansalaisyhteiskuntaan ja yksittäisiin avainhahmoihin.

Raportin rakenne

14 Peter Bergen, Courtney Schuster, and David Sterman (2015) ISIS in the West: The New Faces of Extremism, New America, November 2015, p. 3

15 Hafez, Mohammed (2016)

16 Ks. esim. The Impact of Prevent on Muslim Communities. The Muslim Council of Britain 2016. <http://archive.mcb.org.uk/wp-content/uploads/2016/12/MCB-CT-Briefing2.pdf>

Tämä raportti etenee rakenteeltaan seuraavasti: aluksi on tarpeen luoda lyhyt katsaus käsitteiden ekstremismi ja radikalisoituminen luonteeseen. Vaikka käsitteet ovatkin yhä tieteen kentässä varsin kiistanalaisia, tämä ei tarkoita kuitenkaan sitä, etteivätkö akateemiset tutkijat olisi suhteellisen yksimielisiä monista avainkysymyksistä. Koska käsitteistä on julkaistu viimeaikoina myös suomeksi useita ansioituneita yleisesityksiä¹⁷ esitellään seuraavassa ainoastaan tieteellisten keskustelujen avaintemoja. Akateeminen käsitteenmäärittely on toki muutakin kuin tutkijoiden aivojumbppaa. Jollemme pääse kansallisilla ja kansainvälisellä tasolla kohti kasvavaa yksimielisyyttä siitä mitä radikalisoituminen ja ekstremismi tarkoittavat, emme viimekädessä pysty määrittelemään mitä niiden torjunta ja ennaltaehkäisy ovat. Luvun loppupuolella kiinnitetään huomio ennaltaehkäisyn yleisiin strategioihin ja rakenteisiin kohdemaissa.

Raportin toisessa luvussa esitellään lyhyesti kohdemaiden ekstremistinen toimintaympäristö sekä pääpiirteissään niissä toteutettavan kansallisen ennaltaehkäisyn strategian luonne. Tästä siirrytään tarkastelemaan kussakin maassa toteutettuja perheiden tukiohjelmia raporttia varten suoritettujen haastattelujen ja järjestötiedotteiden perusteella. Raportin loppuun on sijoitettu avaintemojen yhteenveto sekä politiikkasuositukset tukiohjelmien kehittämiseksi edelleen.

Ennen siirtymistä raportin teemojen pariin on syytä tehdä muutama keskeinen huomautus. Seuraavilla sivuilla väkivaltaista ekstremismiä käsitellään ilmiönä, joka on alati muuttuva, monimuotoistuva ja globalisoituva. Mikään tarkastelluista ilmiöistä ei tunne kansallisia rajoja. Ekstremistiset toimijat ja järjestöt ovat kaikissa kohdemaissa osa globaalia vuorovaikutusverkkoa, jonka pääasiallinen kommunikaatiokanava on tänä päivänä internet ja erityi-

17 Malkki Leena (2020) Mitä tiedämme terrorismista. Otava
Berger J.M. (2019) Ekstremismi. Terra Cognita.

sesti sosiaalinen media. Samalla on käynyt alati ilmeisemmäksi, että monet aikamme ekstremistisistä liikkeistä ovat symbioottisessa suhteessa toinen toistensa kanssa. Vastaleirit kuten islamistiset ekstremistit ja islamofobikot tarvitsevat toinen toisensa ollakseen olemassa ja järjestääkseen median huomiota herättäviä mielenosoituksia ja vastamielenosoituksia.

Raportissa huomio kohdentuu ekstremismiin ja sen ennaltaehkäisyyn kahdessa toimintaympäristössä: islamistisessa ekstremismissä sekä kirjavien äärioikeistolaisten narratiivien motivoimassa ekstremismissä. Käsitteissä 'islamistinen' ja 'äärioikeistolainen' ekstremismi on vakavia ongelmia, jotka ovat herättäneet runsaasti keskustelua akateemisen tutkimuksen kentässä. Näitä keskusteluja valaistaan raportin edetessä.

On sanomattakin selvää, että kohdemaissa on olemassa koko joukko muitakin ekstremistiryhmiä kuten vasemmistolaisia, etno-nationalistisia, separatistisia sekä kirjavia "yhden kysymyksen" liikkeitä. Vaikka joillakin Euroopan mailla on olemassa ohjelmia niiden torjumiseksi, ylivoimaisesti suurin osa kansallisista strategioista ja siten myös perheiden tukiohjelmista keskittyy tällä hetkellä islamistiseen sekä äärioikeistolaiseen ekstremismiin. Tästä syystä raportin huomion kiinnittyy yksinomaan niihin.

OSA 1: TUTKIMUKSEN TAUSTA

Ekstremismi ja radikalisoituminen

Ekstremismin käsite viittaa yleiskielessä äärimmäiseen ajatteluun, joka sa-
noutuu irti perustavaa laatua olevista normeista ja arvoista. Sanakirjojen
mukaan ekstremismi puolestaan sijoittuu samaan käsiteperheeseen kuin
fanaattisuus ja radikaalisuus. Sikäli kun ekstremistinen ajattelu johtaa väki-
vallan tekoihin puhutaan ekstremistisestä väkivallasta.

Ekstremistiset maailmankuvat ovat tyypillisesti voimakkaan polarisoituneita,
sisältäen poikkeuksetta ideologisen ajatusrakennelman sisäryhmästä ja sitä
uhkaavasta ulkoryhmästä. Toisin sanoen, ekstremistinen ajattelu rakentaa
”essentialisoituja” eli ensisijaistettuja identiteettejä ja niitä uhkaaviksi kat-
sottuja vastaidentiteettejä.¹⁸

Kukaan ei synny ekstremistiksi vaan taustalla on aina käsityksiä, katso-
muksia sekä arvoja koskeva muutos. Tätä muutosta tutkimuskirjallisuus
kutsuu radikalisoitumiseksi.¹⁹ Akateeminen tutkimus lähestyy radikalisoit-
umista yksilöllisenä, olosuhteisiin sidonnaisena ja hyvin monikasvoisena

18 Marc Sageman: <https://www.youtube.com/watch?v=e3e7YRppqUFY>
The emergence of terrorism, Georgetown University 28.11. 2017

19 Ks. esim. Kepel, G. (2004). *The war for Muslim minds. Islam and the West*. Cambridge.
Kepel, G., & Milelli, J.-P. (2008). *Al Qaeda in its own words*. Cambridge.
Khosrokhavar, F. (2005). *Suicide Bombers. Allah's new martyrs*. London: Pluto Press.
Sageman, M. (2004). *Understanding terror networks*. Philadelphia: University of Pennsylvania
Press.
Sageman, M. (2007). *Leaderless Jihad. Terror networks in the twenty-first century*.
Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
Wiktorowicz, Q. (Ed.). (2004). *Islamic activism. A social movement theory approach*.
Bloomington, IN: Indiana University Press
Nesser, P. (2004). *Jihad in Europe. Exploring the motivations for Salafi-Jihadi terrorism in Europe
post-millennium*. Oslo: Department of Political Science, University of Oslo.
Slootman, M., & Tillie, J. (2006). *Processes of Radicalization. Why some Amsterdam Muslims
become radicals*. Amsterdam: Institute for Migrations and Ethnic Studies.
University of Amsterdam.

muutosprosessina. Radikalisoituneet henkilöt paljastuvat erittäin kirjavaksi joukoksi persoonallisuuksia, joilla hyvin erilaisia perhe-, koulutus- ja taloudellisia taustoja. Joukossa on sekä yhteiskuntaan integroituneita että syrjäytyneitä, maailmanparantajia että pikkurikollisia, ekstremistisistä ideologioista kiinnostuneita lukutoukkia että jännitystä hakevia seikkailijoita. Tästä kirjavuudesta johtuen radikalisoitumiseen, saati sen ennaltaehkäisyyn ei ole parantavaa kaikkivoipaa reseptiä. On yksinkertaisesti mahdotonta ennustaa kenkään radikalisoitumista tai mahdollisuuksia irtaantua ekstremistisistä ajatusmalleista. Aivan kuten päihderiippuvaisten kohdalla, osa irti pyrkijöistä onnistuu, osa ei.

Radikalisoituminen on kaikkea muuta kuin lineaarinen jatkumo ajatusten ja asenteiden muutoksesta kohti väkivaltaista käytöstä. Ensinnäkin vain pieni vähemmistö ideologisesti radikalisoituneista henkilöistä harjoittaa väkivaltaa. Valtaosalla toimenkuva muodostuu väkivallattomista tehtävistä kuten esimerkiksi rekrytointi- tai strategisista toimista. Toiseksi on huomattava, että kaikki ekstremististä väkivaltaa ja jopa terroritekoja harjoittavat toimijat eivät ole radikalisoituneet ajatuksiltaan, vaan tekoja selittää esimerkiksi ryhmäpaine tai olosuhteiden kuten köyhyyden tai väkivallan uhkan tuottamat pakotteet. Väkivallan tekoihin osallistuminen toisaalta käynnistää usein kehityskulun, joka johtaa täydelliseen vetäytymiseen valtavirtayhteiskunnasta ja takertumiseen ekstremistiseen ryhmään, koska se on tilanteessa ainoa taho, joka pystyy tarjoamaan turvaa. Usein seurauksena on ideologinen radikalisoituminen.²⁰

Ekstremistinä eläminen on erittäin raskas uravalinta. Elämää sävyttävät sosiaalinen leimautuminen, eristäytyminen, epäluulot, rikosoikeudellisten seurausten uhka ja usein myös ekstremisteihin itseensä kohdistuva ”vastaleirien” harjoittama väkivalta. Tutkimustieto on nostanut esiin, että radikaalien ajatusten kannattajissa kukin ”sisäpiiri” on hyvin heterogeeninen. Yksilötasolla tarkasteltuna osallistumisen motivaatiot, valmius väkivaltaan ja sitoutuneisuus ideologisiin päämääriin vaihtelevat suuresti. Radikalisoituneet yksilöt liikkuvat usein joustavasti yli erilaisten me-ryhmien rajojen ja samalla heillä on potentiaali vetää mukaan lähipiiriinsä kuuluvia yksilöitä. Esimeriksi aikamme äärioikeistolaisissa piireissä yksilöt saattavat osallistua

20 Daniela Pisoi: Theories of Terrorism. Interview Feb 13 2018. Talking Terror Podcast. Royal Holloway, University of London. <https://soundcloud.com/user-366747443/daniela-pisoi>

lukuisten lomittaisten verkostojen toimintaan, joita sitoo yhteen maahanmuuttovastaisuus, uusnatsismi, rikolliset alakulttuurit, islamin vastaisuus, valkoisen rodun ylivaltaa puoltavat ajatukset ja etno-nationalisimi.²¹

Yksilölliset asemat yhteisöjen sisällä eivät myöskään ole staattisia. Valta-kamppailut ja avoin tai epäsuora kritiikki, epäily ja turhautuminen järjestöjen päämääriä kohtaan ja ideologian piirteisiin liittyvät erimielisyydet aiheuttavat jatkuvaa liikettä sekä ekstremististen järjestöjen sisäpiireissä että niiden ulko-rajoilla. Järjestöihin liitytään ja niistä irtaannutaan jatkuvasti.²²

Radikalisoitumisen taustalla on poikkeuksetta joukko juurisyitä kuten osattomuuden, tarkoituksettomuuden, tulevaisuudettomuuden, näköalattomuuden sekä vihan ja kaunan tuntemuksia, jotka puolestaan tuottavat tarpeita toimia maailmassa vallitsevien epäkohtien poistamiseksi. Näiden ohella monien radikalisoituneiden taustalta paljastuu perhepiirin emotionaalista sulkeutuneisuutta, välinpitämättömyyttä tai puutteellisia suhteita turvallisiin aikuisiin.²³ Radikalisoitumisen taustalla voi olla myös kirjavia negatiivisia sosiaalisia kokemuksia, jotka usein kytkeytyvät diskriminaatioon, rasismiin, vähäosaisuuteen, hylätyksi tulemisen kokemuksiin tai ihmissuhdekriiseihin. Juurisyiden ohella radikalisoituminen edellyttää poikkeuksetta sidoksia muihin ryhmiin ja yksilöihin, jotka tarjoavat eräänlaisen ajatusten kaikukammion.

Ekstremistiset narratiivit

Ekstremistisillä liikkeillä on narratiivinen eli tarinallinen ulottuvuutensa, joka koostuu tavasta hahmottaa maailma ja siinä vallitsevat epäkohdat. Yksinkertaisimmillaan narratiivit tarjoavat vastauksen siihen, kuinka täyttämättömät tarpeet voidaan tyydyttää ja epäkohdat oikoa.

Aikamme äärioikeistolaiset narratiivit kytkeytyvät tyypillisesti nativismiin (engl. nativism) käsitteeseen, joka viittaa vieraina pidettyjen kulttuuristen vaikutusten vastustamiseen.²⁴ Nativistisen narratiivin mukaan kotimaa kuuluu kulttuurisesti ja kielellisesti homogeeniselle ja rotupuhtaille natiiveille, alkuperäisasukkaille, joiden juuret synnyinkotiin ja alkuperäiseksi koettuun

21 Ebner Julia (2020) *Going Dark - The Secret Social Lives of Extremists*, Bloomsbury.

22 ks esim. Husain, Ed (2007) *The Islamist: Why I joined radical Islam in Britain, what I saw inside and why I left*. Penguin Books. Al-Berry Khaled (2009) *Life Is More Beautiful Than Paradise: A Jihadist's Own Story*. The American University of Cairo.

23 Arie W. Kruglanski, Jocelyn J. Bélanger, and Rohan Gunaratna (2019) *The Three Pillars of Radicalization: Needs, Narratives, and Networks*. Oxford University.

24 Mudde Cas (2019) *The Far Right Today*. Polity Press

kulttuurisuskonnolliseen perinteeseen ulottuvat sukupolvien taakse. Ulko-
puoliset uhkaavat tätä rodulliskulttuurista puhtautta. Nativistiset liikkeet ovat
lisäksi autoritäärisiä. Järjestys ja kurinalaisuus, ankarat vankeusrangaistukset
sekä kuolemantuomiot saavat liikkeiden piirissä laajaa kannatusta ja niitä
pidetään yhteiskunnan vakauden kannalta ensisijaisina seikkoina. Väes-
tön monimuotoistumisen katsotaan johtavan yhteiskunnan epävakauteen.
Maahanmuuttajia pidetään ”maahantunkeutujina” ja yhteiskunnan moni-
muotoistumiseen suopeasti suhtautuvat samaistetaan maanpetteihin.
Liikkeiden toimijat katsovat puolustavansa valkoisen on rodun ja länsimaisen
kulttuurin jatkuvuutta. Uhkaksi nähdään milloin suvaitsevaisuutta ajavat
poliitikot, viranomaiset, kansalaisjärjestöt ja aktivistit, milloin muslimit sekä ei
valkoiset maahanmuuttajat ja pakolaiset. Osa aikamme liikkeistä puolestaan
identifioi itsensä Saksan natsihallinnon (1933-1945) perinnön ja arjalaisen
rotupuhtauden vaalijoiksi. Uusnatsit katsovat, että oikeusvaltio on kaadet-
tava vallankumouksella ja natsien kolmannen valtakunnan kaltainen hallinto
on palautettava.²⁵ Äärioikeistolaisen ekstremismin on katsottu lisääntyneen
kaikkialla EU-maissa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Taustatekijöinä
on nostettu esiin vuoden 2008 finanssikriisi, hyvinvointivaltiorakenteisiin
kohdistuneet leikkaukset, lisääntyvä maahanmuutto ja globaalista etelästä
EU-maihin suuntautuva pakolaisuus.²⁶

Islamistisen ekstremismin narratiivi puolestaan rakentuu keskeisesti ase-
telmasta, jossa islam ja muslimien globaali yhteisö, umma, nähdään ag-
gression kohteena. Historiallisesta kontekstista ja toimijajoukosta riippuen
muslimeja uhkaavaa tahoja kutsutaan milloin muslimimaailmaa hallitse-
viksi tyranneiksi, milloin läntisiksi ristiretkeläisiksi, milloin yksinkertaisesti
länneksi tai siionisteiksi. Ydinajatuksena on, että maailmassa dominoivat
moraalittomat, Jumalan suvereenisuuden kieltävät pahan voimat, joihin on
mahdollista vastata ainoastaan väkivallalla. Vastarintaan ryhtyneet muslimit
ovat narratiivin sankarihahmoja.²⁷

25 Arie Kruglanski. Right Wing Extremism In Europe: Case Studies from Germany. Recording ICCT
Live Briefing 20 April 2020
<https://icct.nl/event/right-wing-extremism-in-europe-the-case-of-germany/>

26 Helga Hallgrimsdottir: Far-Right Activism and the European project. EUCA Network webinar, June
11 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=nVvGGoyRWbc>

27 Ks esim Kepel, Gilles (2002). Jihad: The Trail of Political Islam. Harvard University Press. Cook,
David (2015). Understanding Jihad. University of California Press.
Stemmann, Juan (2006) Middle East Salafism's Influence and Radicalization of
Muslim Communities in Europe, Middle East Review of International Affairs, 10 (3), Roy, Olivier
(2004) Globalised Islam: The Search for a New Ummah. Lontoo: Hurst and Company.

Norjalainen tutkija Petter Nesser tunnistaa kolme vaihetta islamistisen ekstremismin kehityskulussa Euroopassa. Vuosina 1994–1996 Eurooppa toimi Nesserin mukaan ”paikallisen jihadin areenana”. Monin paikoin Eurooppaan, etenkin Iso-Britanniaan ja Ranskaan, oli syntynyt erityisesti algerilaisten islamistien ääriliikkeiden toiminnan tukikohtia. Toisessa vaiheessa vuodesta 1998 vuoteen 2004 saakka Euroopasta käsin osallistuttiin etenkin al-Qaida järjestön ”globaalien jihadin” areenoille. Iskut kohdistuivat pääasiassa Yhdysvaltoihin, Israeliin ja Ranskaan sekä näiden maiden sotilaallisia, poliittisia ja taloudellisia intressejä edustaviin kohteisiin ympäri maailmaa. Lopulta kolmannella jaksolla, vuodesta 2004 alkaen, Eurooppa nivoutui osaksi globaalia toimintaympäristöä, jossa eurooppalaiset osallistuvat yhtälailla kansainvälisiin konflikteihin kuin kohdistavat väkivallan eurooppalaisiin yhteiskuntiin.²⁸

Julkinen keskustelu islamista ja muslimeista turvallisuusongelmana synnyttää kaikissa raportin kohdemaissa mielipideilmaston polarisoitumista. Syvät vastakkainasettelut puolestaan tarjoavat ekstremistisille narratiiveille mahdollisuuksia puhutella uusia kohdeyleisöjä läpi koko ekstremistisen toimintaympäristön. Sanoma islamin uhkasta saa vastakaikua tietyissä kohdeyleisöissä, jotka alkavat järjestäytyä ja ilmaista torjuvia kantojaan ajoittain myös väkivallan keinoin. Islamiin kohdistuva kritiikki ja vihamielisyys puolestaan avaavat vastaleirille kanavia rekrytoida osattomuuden kokemuksesta kärsiviä musliminuoria, joista osa radikalisoituu. Kierre on valmis.

Ekstremismistiset yhteisöt

Kukaan ei radikalisoitu yksin. Väkivaltainen ekstremismi on poikkeuksetta yhteisöllistä toimintaa. Yhteisö saattaa tarkoittaa organisoitunutta järjestöä, mutta yhtä lailla toimintaympäristö voi rakentua maanalaisista ja vailla keskusjohtoa toimivista itsenäisistä soluista, jengeistä tai kaveripiireistä. Yhteisöllisyys voi muodostua myös ainoastaan virtuaalisesta vuorovaikutuksesta, jolloin jäsenet eivät tunne toisiaan tai edes pyri tapaamaan kasvokkain.

28 Nesser, Petter (2015) *Islamist Terrorism in Europe*. Hurst & Company.

Yhteisö on perusedellytys yksilön radikalisoitumisprosessille, koska se luo itse itseään voimistavan keskusteluavaruuden, jossa ajatukset narratiivin oikeutuksesta, toiminnan kunniallisuudesta ja päämäärän tärkeydestä korostuvat.²⁹ Ekstremistiseen toimintaan kohdistuu kaikkialla Euroopassa voimakas paheksunta, kuten edellä viitattiin. Ajan myötä yksilön sosiaalinen elämä rajautuu täysin aateveljien ja sisarten piiriin. Ryhmä tarjoaa myös monille turvaa ja suojaa ulkomaailman vihamielisyydeltä.³⁰

Nämä tekijät puolestaan synnyttävät läpi ekstremismin kentän hyvin samankaltaisia yksilötason psykologisia reaktioita. Ekstremistin tunneskaalan tunnusmerkkejä ovat poliittisiin arvoihin liittyvä ehdottomuus ja fanaattisuus sekä voimakkaan polarisoituneet ja kärjistyneet ajatukset. Ekstremistille maailma näyttää olevan hälytystilassa, vallitsevien olosuhteiden koetaan edellyttävän akuuttia toimintaa. Ryhmän kannattama ideologia tarjoaa ainoan rationaalisen tien ulos ympäröivästä kriisistä ja syypäät on haastettava ennen kuin on myöhäistä. Asialle vihkiytynyt kokee hyvin usein olevansa osa harvojen ja valittujen sankarien tai marttyyrien joukkoa, jonka tehtävä on jalo, ylevä tai esimerkiksi osa jumalan tahdon toteuttamisesta.³¹ Nuorten kohdalla radikalisoitumiseen liittyy tyypillisesti irtiotto aiemmista sosiaalisista suhteista.³² Nuoret etäännyivät radikalisoitumisen myötä perheestään, aiemmasta ystävä- ja tuttavapiiristään ja juuri tästä syystä, kuten tuonnempana tässä raportissa esitetään, radikalisoitumisen ennaltaehkäisyn kannalta keskeistä on etenkin perhe- ja yhteisösuhteiden jatkuvuuden turvaaminen.

29 Vidhya Ramalingam: Research in the far right. Interview 8.3. 2018, Talking terror podcast. Royal Holloway, University of London. <https://soundcloud.com/user-366747443/researching-the-far-right>

30 Vidhya Ramalingam: Research in the far right. Interview 8.3. 2018, Talking terror podcast. Royal Holloway, University of London. <https://soundcloud.com/user-366747443/researching-the-far-right>

31 Daniel Kohler. Radicalization and De-Radicalization. Presentation at the 9/11 Memorial & Museum, March 22, 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=nCzrnXrjYQ&>

32 Ks. esim. Edwin Bakker & Roel de Bont (2016) Belgian and Dutch Jihadist Foreign Fighters (2012–2015): Characteristics, Motivations, and Roles in the War in Syria and Iraq, *Small Wars & Insurgencies*, 27:5, 837–857,

Radikalisoitumisen arvioiminen

Radikalisoitumisen ja ekstremistisen väkivallan torjunnan ja ennaltaehkäisemisen kannalta riskihenkilöiden tai ryhmien tuottaman uhkan arvioiminen on ensisijaisen tärkeää. Riskinarviontimenetelmiä koskevaa kriittistä tutkimusta on kuitenkin tehty toistaiseksi vain vähän.³³ Monissa olemassa olevissa arviointimenetelmissä radikalisoituminen jaetaan eri portaisiin esimerkiksi harmittomasta, häiritsevän ja huolestuttavan kautta hälyttävään käytökseen. Euroopan komission koulustrategiaan kuuluva Salto-Youth verkosto on luonut oman mittarinsa³⁴, jossa ensimmäiseen portaaseen liittyvät yleisesti piirteet, kuten ideologisen tai uskonnollisen vakaumuksen tason muutos ja niihin kytkeytyvät kehollistetut- (vaatetus, tatuoinnit, hiustyyli, parta ym.) tai käytösmuutokset (esim. ruokailutottumukset, kasvava uskon rituaalinen harjoittaminen, voimailu- ja kamppailulajien pariin siirtyminen). Toiminta on kuitenkin tässä vaiheessa tyystin rauhanomaista. Toisessa portaassa yksilö alkaa viestiä kiinnittymisestä päämäärään, mikä puolestaan saa hänet muuttamaan yhä merkittävämmiin käytöstään. Näkemyksissä korostuvat ajatukset absoluuttisesta totuudesta, voimakas ehdottomuus, polarisoituneet kannat ja vainoharhaisuus. Asenteet alkavat tässä vaiheessa tuottaa säröjä perhe- ja lähipiirin suhteissa. Ihmissuhteita katkaistaan ja kanssakäymistä vältetään ideologisin perustein. Käytös muuttuu huolestuttavaksi, kun yksilö alkaa salailla perheeltään ja lähipiiriltään omaksuttuun ideologiaan ja uuteen yhteisöllisyyteen kytkeytyviä piirteitä ja käytöstä. Yksilö kommunikoi tai pyrkii kommunikoimaan ryhmien ja/tai henkilöiden kanssa, jotka toimivat aktiivisesti väkivaltaisen ekstremismin toimintaympäristöissä. Vaiheeseen saattaa liittyä nuorten kohdalla piirteitä kuten välinpitämättömyys opinnoista ja ammattiurasta sekä eriasteinen kiinnittyminen liikkeiden näkyvään symboliikkaan. Äärimmäisessä, hälyttävän käytöksen vaiheessa, yksilö alkaa rekrytoida muita tai kannustaa muita väkivaltaiseen toimintaan. Hän pitää yhteyttä ryhmään tai verkostoon, joiden tiedetään olevan väkivaltaisia radi-

33 Augestad Knudsen, Rita (2020) Measuring radicalisation: risk assessment conceptualisations and practice in England and Wales. Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression Vol. 12 No 1.

34 SALTO-Youth: Recognising radicalization <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-3550/Young%20people%20and%20extremism%20resource%20pack%20for%20youth%20workers.pdf>

kaaleja ja vahvistaa omaa ideologista vakaumustaan seuraamalla väkivaltaan kannustavia verkkosivustoja. Tässä vaiheessa yksilö suunnittelee tai toteuttaa väkivaltaisia tai vihamielisiä tekoja ideologisten motiivien innoittamana. Hän pyrkii hankkimaan aseita tai räjähteitä tai opiskelee niiden käyttöä.³⁵

Radikalisoitumispolkujen arvioinnin tulisi perustua aina huolelliseen empiiriseen tutkimukseen ekstremistisen toimintaympäristön piirteistä konteksteissa, joissa arviointimallia pyritään soveltamaan. Laajaan yleistykseen perustuvat mallit tuottavat helposti virhearviointien vaaran ja pahimmassa tapauksessa ruokkivat ilmiötä, jota ne pyrkivät ehkäisemään.

Ekstremismin torjunta ja ennaltaehkäisy

Valtiot ovat vastanneet väkivaltaiseen ekstremismiin hyvin erilaisin strategioin ja politiikkaohjelmin. Kaksituhattaluvun alkupuolen järeät sotilaalliset toimenpiteet, kuten terrorismin vastaiset sodat Afganistanissa ja Irakissa osoittivat pian tehottomuutensa globalisoituneiden terroristijärjestöjen synnyttämien turvallisuusuhkien edessä. Ajatus siitä, että torjuntaan voitiin soveltaa menestyksekkäästi myös pehmeämpiä, ennaltaehkäisyyn sekä ekstremistisestä toiminnasta irtautumiseen tähtääviä strategioita, sai kasvavaa vastakaikua kansainvälisillä foorumeilla.

Koska väkivaltaisen ekstremismin tuottama uhka kohdistuu yhteiskuntiin monilla tavoilla, sen torjuntaan tähtäävät strategiat ovat luonnollisesti hyvin monitasoisia. Torjunnassa on kyse yhtä lailla yhteiskunnan perusnormien turvaamisesta, mutta myös yleisestä, yksilöihin, yhteisöihin ja yhteiskunnan infrastruktuuriin kohdistuvien vahinkojen ja haittojen ehkäisemisestä.³⁶ Eri puolilla Eurooppaa toteutettavissa ohjelmissa on runsaasti yhtäläisiä piirteitä mutta on todettava, että strategiat ovat kunkin maan sosiaalisten kulttuuristen ja poliittisten olosuhteiden muokkaamia. Tämän raportin kohdemaissa näkemykset väkivallan uhkan luonteesta, haavoittuvimmista yksilöistä ja ryhmistä sekä vakavimmassa radikalisoitumisvaarassa olevista

35 Ibid.

36 Tore Bjorgo : GTReC Public Seminar Global Terrorism Research Center Seminar, Monash university. July 31. 2013 <https://www.youtube.com/watch?v=fRf1cUPZILw&t=14s>

väestön osista vaihtelevat suuresti. Strategioiden perusasetelma on kuitenkin varsin yhdenmukainen: ekstremistejä, terroristit mukaan lukien, ei pidetä poikkeusyksilöinä, sosiopaatteina tai psykopaatteina, jotka ovat syntyneet terroristeina. Strategiat lähestyvät väkivaltaista extremismiä tuloksena yksilöllisestä radikalisoitumisprosessista, joka saa ihmiset toteuttamaan tietyn ideologiseen näkemyksen perusteella oikeutettua väkivaltaa. Jokaisessa kohdemaassa strategiat perustuvat käsitykseen, että ekstremistiseen ajatteluun voidaan puuttua, sitä voidaan muuttaa ja siten yksilöitä, perheitä ja yhteisöjä voidaan suojata ekstremismiltä tai saattaa pois sen piiristä.³⁷

Kohdemaissa toteutettavat ennaltaehkäisevät ja ekstremismin piiristä irtautumiseen tähtäävät exit-ohjelmat ovat myöskin rakentumassa samankaltaiseen suuntaan. Ohjelmat pyrkivät luomaan valtion hallinnon tasolta aina paikallisyhteisötasolle ulottuvan horisontaalisen, monitoimijaisen luottamuksellisen toimijaverkoston, jossa jokaisella tasolla valtiosta (esim. ministeriöt, turvallisuusinstituutiot ja virastot) kuntiin (esim. sosiaalitoimi, paikallispoliisi, terveydenhuolto, koulutoimi) ja paikallisesti toimiviin järjestöihin on oma selkeästi määritelty roolinsa. Ohjelmat viestivät vahvasti tietoisuudesta, että väärä vastuunjako voi tuottaa vahingollisia seurannaisvaikutuksia ja vaarantaa väestöryhmien luottamusta viranomaisiin tai järjestösektoriin.

Kuten edellä todettiin, extremismi koskettaa laajasti koko yhteiskuntaa. Siten kohdemaiden strategiasta osa koskee koko väestöä, sillä keskeinen osa ennaltaehkäisevää työtä on yhteiskunnan keskeisten normien, kuten ihmisoikeuksien, tasavertaisuuden ja demokratian turvaaminen. Osa toimista kohdentuu täsmällisemmin radikalisoitumisriskin alaisiin ryhmiin ja yksilöihin ja heitä ympäröivään lähiyhteisöön.³⁸ Koska extremismillä on kaikkialla maailmassa kovin nuorekkaat kasvot – radikalisoitumisriski on korkeimmillaan teini-ikäisillä ja nuorilla aikuisilla – siten ennalta ehkäisevä työ kohdentuu hyvin keskeisesti kaikkialla kohdemaissa nuorisoon. Osa toimista puolestaan suuntautuu ongelmallisesti tai huolestuttavasti käyttäytyviin tai

37 Vidino, Lorenzo, Brandon, James (2012) Countering Radicalization in Europe. ICSR King's College London. Pp 7-8

38 Tore Bjorgo : GTReC Public Seminar Global Terrorism Research Center Seminar, Monash university. July 31. 2013 <https://www.youtube.com/watch?v=fRfIcUPZILw&t=14s>

ekstremismistä omasta tahdostaan irti pyrkiviin yksilöihin. Tämänkaltainen toiminta käynnistyi Euroopassa 1990-luvulla, jolloin Norja ja Ruotsi alkoivat toteuttaa äärioikeistolaisista liikkeistä irti pyrkiville suunnattuja vapaaehtoisuuteen perustuvia ohjelmia.³⁹

Osa tutkijoista painottaa, että liikkeistä irti pyrkivien kohdalla on erotettava kognitiivinen irtautuminen ääriajattelusta eli deradikalisoituminen ja pelkkä ”mekaaninen” irtautuminen (engl. disengagement). On luonnollisesti selvää, että yksilö voi jättää radikaalin ja väkivaltaisen toiminnan mutta samalla ylläpitää radikaaliin ideologiaan kiinnittyvää vakaumusta. Tutkijoiden kesken käydään vilkasta keskustelua ensisijaisuuksista: edellyttääkö deradikalisoituminen mekaanista irtautumista toimintaympäristöstä vai onko irtautuminen mahdollista vasta kun yksilön ajattelu muuttuu?⁴⁰ Entä onko deradikalisoimisohjelmien kannalta riittävä tavoite se, että yksilö jättää väkivaltaisen toiminnan, mutta kenties yhä ylläpitää radikaaleja ajatuksia? Monet eturivin tutkijat katsovat, että onnistuneen deradikalisaatio-ohjelman on pystyttävä purkamaan yksilön sidokset sekä radikaaleihin ajatuksiin että ryhmiin.⁴¹ Mutta mitä ajattelun muutoksella tarkoitetaan tässä yhteydessä? Ekstremistiset ajatukset ilmenevät yksitötasolla hyvin monimuotoisina vyyhteinä toisiinsa kietoutuneita käsityksiä. Onko riittävää, että yksilö esimerkiksi sanoutuu irti juutalaisvastaisuudesta ja Holocaustin kieltämisestä mutta ylläpitää yhä voimakkaan homofobisia käsityksiä? Saksalaistutkija Daniel Kohler onkin esittänyt että deradikalisoimisohjelmien kohdalla on runsaasti kehitettävää sekä tavoitteiden määrittelyn että tulosten arvioimisen osalta. Tavoitteissa on Kohlerin mukaan oltava annos realismia mukana: irtautuminen väkivaltaasta voi olla riittävä päämäärä koko aikuisikänsä ekstremistiliikkeen piirissä toimineen kohdalla, kun taas radikalisoitumisprosessin alkuvaiheessa olevan nuoren kohdalla realistinen tavoite on onnistunut kokonaisvaltainen integroituminen valtavirtayhteiskuntaan.

Tarkasteltiinpa kysymystä ”mitä ennaltaehkäisy tarkoittaa?” akateemisten keskustelujen tai kansallisten strategioiden valossa, paljastuu että kysymys on yhä merkittävältä osin avoin. Kansallisten strategioiden tasolla siihen otetaan kirjavia kantoja: esimerkiksi Suomen ja Norjan strategioissa en-

39 Daugherty, Casie Elizabeth (2019) Deradicalization and Disengagement: Exit Programs in Norway and Sweden and Addressing Neo-Nazi Extremism. *Journal for Deradicalization*. Winter 2019/20

40 Ks esim. Horgan, John, Braddock, Kurt (2010) ”Rehabilitating the Terrorists?: Challenges in Assessing the Effectiveness of De-radicalization Programs,” *Terrorism and Political Violence*, 22.

41

naltaehkäisevän työn piiri määritellään laajasti; toimintoihin kuuluu sekä kansalaisten suojaaminen väkivaltaisten ääriliikkeiden toiminnalta, että niiden levittämiltä ajatuksilta.⁴² Britannian kansallista Prevent-strategiaa puolestaan muutettiin vuonna 2011 niin, että toiminnan piiriin nostettiin myös sellainen väkivallattomien ääriliikkeiden toiminta, ”mikä voi luoda terrorismille suotuisan ilmapiirin ja popularisoida näkemyksiä, terroristit sitten käyttävät.”⁴³ ”Saksassa ennaltaehkäisyssä korostetaan erityisesti ”rakenteita ja menetelmiä, jotka vahvistavat demokraattista ajattelua ja demokraattista poliittista kulttuuria.”⁴⁴

Kaikki tämä viestii siitä, että niin tutkijoiden, järjestöjen kuin viranomaistenkin piirissä olemme vielä kaukana yksimielisyydestä, joka koskee indikaattoreita, joilla arvioida onnistunutta deradikalisoitumista.⁴⁵ Eri kansallisissa konteksteissa toteutetuista ohjelmista on lisäksi usein vaikeaa saada riippumatonta dataa mikä luonnollisesta vaikeuttaa niiden laadun arvioimista.⁴⁶

42 Action plan against Radicalisation and Violent Extremism. Norwegian Ministry of Justice and Public Security. 2016

Extremism <https://rm.coe.int/action-plan-norway-nov-2016/16806bdb50>

43 Prevent Strategy. Government of UK. https://www.legislation.gov.uk/ukdsi/2015/9780111133309/pdfs/ukdsiod_9780111133309_en.pdf

44 Federal Government of the Federal Republic of Germany, ‘Strategie der Bundesregierung zur Extremismusprävention und Demokratieförderung [Strategy of the Federal Government on Extremism Prevention and Promotion of Democracy]’, 2016.

45 Ks. esim. Barrett, Richard, Bokhari, Laila (2009) “Deradicalization and rehabilitation programmes targeting religious terrorists and extremists in the Muslim world: An overview,” In Leaving Terrorism Behind: Individual and collective disengagement, Edited by Tore Bjørgo and John Horgan, Routledge
Koehler, Daniel (2017) Understanding Deradicalization: Methods, tools and programs for countering violent extremism, Routledge.

46 Ks. esim. Daugherty, Casie Elizabeth (2019) Deradicalization and Disengagement: Exit Programs in Norway and Sweden and Addressing Neo-Nazi Extremism. Journal for Deradicalization. Winter 2019/20

OSA II: EKSTREMISMIN ENNALTAEHKÄISY JA PERHEIDEN TUKI KUUDESSA LÄNSI- EUROOPAN MAASSA

Iso Britannia

Taustaa

Kaikista tämän raportin kohdemaista Iso-Britannia on kohdannut vakavinta ekstremististä väkivaltaa. Lukuisten terrori-iskujen ja rikostutkintojen seurauksena vuosien 2001–2017 välisenä aikana terrorismilakien nojalla tuomitujen määrä maassa oli 596 henkilöä.⁴⁷ Viranomaisten mukaan vuonna 2020 maassa oli noin 800 vakavan turvallisuusuhkan muodostavaa ekstremistiä.⁴⁸

Raportin kohdemaista Iso-Britanniassa on koettu laajin vierastaistelija-liikkuvuus kansainvälisille konfliktialueille. Noin 850 ISIS-järjestön kannattajaa oli lähtenyt Isosta-Britanniasta vuoden 2017 loppuun mennessä osallistua järjestön toimintaan etenkin Syyriassa. Ekstremistisen toimintaympäristön laajuudesta kertoo myös se, että maan asukkaista noin joka kymmenes ilmoittaa joutuneensa tavalla tai toisella väkivaltaisen ekstremismin uhriksi tai tuntee henkilökohtaisesti uhrin. Mielipidekyselyiden perusteella 20–25%

47 <https://www.statista.com/chart/8667/age-uk-terror-suspects-and-convicts/>

48 <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/emergency-terror-law-terrorists-release-pri-son-debate-a9330421.html>

brittiläisistä katsoo ymmärtävänsä, miksi radikalismi on vaihtoehto joillekin ihmisille.

Keskustelu kotoperäisen väkivaltaisen ekstremismin uhkasta käynnistyi Iso-Britanniassa Yhdysvaltoja 11.9. 2001 koetelleiden terrori-iskujen seurauksena. Saman vuoden joulukuussa 2001 islamiin kääntynyt Britannian kansalainen yritti räjäyttää kenkäänsä piilotetun pommin Pariisista Miamiin matkalla olleessa matkustajalentokoneessa. Kolme vuotta myöhemmin viranomaisten onnistui ennaltaehkäistä maan kansalaisista muodostuneen ryhmän terrori-iskuyritys. Lontoo puolestaan koki vuonna 2005 tuhoisan terrori-iskujen sarjan, jonka taustalla oli myöskin joukko Ison-Britannian kansalaisia. Tapahtuma nostatti valtavasti huomiota ja käynnisti laajamittaisen keskustelun muslimiväestön tilasta, maahanmuutto- ja integraatiopolitiikasta sekä vastayhteiskuntien rakentumisesta saarivaltakunnassa.

Maan viranomaiset olivat seuranneet jo vuosien ajan islamistisen ekstremismin toimintaympäristön rakentumista mutta uhkan ei katsottu kohdistuvan kotimaahan. Lontoon vuoden 2005 iskun jälkeen viranomaisten onnistui ehkäistä lukuisia suunnitteilla olleita iskuja, joiden taustalla oli sekä syntyperäisiä britannialaisia muslimiväestön edustajia että islamiin kääntyneitä henkilöitä. Terrorismiin liittyvien rikostutkimusten määrä kasvoi vuonna 2001 tilastoiduista 250 tapauksesta 1600 tapaukseen vuonna 2006.⁴⁹

Terrorismirikosten kannalta viime aikojen huippuvuodeksi muodostui vuosi 2017. Iso-Britannian maaperällä toteutettiin tuolloin viisi terrori-iskua, jotka aiheuttivat 36 ihmisen kuolema ja monien muiden loukkaantumisen. Samalla poliisi sekä turvallisuus- ja tiedustelupalvelut onnistuivat ehkäisemään 12 iskusuunnitelmaa. Myös äärioikeiston tuottaman uhkan arvioitiin olevan kasvussa: vuosina 2017–2018 viranomaiset onnistuivat ehkäisemään neljä terrori-iskusuunnitelmaa.

49 Vidino, Lorenzo, Brandon, James (2012) Countering Radicalization in Europe. ICSR King's College London, pp. 11-12.

Liikkuvuus Syyrian konfliktialueelle

Ennen vuonna 2011 käynnistynyttä Syyrian konfliktia Euroopan ulkopuolella toimiviin terroriverkostoihin osallistui vain muutama tuhat henkilöä. Syyrian kriisin kärjistyttyä eurooppalainen vierastaistelijailmiö kasvoi äkisti vuodesta 2012 alkaen ja seuraavan kuuden vuoden aikana arviolta 5000 miestä, naista ja lasta matkusti konfliktialueelle. Kiivain muuttoliike sijoittui vuosien 2013 ja vuoden 2015 alkukuukausien väliseen jaksoon.⁵⁰ Muuttoliikkeestä muodostui globaali ilmiö. Lähtijät, kokonaismäärältään runsaat 41 000, olivat alkujaan 110 maasta. ISIS-järjestö koki pian sotilaallisten voittojensa ja aluelaajenuksiensa jälkeen vakavia tappioita kansainvälisten aseellisten operaatioiden seurauksena. Joulukuuhun 2017 tultaessa se oli menettänyt 95% hallinnoimistaan alueista ja seuraavien kuukausien saatossa tuhannet taistelijat ja perheenjäsenet olivat joko saaneet surmansa, palanneet kotimaihinsa, kadonneet tai päätyneet Koillis-Syyrian demokraattisten voimien (SDF) vangitsemiksi ja siirretty alueelle perustettuihin kahteenkymmeneen pidätyskeskukseen ja suljettuun leiriin.⁵¹

EU-maiden viranomaiset pitävät pääsääntöisesti ISISin toimintaan osallistuneiden kotiuttamista ja palaamista erittäin ongelmallisina kysymyksinä. Todisteiden hankinta palanneiden roolista konfliktialueelta, heidän mahdollinen asettamisensa rikosoikeudelliseen vastuuseen, palaajien konfliktialueella hankkimat sotilaalliset ja aseelliset taidot sekä potentiaali toimia rekrytoijina tai esikuvina toisille herättävät huolta niin viranomaisten kuin poliitikkojenkin keskuudessa, riippumatta siitä, vangitaanko palaajat tai annetaanko heidän elää vapaasti yhteisöissään. Arviolta 1500 Syyrian konfliktiin liittyneestä vierastaistelijasta oli palannut Eurooppaan vuoteen 2018 mennessä. Osa saapui pettyneinä tai sotakokemuksien traumatisoimina, mutta palaajien joukossa oli myös ekstremistisistä maailmankuvastaan kiinni pitäviä

50 Malet, David (2018) The European Experience With Foreign Fighters and Returnees. Teoksessa Renard, Thomas, Coolsaet, Rick (ed.) (2018) Overview and Key Findings. Returnees - Who are they, why are they (not) coming back and how should we deal with them. Egmont

51 Cook, Joana, Vale, Gina (2018) From Daesh to 'Diaspora': Tracing the Women and Minors of Islamic State. ICSR, King's College London.
How many IS foreign fighters are left in Iraq and Syria? BBC News Feb 20, 2019. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-47286935>

henkilöitä. Varhaisimmat Syyrian konfliktialueelta palaajat säästyivät miltei poikkeuksetta syytteiltä kotimaissaan, koska heidän ei katsottu aiheuttavan merkittävää uhkaa, mutta myös siksi, että vallisevien rikoslakien puitteissa syytteeseen asettaminen oli suhteellisen vaikeaa. Tilanne muuttui vuonna 2014 Syyriasta palanneen henkilön tehtyä terrori-iskun Brysselin juutalaiseen museoon. Käsitys konfliktialueelta palaavien tuottamasta uhkasta kasvoi räjähdysmäisesti, mikä puolestaan johti terrorismirikoksia koskevan rikoslain laajentamiseen kaikkialla Euroopassa. Paluumuuttajia, naiset mukaan lukien, alettiin systemaattisesti syyttää.⁵² Raportin kohdemaiden yleisenä linjana on, että vierastaistelijat eivät palaisi, mutta maat eivät muodollisesti estä palaamista. Terrorismirikosten määrittelyssä on huomattavia eroja EU:n jäsenvaltioiden välillä. Syyriasta palanneet ovat saaneet tuomioita tai syytteitä kaikissa muissa tämän raportin kohdemaissa paitsi Suomessa.

Islamistisen ekstremismin toimintaympäristö

1980–1990 lukujen taitteessa joukko Britanniaan saapuneita henkilöitä, jotka asettuivat etenkin Itä-Lontooseen, alkoivat työskennellä määrätietoisesti juurruttaakseen konservatiivisen ja ulossulkevan islamin tulkinnan maan muslimiyhteisöihin. Kyseessä oli kaikkea muuta kuin homogeeninen liike. Toimijat muodostuivat pikemminkin hajanaisesta joukosta aktivisteja omine kansainvälisine verkostoineen. Järjestäytyneen toiminnan painopisteet vaihtelivat lähetystyöstä varainhankintaan, kansainvälisten suhteiden luomiseen, värväystoimintaan konfliktikentille ja niillä toimivien aseellisten liikkeiden tukemiseen. Tämä asetelma tuotti kasvualustan islamismin motivoimalle esktrismille, joka kohdistui aluksi Euroopan ulkopuolelle ja sittemmin myös Iso-Britanniaan itseensä. Ajankohtana Iso-Britannian hallitus oli tietoinen maassa toimivista radikaalia sanomaa levittäivistä henkilöistä, kuten Abu Qatada, Abu Hamza al-Masri ja Omar Bakri Mohammed. Hallitus katsoi heidän toimintansa suuntautuvan ainoastaan toimintaan kaukaisissa konfliktikohteissa (Afganistan, Algeria, Kashmir, Somalia) mistä ei koituisi maalle sisäistä uhkaa.

52 Coolsaet, Rik, Renard, Thomas Renard (2018) The Homecoming of Foreign Fighters in the Netherlands, Germany and Belgium: Policies and Challenges. ICCT Publications. <https://icct.nl/publication/the-homecoming-of-foreign-fighters-in-the-netherlands-germany-and-belgium-policies-and-challenges/>

Vähitellen viranomaisten käsitys liikkeiden tuottamasta sisäisestä uhkasta muuttui. North London Central Mosque (sittenmin Finsbury Park Mosque) perustettiin vuonna 1988 palvelemaan kasvavaa Pohjois-Lontoon muslimiväestöä. Vuonna 1997 egyptiläissyntyinen Abu Hamza al-Masri, joka oli osallistunut Bosnian ja Afganistanin konflikteihin vuosina 1991-1993, raivasi tiensä moskeijan imaamiksi. Hän perusti organisaation, joka tuki kansainvälisiä taistelijoita Afganistanissa, Bosniassa, Kashmirissa ja Palestiinassa ja rekrytoi läntisiä muslimeja al-Qaida ja Taleban järjestöjen toimintaan. Sittenmin lukuisia Abu Hamzan vaikutuspiiriin kuuluneita henkilöitä osallistui ekstremistiseen väkivaltaan ja kokonaisen terroristisolun katsottiin toimineen moskeijasta käsin. Lontoon julkiseen liikenteeseen kohdistuneiden pommi-iskujen tekijöistä vuonna 2005 kolme olivat olleet Abu Hamzan vaikutuspiirissä. Hänet vangittiin vuonna 2004 ja moskeija siirtyi Muslim Association of Britain järjestön alaisuuteen.⁵³ Eräs keskeisimmistä ekstremistiryhmistä, Al-Muhajiroun, toimi Lontoosta käsin 1990-luvun alusta alkaen aina nykypäivään saakka. Hallinnon kieltämän ryhmä järjesti lukuisia Britannian ja lännen vastaisia mielenosoituksia, tavoitteenaan luoda islamilainen valtio Britanniaan ja osa sen jäsenistä syyllistyi vuosien varrella terrorismirikoksiin. Joukko jäsenkuntaa ja sen johtohahmojen Omar Bakri Muhammadin ja Anjem Choudaryn vaikutuspiiriin kuuluneita osallistui myös Syyriaan suuntautuvaan vierastaistelijaliikehdintään.⁵⁴

Bakri ja Choudary onnistuivat motivoimaan toiminnallaan useampia sukupolvia ekstremistejä. Liikkeiden jäsenkunta ei koostunut niinkään rasismia ja syrjintää kokeneista vaan pikemminkin identiteettikriisien kanssa kamppailevista ja olosuhteisiinsa tyytymättömistä nuorista.⁵⁵

53 O'Neill, Sean, McGrory, Daniel (2010) *The Suicide Factory: Abu Hamza and the Finsbury Park Mosque*. Harper Perennial.

54 Ryhmän suhde väkivaltaan Britannian maaperällä oli kiistanalainen. Liikkeen myöhemmän vaiheen pääideologi Anjem Choudary korosti johdonmukaisesti, että väkivallan ei tule kohdistua Britanniaan koska se suojasi liikkeen jäsenten elämää ja omaisuutta. Choudary painotti samalla, että ratkaisu on kuitenkin viimekädessä yksilöllinen. Esimerkiksi toukokuussa 2013 liikkeen jäsen murhasi terroristisessa tarkoituksessa brittisotilaan Lee Rigbyn ja toukokuussa 2017 sen toinen jäsen ajoi pakettiauton väkijoukkoon ja teki veitsi iskun London Bridge-sillan alueella. Choudary toimi al-Muhajirounin ohella muissa radikaaliryhmittymissä, kuten myöskin hallinnon kieltämissä Al-Ghuraba ja Islam4UK järjestöissä levittäen radikaalia sanomaa muualle Länsi-Eurooppaan. Ks esim. Michael Kenney: Al-Muhajiroun. Talking Terror podcast, Royal Holloway. <https://soundcloud.com/user-366747443/mikekenny-final>

55 Kenney, Michael (2018) *The Islamic State in Britain: Radicalization and Resilience in an Activist Network*. Cambridge University Press, 2018

Vuonna 2007 keskustelu britannialaisen yhteiskunnan suhteesta islamistiseen ekstremismiin kiivastui entisestään. Ajankohdan mediatapahtumia olivat muun muassa BBC 4 kanavan salaa kuvaaman dokumentin ”Undercover Mosque” julkaiseminen. Ohjelmassa esitettiin materiaalia, joka paljasti ”ongelmallisten” salafi-yhteisöjen kuten Birminghamin Green Lane moskeijan ja Essexissä toimivan al-Nur islamilaisen koulun levittävän väestöryhmiä ja uskontokuntia voimakkaasti polarisoivaa sanomaa.⁵⁶

Kaksituhattaluvun ensimmäisen vuosikymmenen tullessa kohti loppuaan yhä useampi nuori muslimi koki Britanniassa olevansa terrorismin torjunnan huomion kohteena valtion turvallisuusviranomaisille. Julkinen puhe musliminuorista oli ilmapiirissä taipuvainen patologisoimaan nuorten identiteetit ja lisäävät epävarmuutta ja vieraantumista.⁵⁷

Äärioikeistolaisen ekstremismin toimintaympäristö

Britannialaista äärioikeistolaista toimintaympäristöä on luonnehdittu viimeaikaisessa tutkimuskirjallisuudessa esimerkiksi uudesta hybridisestä äärioikeistolaisuudesta, joka on sanoutunut irti natsismin perinteestä. Liikkeet ovat ylijärjestetysti verkottuneita erityisesti yhdysvaltalasiin aateveljiin ja sisariin ja käyttävät tehokkaasti hyväkseen internetiä niin sanoman levittämisessä kuin värväystoiminnassakin.⁵⁸ Valkoisen rodun ylivaltaa korostavat yhdysvaltalaisyhmittymät, kuten viiteen murhatapaukseen liitetty Atomawaffen Division on luonut yhteyksiä Britanniassa toimivaan, vuonna 2020 laittomaksi julistettuun Sonnekrieg division -liikkeeseen. Valkoisen ylivalan lisäksi keskeinen virtaus kytkeytyy maahanmuuton, monikulttuurisuuden ja islamin vastaisiin ideologioihin, jotka ilmaantuvat yhteiskuntaan 1960-1970 luvulla toimineiden kansallismielisten liikkeiden, kuten National Front (NF), British Movement (BM) ja British National Party (BNP) ja British Union of Fascists (BUF) toimesta. Liikehdinnän keskuksiksi muodostuivat etenkin itäinen Lontoo sekä Yorkshiren ja Lancashiren kaupungit. Tämän perinteen

56 Dokumentti on nähtävissä osoitteessa
<https://topdocumentaryfilms.com/dispatches-undercover-mosque/>

57 McDonald Laura (2011) Securing Identities, Resisting Terror: Muslim Youth Work in the UK and its Implications for Security. Religion, State & Society, Vol. 39, Nos. 2/3

58 Goodwin, Matthew, Dennison James (2018) The Radical Right in the United Kingdom. teoksessa Jens Rydgren (toim.) The Oxford Handbook of the Radical Right. Oxford University Press.

jatkajista näkyvimpiä toimijoita ovat viime vuosina olleet mm.⁵⁹ Britain First- sekä English Defence League-liike. Niiden toiminta katukampanjoinen ja puhetilaisuuksineen keskittyy etenkin monietnisisille kaupunkialueille, joissa on koettu äkillinen kantaväestön poismuutto. Liikkeet käsitteellistävät ilmiön valkoisten etniseksi puhdistukseksi ja esimerkiksi Britain First luonnehtii osaa Britanniaasta ”muslimeille menetetyksi alueeksi” ja katsoo maan olevan sotatilassa.⁶⁰

Ryhmiä tunnusomainen piirre on että ne käyttävät hyväkseen tietoisia maahanmuuttajiin kohdistettuja provokaatioita ja niistä seurannutta julkisuutta uhkakuvien kommunikoimiseksi potentiaaliselle kannattajakunnalle. Liikkeiden näkyvät tähdet kuten Jayda Fransen ja Tommy Robinson kopioivat malleja tosi TV ohjelmista ja video bloggereilta tarjoten reaaliaikaisesti kuvattua materiaalia maan kulttuurisesta ja sosiaalisesta rappiotilasta. Videoreporteissa pyritään kuohuttamaan ”vastaleirin” tunteita, vailla pienintäkään pyrkimystä ymmärrykseen tai rakentavaan dialogiin. Raporttien päämääränä onkin ainoastaan näytösluontoisesti todentaa vihamielisyys ja vaara joka kumpuaa islamin, muslimien ja yleisemmin maahanmuuttajien piiristä.⁶¹

Viime vuosina useita EDL:n ja Britain Firstin toimintaympäristöön kytkeytyneitä henkilöitä on tuomittu vankeusrangaistuksiin, joko ekstremistisistä väkivallanteoista tai niiden suunnittelusta.⁶² Teoista laajimmin julkisuutta ovat saaneet mm. maahanmuuttoliberaaleista kannoista tunnetun poliitikon murha sekä tapaus, jossa tekijä ajoi autolla ihmisjoukkoon moskeijan edustalla.

Ennaltaehkäisevä työ

Iso Britannian hallitus katsoi vuonna 2018 terrorismin uhkan kasvaneen maassa läpi 2000-luvun toisen vuosikymmenen. Huolenaiheista keskeisim-

59 Mulhall, Joe (2019) Modernising and Mainstreaming: The Contemporary British Far Right. Hope not Hate. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/834417/Joe_Mulhall_-_Modernising_and_Mainstreaming_The_Contemporary_British_Far_Right.pdf

60 Jayda Fransen: Documentary about Britain First. <https://www.youtube.com/watch?v=rIOE-HUO9wsA>

61 Jayda Fransen: Documentary about Britain First. <https://www.youtube.com/watch?v=rIOE-HUO9wsA>

62 BBC News, June 23 2018. Who is Tommy Robinson and why is he in jail? Kevin Rawlinson. Britain First leaders jailed over anti-Muslim hate crimes. The Independent March 7, 2018.

mät kytkeytyivät ISIS-järjestön motivoimaan toimintaan Britannian maaperällä mutta myös äärioikeistolaisen terrorismin uhkan katsottiin kasvaneen. Maan uhkataso arvioitiin vakavaksi, mikä tarkoitti terroristisen hyökkäyksen todennäköisyyttä. Maan hallitus ilmoitti ohjelmassaan toimikaudelle 2018-2021 uusineensa terrorismin vastaista lainsäädäntöä siten, että se mahdollisti aikaisemman intervention terrorismitutinnan aikana, mikä puolestaan oli johtanut matalampaan syytekynnykseen terrorismirikosten kohdalla. Britanniassa luettiin aiempaa pidempiä vankeusrangaistuksia terrorismirikoksista. Samalla vankilasta vapautuneiden jälleenintegroiintiin kohdennettiin lisää voimavaroja. Eri toimijoiden keskinäistä tiedonjakoa tehostettiin ja tukea pyrittiin suuntaamaan aikaisempaa keskeisemmin paikallistason ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin.⁶³

Lontoon terrori-iskut vuonna 2005 herättivät laajan yhteiskunnallisen keskustelun ekstremismin torjunnan suuntaviivoista. Viranomaisten sekä tiedustelu- ja poliisivirastojen resursseja lisättiin ja maan hallitus ilmaisi tarpeen toimia tiiviimmässä yhteistyössä paikallistason järjestökentän sekä muslimiyhteisöjen kanssa nuorten radikalisoitumisen ennaltaehkäisemiseksi. Lähestymistavan kantavana ajatuksena oli, että sosiaalisesti integroituneet ja viranomaisiin luottavat muslimiyhteisöt ovat valmiimpia yhteistyöhön viranomaisten kanssa ja informoimaan havaitsemistaan turvallisuusuhkista. Näihin päämääriin pyrkivä kansallinen toimintaohjelma 'Prevent' käynnistyi elokuussa 2005 ja se nivottiin osaksi hallituksen terrorismin torjunnan CONTEST strategiaa. Ohjelman rahoitus nousi nopeasti käynnistysvaiheen kuudesta miljoonasta punnasta vuonna 2006 140 miljoonaan puntaan vuoteen 2008 mennessä. Preventin puitteissa toteutetut paikalliset projektit käynnistettiin varsin nopeassa aikataulussa ja ohjelmaa ympäröi heti alkumetreiltä saakka voimakas poliittinen ja julkinen paine. Britannian lehdistössä ohjelman katsottiin perustuvan hataraan näkemykseen radikalisoitumisen luonteesta ja ekstremismin torjunnan sisällöstä. Maan poliittisen kentän konservatiivinen siipi syytti ohjelmaa taloudellisen tuen löyhistä jakoperusteista järjestösektorille ja katsoi rahallisen avun päätyneen ohjelman alkuvaiheessa jopa ekstremististä ajattelua tukevien muslimijärjestöjen käsiin.⁶⁴

63 CONTEST The United Kingdom's Strategy for Countering Terrorism. Government of UK. pp 31-42. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/716907/140618_CCS207_CCS0218929798-1_CONTEST_3.0_WEB.pdf

64 Vidino, Lorenzo, Brandon, James (2012) Countering Radicalization in Europe. ICSR King's College London. pp 12-17.

Pääministeri Teresa May ilmaisi vuonna 2011 perineensä Prevent-ohjelman edelliseltä hallitukselta muodossa, joka vaati lukuisia korjauksia. Mayn mukaan ohjelma oli sekoittanut keskenään integraation edistämispolitiikan ja terrorismin torjunnan sekä epäonnistunut puuttumaan äärimmäisiin ideologioihin. Lisäksi hallitus korosti painokkaasti, että Preventin fokuksessa olivat ainoastaan ääri liikkeet ja ekstremistiset ideologiat, eikä sen puitteissa ollut tarkoitus puuttua kenenkään henkilökohtaiseen uskonnolliseen vakaumukseen. Samalla ilmaistiin, että ohjelma rahoittaisi ja tekisi yhteistyötä ainoastaan organisaatioiden kanssa, jotka hyväksyisivät yhteiskunnan perustavaa laatua olevat arvot.⁶⁵

Näistä linjamuutoksista huolimatta Prevent-ohjelmaan nivottiin vuonna 2015 kiistanalaiseksi osoittautunut lisäys ns. Prevent Duty, jonka puitteissa valtion viranomaisia edellytettiin raportoimaan eteenpäin mikäli he kohtasivat ammatillisessa toiminnassaan viitteitä radikalisoitumisesta. Miltei puoli miljoonaa viranomaista sai koulutusta tätä tehtävää varten. Esimerkiksi maan koulujen ja oppilaitosten opettajia harjaannutettiin tunnistamaan radikalisoitumisen merkkejä, kuten käytös-, ryhmäsidoksissa tapahtuvia-, ja uskon harjoittamiseen liittyviä muutoksia. Vuonna 2015 runsaat kaksi kolmannesta Prevent Dutyyn liittyvistä ilmoituksista kohdentui muslimiväestön edustajiin. Ainoastaan viisi prosenttia tapauksista johti lisätoimiin. Muslimiyhteisöjen piirissä koettiin laajalti, että Prevent Duty oli tuottanut runsaasti negatiivisia seurauksia. Kokonaiset väestöryhmät tunsivat tulleen epäoikeudenmukaisesti kohdelluiksi ja leimatuiksi etnisyytensä ja/tai uskontonsa vuoksi. Kriitikkojen mukaan koulumaailmaa oli alkanut ympäröidä tarkkailun ilmapiiri ja voimistuvien ulkopuolisuuden tuntemuksien pelättiin synnyttävän muslimitaustaisten nuorten parissa reaktioita, jotka tekivät heistä alttiimpia äärijärjestöjen rekrytointityölle.⁶⁶

Prevent-ohjelmaan kohdistui myös voimakas akateemisen tutkijayhteisön kritiikki. Heinäkuussa 2015 miltei 150 eurooppalaisten yliopistojen ja uskonnollisten yhteisöjen edustajaa, oikeusoppineiden ohella, julkaisi lehdistössä kriittisen kannanottonsa ohjelmaa kohtaan.⁶⁷

65 Prevent Strategy (2011) Government of UK. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/97976/prevent-strategy-review.pdf

66 Rethinking Radicalization. Al Jazeera Documentary. <https://www.aljazeera.com/program/radicalised-youth/2018/12/18/rethinking-radicalisation/>

67 PREVENT will have a chilling effect on open debate, free speech and political dissent. The Independent July 10 2015. <https://www.independent.co.uk/voices/letters/prevent-will-have-chilling-effect-open-debate-free-speech-and-political-dissent-10381491.html>

Maan hallituksen näkemyksen mukaan ohjelma oli saavuttanut kaikesta kritiikistä huolimatta merkittäviä edistysaskeleita laittoman terroristisen materiaalin poistamiseksi tietoverkosta. Samalla oli käynnistetty kampanjoita, jotka tarjosivat vaihtoehtoja ekstremistisille narratiiveille. Paikallistason projektit ja kohdennettu tukitoiminta olivat puolestaan hallituksen mukaan onnistuneet vähentämään konfliktialueille suuntautuvaa vierastaisteliliikkuvuutta merkittävästi.⁶⁸

Perheiden tukitoimet

Raporttia varten haastatellut ennaltaehkäisevää työtä tekevät järjestötoimijat, viranomaiset ja uskonnollisten yhteisöjen edustajat painottavat, että onnistunut perheisiin kohdistuva työ edellyttää kolmen keskeisen seikan huomioimista: ensinnäkin ekstremistinen toimintaympäristö on tunnettava perin pohjin. Erityisen tärkeää on ymmärtää, kuinka kussakin kontekstissa osa nuorista siirtyy aktivismista kohti väkivaltaista toimintaa. Toiseksi on luotava turvallisia tiloja vuorovaikutukseen asiakasryhmien kanssa ja kolmanneksi on perehdyttävä huolella kohdeyhteisöjen yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja elämäntilanteisiin. Onnistuminen edellyttää pitkäkestoista yhteistyötä kohdeyhteisöjen parissa. Ainoastaan tältä perustalta voidaan rakentaa tuloksellisia perheisiin kohdistuneita tukitoimia ja palveluja.

Puhuessaan toimintaympäristön tuntemuksesta runsaat kymmenen vuotta Keski-Britanniassa ennaltaehkäisevää toimintaa tehnyt imaami katsoi, että käytännön kenttätö muslimiyhteisöissä kohtaa lukuisia haasteita. Ensinnäkin ennaltaehkäisy edellyttää hänen mukaansa yhteistyötä väkivaltaisesta toiminnasta irtisanoutuneiden konservatiivisten salafiryhmien kanssa. Hänen mukaansa juuri salafiryhmien edustajilla on mahdollisuuksia liikkua kriittisillä rajapinnalla, jossa osa nuorista alkaa radikalisoitua. Viranomaiset kuitenkin suhtautuvat tämän kaltaiseen yhteistyöhön hyvin varauksellisesti sillä salafijärjestöt nähdään usein porttina kohti radikalisoitumista. Haastatellun imaamin mukaan: ”Vuoden 2011 jälkeen viranomaiset antoivat minun ymmärtää, etten voi enää toimia ennaltaehkäisytyössä. Uusi konservatiivihallitus katsoi minun edustavan salafistista oppia ja siten piti minua epäsovinnaisena työntekijänä. Mutta työtä on tehtävä niiden välityksellä, jotka tuntevat kriittisen rajapinnan. He eivät ole välttämättä liberaaleja ja

68 CONTEST The United Kingdom’s Strategy for Countering Terrorism. Government of UK. pp 31-42. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/716907/140618_CCS207_CCS0218929798-1_CONTEST_3.0_WEB.pdf

demokraattisia ajatuksiltaan, mutta heillä on kyky saattaa yksilö ulos riskialueelta.” Kysymys salafiaktivistien roolista ennaltaehkäisytyössä herättää kirjavia reaktioita vastaajasta riippuen. Toisaalta haastateltavat katsoivat, että ennaltaehkäisevä työ ei saa tuottaa asetelmaa, jossa tietyn uskontulkintatradition seuraajat suljetaan automaattisesti toiminnan ulkopuolelle. Toisaalta esitettiin, että viranomaisten on vältettävä tuottamasta asetelmaa, jossa tietyn suuntauksen edustajat nähdään erityisasemassa olevana toimijana ennaltaehkäisevän työn kentällä. Kussakin kontekstissa näitä jännitteisiä kysymyksiä onkin parasta käsitellä avoimen ja mahdollisimman monia tahoja osallistavan dialogin kautta.

Haastatteluissa korostui, että yhteiskunnan on luotava ja ylläpidettävä turvallisia tiloja, joissa perheet, nuoret ja kokonaiset paikallisyhteisöt voivat käsitellä itseään askarruttavia asioita, kuten globaaleja konflikteja, muslimiväestöihin kohdistuvaa vainoa ja rasismia sekä etenkin islamin uskonnon ja ekstremismin suhteita. Keski-Britanniassa toimivan imaamin mukaan tila käy Britanniassa vuosi vuodelta ahtaammaksi ja samalla ekstremistinen aineisto on yhä syvemmällä tietoverkon kätköissä. Tilanteessa, jossa huoneeseensa vetäytynyt nuori voi koska tahansa uppoutua älypuhelimellaan ekstremistiseen aineistoon, on vanhempien ja sisarusten hyvin vaikeaa seurata ajatusmaailmaa muokkaavaa lähdeaineistoa. Imaami katsoikin, että 1990-luvulla Keski-Britannian salafiyhteisöt toimivat huomattavasti avoimemmin. ”Olin perillä alueeni nuorista, siitä missä lukupiireissä he kävivät, keitä he kuuntelivat ja mitä kirjoja he lukivat. Heidän ajatuksiaan oli mahdollista haastaa. Nyt vaikutteet ovat tyystin hallitsemattomissa tiloissa ja siten vastaanratiivien tarjoaminen käy jatkuvasti vaikeammaksi. Nyt radikalisoituminen tapahtuu keskeisesti internetissä”

Eryityisesti äärioikeiston kenttään perehtynyt haastateltava puolestaan ilmaisi että äärioikeiston tuottama uhkaa on vielä vaikeampaa jäljittää kuin islamistisen ekstremismin kohdalla: ”Kun kohdistamme huomion islamistisiin ekstremisteihin tiedämme jotakuinkin mille kaupunkialueelle mennä, mutta äärioikeiston kanssa tilanne on paljon monimutkaisempi. Ilmiön kannattajia voi olla kaikkialla. Esimerkiksi turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksiin iskijät voivat tulla mistä tahansa kohteesta – myös pikkukaupungeista. Emme yksinkertaisesti tiedä mistä heitä ja heidän perheitään tavoittaa ja kuinka. Muslimiväestön kohdalla resilienssin rakentaminen on helpompaa, koska voimme toimia moskeijoiden ja yhteisöjen johtohahmojen kautta.”

Kolmas keskeinen perheiden tukitoimintaa vaikeuttava tekijä liittyy haastateltavien mukaan moninasiin asiakasperheiden sisäisiin ongelmiin ja jännitteisiin, jotka ovat olemassa jo ennen nuoren radikalisoitumista. Joitakin perheitä on siis samanaikaisesti pystyttävä auttamaan jäsenensä radikalisoitumisen tuottamissa psykososiaalisissa ongelmissa, mutta samalla on tarjottava välineitä käsitellä tekijöitä, jotka johtivat nuoren radikalisoitumiseen. Lyhyesti sanottuna, on pystyttävä puuttumaan yhtäaikaan sekä syihin ja seurauksiin. Ensinnäkin perheissä on usein käsillä koko joukko yhteiskunnallisia ja taloudellisia ongelmia. Monien nuorten kohdalla perheen sisäiset sosiaaliset ja emotionaaliset jännitteet ja vakavat kommunikaatiokatkokset johtavat tilanteeseen, jossa nuorelle syntyy tilaus etsiä eräänlaista ”sijaisperhettä” itselleen. Asetelmaa ruokkivat usein lapsuuden traumat, joiden taustalla voi olla perheväkivaltaa, seksuaalista väkivaltaa, päihteiden väärinkäyttöä ja sosiaalisen juurettomuuden sekä rasismiperustaisen syrjinnän kokemuksia. Osalla nuorista sijaisperheen hakeminen voi johtaa väkivaltaantamiseen yhteiskunnalliseen aktivoitumiseen, toisten kohdalla vastaavat juurisyyt voivat viedä kohti rikollista uraa tai radikalisoitumista.

Haastateltavien mukaan joskus perhepiiriin tuottamat juurisyyt ovat huomattavasti näkymättömämpiä. Perhe voi olla yhteiskunnalliselta asemaltaan tai taloudeltaan ”kunnossa”. Sijaisperheen etsintä saattaa syntyä vanhempien lapsiinsa kohdistamista epärealistisen kunnianhimoisista odotuksista, jotka näyttäytyvät lapsen näkökulmasta kuormittavilta ja ahdistavilta. Radikalisoituneiden nuorten perhetaustat ovat yksinkertaisesti hyvin monimuotoisia.

Tilanne on erityisen akuutti perheissä, joissa nuori on matkustanut konfliktialueelle. Jokainen haastateltava korosti, että on ensisijaisen tärkeää saada perhe kokonaisuudessaan vakuuttumaan, että perheen avuksi suunnattujen palvelujen tarkoituksena ei ole arvioida tai tuomita perheen toimintaa. Tukihenkilön tehtävä on yksinkertaisesti kuulla perheenjäsenten huolia ja tarpeita. Muslimiperheiden parissa toimivat haastatellut mainitsivat myös pyrkivänsä selvittämään, mistä lähteistä käsin nuoret muodostavat uskonkäsitteensä. Lisäksi selvitetään onko konfliktialueelle matkustaneen kohdalla kyse pitkäkestoisesta vakaumuksellisuudesta vai tapahtuiko käsitysten ja uskon harjoittamisen muutos äkillisesti. On myös tarpeen ymmärtää, että konfliktialueelle matkustanut nuori tuottaa valtavan emotionaalisen lastin perheelle ja siten perheenjäsenten on usein mahdotonta lähestyä kokemuksiaan loogisesti ja etsiä ulospääsyä ongelmista. Vanhemmille on annettava mahdollisuus kuvata tuntemuksiaan ja omaa toimintaansa nuoren radika-

lisoitumisprosessin aikana. Tässä vaiheessa haastateltujen mukaan hyvin monet vanhemmat pohtivat kuinka he olisivat voineet puuttua tilanteeseen. Monesti heidän on mahdotonta antaa itselleen anteeksi sitä, että nuoren huolenaiheet eivät tulleet ymmärretyiksi perhepiirissä.

Äärioikeiston parissa toiminut haastateltava kuvasi tuntemuksiaan: ”Joskus on myös hyvä antaa vanhempien kuulla, että asialle ei olisi voinut mitään. Kukaan ei voi vahtia jäkikasvuaan kellon ympäri”. On selvää, että vanhempien syyllisyyden tunteen käsitteleminen vaatiikin erityisen hienovaraisia empatiataitoja perheiden parissa toimivilta tukihenkilöiltä ja viranomaisilta.

Haastatteluissa koroistui myös, että perheille kohdistettavien tukitoimien ohella on huomioitava myös nuoren muut keskeiset sosiaaliset kontekstit kuten koulu, ystäväpiiri ja harrastetoiminta. On äärimmäisen keskeistä, että kaikki nämä kontekstit tukevat nuorten vuorovaikutus- ja dialogitaitojen sekä itsetuntemuksen kehittämistä.

Pohtiessaan tätä tematiikkaa pitkän viranomais- ja järjestötoimintataustan omaava haastateltava katsoi: ”Nuorten kohdalla toimii hyvin se, että osoitetaan miksi valtavirtayhteiskuntaan on tarpeen osallistua. Napanuora radikalismiin voidaan katkaista. Ekstremistiliikkeet tarjoavat yhteisön ja tukiverkoston ja samalla ystäviä ja toverihenkeä. Meidän tarkoituksemme on luoda vaihtoehtoinen yhteisö ja siksi panostamme urheiluun. Lopulta toiminnassamme on kyse joukkueen kokoamisesta ja uusien lojaalisuuksien ja sidosten luomisesta.”

Haastattelvien mukaan onnistuminen vaatii aikaa. Nuoren elämänmuutos ei tapahdu hetkessä. Eräs haastatelluista katsoi, että tulosten saavuttaminen paikallistasolle kohdennetussa projektissa edellyttää vähintään 18 kuukauden työpanosta: ”Tällöin pystymme toimimaan yhteydessä kaikkiin keskeisiin tahoihin, jotka kytkeytyvät nuorten radikalisoitumisen ennaltaehkäisyyn. Vuosina 2018–2019 pääsimme osaksi Iso-Britannian sisäministeriön ohjelmaa, jossa pystyimme integroimaan perhetyön yhteen kouluissa suoritettavien kampanjoiden kanssa. Meidän oli mahdollista kehittää ala-asteikäisten oppilaiden kanssa kriittistä yhteiskunnallista ajattelua, tiimityötaitoja ja samalla luoda 10–12 viikkoa kestäneitä perheiden ryhmätapaamisia kohdeyhteisöissä.”

Haastateltavan mukaan pitkäkestoisuus myös mahdollistaa sen, että ekstremismiin ja radikalisoitumiseen liittyvät teemat voidaan tuoda vähitellen ja ”vaiivhaa” mukaan käsiteltäviin teemoihin. Kokemus oli opettanut, että

hanke oli parasta esitellä sekä perheille että kouluille ”konfliktien ratkaisuna ja rauhan rakentamisena”. Hän luonnehti tilannetta seuraavasti: ”Pidättäydymme yleisemmässä työssä ja vasta ajan myötä alamme tuoda mukaan ekstremismin ennaltaehkäisyyn liittyvää terminologiaa.”

Saksa

Taustaa

Saksassa on Iso-Britannian ohella huomattavin ekstremistinen toimintaympäristö raportin kohdemaista. Se koostuu monimuotoisista äärioikeistolaisten, islamististen narratiivien ja vasemmistolaisten ideologioiden motivoimista toimijoista, verkostoista ja järjestäytyneemmistä liikkeistä.

Huhtikuussa 2018 Saksan viranomaiset arvioivat, että 760:llä islamistiseen toimintaympäristöön kytkeytyvällä henkilöllä on motiivi ja kyky toteuttaa terrori-isku. Liittovaltion perustuslain suojelutoimiston BFV:n (Bundesamt für Verfassungsschutz) arvion mukaan maassa oleskeli vuonna 2020 miltei 26 000 islamistista ekstremismiä tavalla tai toisella tukevaa henkilöä. Keskeinen osa näistä toimijoista kytkeytyy konservatiivisiin salafi-jäjestöihin, joiden edustajia maassa on noin 10 800. Järjestöjen jäsenkunta kasvoi huomattavasti etenkin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä.⁶⁹

Vaikka islamistista ekstremismiä onkin pidetty viime vuosina keskeisimpänä uhkana Saksalle, on todettava, että myös kirjavista toimijoista muodostuva äärioikeistolainen kenttä viestii hyvin aktiivisesta toiminnasta. Viranomaislähteiden mukaan maassa on n. 12 000 väkivaltaisiin iskuihin valmista äärioikeistolaista. Toimintaympäristö on jakautunut itä-länsi akselilla. Vaikka entisen Itä-Saksan alueella asuun vain viidennes väestöstä, siellä tehdään yli puolet maan viharikoksista. Taloudeltaan ja yhteiskunnalliselta infrastruktuuriltaan hitaammin kehittyvät itäiset alueet ovat synnyttäneet äärioikeistolaisen liikehdinnän ohella joukon aktiivisia islamin, maahanmuuton ja monikulttuurisuuden vastaisia liikkeitä. Näkyvimpiä näistä on marsseillaan kymmenien tuhansien joukkoja liikkeelle saanut Pegida-verkosto joka järjestäytyi vuoden 2015 pakolaiskriisin yhteydessä.⁷⁰

69 Germany: Extremism and Terrorism. Counter Extremism Project <https://www.counterextremism.com/countries/germany>

70 Germany: Far-right knocks on the doors of power. France24 Documentary. <https://www.france24.com/en/20171002-europe-now-germany-far-right-doors-power-afd-migrant-crisis-cdu-merkel-macron-part-1>

Muuttuva turvallisuuspoliittinen tilanne on heijastunut laajalti koko yhteiskuntaan. ISIS-järjestön toteutettua sarjan terrori-iskuja Pariisissa vuonna 2015 Saksa tiukensi islamilaisiin ääriliikkeisiin kohdistuvaa lainsäädäntöään mm. kieltämällä matkustamisen maan ulkopuolelle terroristikoulutusta varten. Samassa yhteydessä asetettiin tiukempia rajoituksia vierastaistelijaliikkuvedelle ja laajennettiin terroritoiminnan rahoitusta rajoittavaa lainsäädäntöä. Vuonna 2017 maan liittopäivät hyväksyivät tietoverkonvalvontalain, jonka puitteissa teknologiayritykset pakotettiin torjumaan vihapuhetta, terroristipropagandaa ja väärän tiedon levittämistä.⁷¹

71 Germany: Extremism and Terrorism. Counter Extremism Project. <https://www.counterextremism.com/countries/germany>

Salafismi Saksassa

Sunnalaisen islamin konservatiivinen suuntaus, salafismi, koostuu aikamme maailmassa hyvin heterogeenisistä liikkeistä ja ryhmistä, joita yhdistää halu puhdistaa islam niin opillisesti kuin uskon harjoittamisessakin palaamalla profeetta Muhammadin ja hänen lähipiirinsä (arabiaksi al salaf al salihun) tarjoamaan esimerkkiin. Salafistit lähestyvät koraania sekä profeetta Muhammadin antamaa elämänmallia, sunnaa, ankaran kirjaimellisesti. Toiminnan strategioiltaan ja poliittis-yhteiskunnallisilta päämääriltään salafistiset liikkeet eroavat huomattavasti toinen toisistaan. Vain murto-osa salafisteista voidaan luokitella ekstremisteiksi.

Saksan kohdalla salafistiset tahot alkoivat järjestäytyä 2000-luvun alussa niiden luodessa valtakunnallisen moskeijayhdistysten verkoston. Jo ensiaskeleistaan saakka järjestöt olivat kiinteä osa kansainvälisiä verkostoja, joilla oli siteitä etenkin Saudi-Arabian, Egyptin, Markon ja Syyrian aateveljiin. Monet verkostot toimivat etenkin alkuvaiheessa Saudi-Arabiasta käsin toimitetun materiaalsen, taloudellisen ja opillisen tuen turvin.⁷²

Salafistiset liikkeet panostivat Saksassa katulähetystyöhön, joka suunnattiin sekä ei-muslimille että etenkin maahanmuuttajataustaisille nuorille. Salafismista muotoutuikin vuosina 2002–2008 nopeimmin kasvava islamilainen liike Saksassa. Lähetystyön, seminaarien, mielenosoitusten, julkisen kampanjoinnin ja online-aktiivisuutensa vuoksi salafismi näyttäytyi huomattavasti mittaluokkaansa vaikutusvaltaisemmalta liikkeeltä. Tosiasiassa kannattajakunta vastaa parhaillaan n. 0,1 prosenttia muslimien kokonaismäärästä Saksassa. Liike katsoi edustavansa todellista ja ”puhdasta” islamia joka tarjoaa uuden identiteetin ja yhteisön. Niin Saksassa kuin muuallakin länsimaissa salafistijärjestöt suuntasivat sanomansa viiteryhmäänsä ja identiteettiään etsiville nuorille. Vuoteen 2005–2006 saakka viranomaiset eivät puuttuneet salafistien toimintaan, sillä liikkeiden painopiste oli vahvasti spirituaalisessa, eikä niinkään poliittisessä toiminnassa. Maan viranomaiset omaksuivat kuitenkin pian hyvin erilaisen lähestymistavan salafistiliikkeisiin

72 Wagemakers Joas (2016) Salafism. Oxford Research Encyclopedia of Religion. <https://oxfordre.com/religion/view/10.1093/acrefore/9780199340378.001.0001/acrefore-9780199340378-e-255>

kuin Britanniassa, jossa katsottiin, että ylivoimainen enemmistö salafisteistä ei tuottanut turvallisuushkia ja että rauhanomaisia liikkeitä voitiin käyttää osana ekstremismin annaltaehkäisyä. Saksassa salafistit alettiin luokitella poliittiseksi liikkeeksi ja uhaksi vapaalle ja demokraattiselle yhteiskunnalle. Liikkeiden edustajia ryhdyttiin seuraamaan sekä median että viranomaisten toimesta, mikä puolestaan johti liikkeen jakautumiseen rauhanomaiseen valtavirtaan ja radikaaliin suuntaukseen. Mitä näkyvämmäksi viranomaisten kielteinen kanta ja kasvava muslimivastaisten leirien järjestäytyminen kävivät, sitä voimaperäisemmin radikaaleimmat tahot alkoivat korostaa rekrytointityössään muslimien kokemaa vainoa saksalaisessa yhteiskunnassa. Musliminuorille salafiliikkeet tarjosivat viiteryhmän ja kanavan henkilökohtaiseen emansipaatioon vanhempien sukupolven uskon harjoittamisesta. Salafismi tarjottiin nuorille kanavana samaistumiseen oikeaan johdatettujen muslimien kanssa ja pesäeron ottamiseen valtavirtayhteiskunnasta. Liikkeen radikaalimman siiven järjestämät mielenosoitukset ja katukampanjat johtivat yhteenottoihin poliisin kanssa vuonna 2012. Maan viranomaisten näkökulmasta kysymys muodostaako salafismi radikalisoitumisen kasvualustan on yhä pitkälti avoin Saksassa. Ajatus salafismin ja radikalisoitumisen läheisestä yhteydestä löytyy useista Saksan tiedusteluraporteista, mutta toisaalla on esitetty, että salafismin demonisointi on haitallista radikalisoitumisen ennaltaehkäisytyölle. Tämänkaltaisissa äänenpainoissa muistutetaan, että suurin osa salafl-saarnaajista tuomitsee islamin nimissä tehdyt väkivallanteot.⁷³

73 Viedl, Nina (2012) The Making of German Salafiyya: The Emergence, Development and Missionary Work of Salafi Movements in Germany. Centre for Studies in Islamism and Radicalisation (CIR) Department of Political Science Aarhus University, Denmark

Ennaltaehkäisevä työ

Viimeisen runsaan vuosikymmenen aikana Saksassa on pyritty kehittämään väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyä panostamalla osavaltioiden ja liittohallituksen väliseen yhteistyöhön. Toimintamallissa sisä- ja sosiaaliministeriöllä sekä liittovaltion ja osavaltion hallinnolla on kullakin keskeinen rooli. Mallissa ekstremistisen väkivallan torjunnasta vastaavat poliisi- ja tiedusteluelimet viranomaisten ja järjestösektorin keskittyessä ennaltaehkäisyyn sekä yhteisöille, perheille ja nuorille suunnattuun tukitoimintaan. Viime vuosina työ on saanut kasvavaa poliittista tukea, mikä on tehnyt hankkeiden rahoituksesta aiempaa helpompaa. Vuodesta 2012 eteenpäin ennaltaehkäisymallien ja -hankkeiden monilukuisuus on puolestaan tuottanut kasvavan kansallisen koordinoinnin sekä kriittisen arvioinnin tarpeen.⁷⁴ Maassa toimii parhaillaan 18 järjestöä tai verkostoa, jotka kohdentavat huomion (muiden aktiviteettien ohella) perheiden tukitoimiin.⁷⁵

Saksan liittovaltiojärjestelmä tuottaa omat haasteensa ennaltaehkäisytöön koordinoinnille. Maan hallinnollinen rakenne muodostuu 16 osavaltiosta, joilla jokaisella on omat avainministeriönsä ennaltaehkäisevässä työssä. Osavaltiot tekevät yhteistyötä liittohallituksen kanssa ja saavat varoja liittovaltion ohjelmista. Osavaltioilla on varsin mittava päätäntävalta ja pitkälti juuri tästä syystä Saksalla ei ole virallista kansallista ja kokonaisvaltaista väkivaltaiseen ekstremismiin kohdistuvaa strategiaa. Terrorismin ja väkivaltaisen ekstremismin torjunta on Saksassa etenkin tiedustelupalvelujen (Verfassungsschutz) sekä liittovaltion ja paikallisten poliisivirastojen tehtävä. Erillinen terrorismin torjuntakeskus GTAZ perustettiin vuoden 2004 lopulla, ja se toimii Berliinistä käsin maanlaajuisena yhteistyö- ja viestintäalustana terrorismin torjunnasta vastaaville tahoille. Vuoden 2009 lopulla GTAZ sai oman ennaltaehkäisyn työryhmänsä, joka koostui tiedustelupalvelusta ja poliisihenkilöstöstä. Sen roolina oli toimia foorumina paikallisten ja liittovaltion virastojen asiantuntijoille vaihtamaan ideoita, keskustelemaan hyvistä ja huonoista käytännöistä sekä laatimaan ennaltaehkäisyä ja deradikalisointia koskevia lähestymistapoja.⁷⁶

74 Behnam, Said, Hazim, Fouad (2018) Countering Islamist Radicalisation in Germany: A Guide to Germany's Growing Prevention Infrastructure. ICCT Policy Paper.

75 Pericles Family Information Portal. <https://project-pericles.eu/dealing-with-radicalisation-in-the-family-pericles-family-information-portal/>

76 Behnam, Said, Hazim, Fouad (2018)

Toimijoiden kesken vallitsee laaja yksimielisyys siitä, että paikalliset olosuhteet huomioivat lähestymistavat sopivat parhaiten Saksan liittovaltion rakenteeseen. Vuosina 2012–2014 yksimielisyys alkoi näyttäytyä käytännössä, kun radikalisoituneille henkilöille ja heidän perheilleen perustettiin useita neuvontakeskuksia sekä liittovaltion että osavaltioiden tasolla.

Pähkinänkuoressa liittovaltion hallinto vastaa siis ennaltaehkäisevien hankkeiden yleisestä koordinoinnista, kun taas monet toiminnot, kuten paikallisten neuvontakeskusten perustaminen on langennut sekä liittovaltion että osavaltioiden vastuulle. Varsinainen ennaltaehkäisevä työ on suurelta osin kansalaisyhteiskunnan vastuulla. Keskeisimpiä näistä ovat mm. Väkivallan ehkäisyverkosto (VPN) Baijerissa ja Hessenissä, VAJA ja sen projekti Kitab Bremenissä, Zentrum Demokratische Kultur ja sen aloite al-Hayat Berliinissä sekä Ambulante Maßnahmen Altona ja Pestalozzi-säätiö ja niiden yhteishanke Legato Hampurissa.⁷⁷

Perheiden tukitoimet

Saksassa toteutetaan erittäin runsaslukuisia paikallisia ja alueellisia sekä valtakunnallisia aloitteita ja ohjelmia, jotka keskittyvät ekstremismin ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan. Pelkästään salafistiseen toimintaympäristöön fokuoivia järjestöjä on miltei kaikissa merkittävimmissä kaupungeissa. Yleisenä päätavoitteena paikallisilla ja alueellisilla ohjelmilla on muodostaa tukiverkosto, joka koostuu asiantuntijoista ja palveluntarjoajista.

Al-Hayat on vuonna 2011 perustettu järjestö, jonka taustalla ovat Gesellschaft Demokratische Kultur-järjestö sekä liittovaltion maahanmuutto- ja pakolaisasiain virasto BAMF. Al-Hayat on keskeisin perheiden neuvonta- ja tukipalveluihin keskittyvä toimija Saksassa, joka keskittyy erityisesti islamismin motivoimaan ekstremismiin. Järjestöllä on toimipisteet Berliinissä ja Bonnissa sekä maanlaajuinen päivystävä puhelin, joka tarjoaa apua ekstremismiin ja radikalisoitumiseen liittyvissä teemoissa. Järjestön luomat toimintamallit ovat muodostuneet edelläkävijöiksi Saksan perheiden tukityön sektoreilla ja motivoineet vastaavien ohjelmien käynnistämistä muissa raportin kohdemaissa. Näistä syistä mallit ansaitsevat yksityiskohtaisemman huomion.

77 Ibid.

Al-Hayat tarjoaa ympärivuorokautista ja anonyymia neuvontaa. Jo kahden ensimmäisen toimivuotensa aikana se oli palvellut 53 radikalisoitunutta nuorta, joiden tapaukset vaihtelivat sekä turvallisuusnäkökohdiltaan, että kiireellisyydeltään. Joukossa oli sekä terroristijärjestöjen aktivisteja, hyökkäyksiä suunnitelleita, tai muuten laittomaan toimintaan osallistuneita.

Järjestön toiminta perustuu monialaiseen poliisin ja asiantuntijoiden yhteistyöhön ja sillä on yhteydenottopisteet jokaisessa Saksan tiedustelu- ja rikospoliisiosastossa.

Toiminta käynnistyy asiantuntijaryhmän luomasta yksilöllisestä riskiarviosta, jossa asiakkaan elämän kokonaistilanne kartoitetaan konkreettisiin radikalisoitumisindikaattoreihin perustuen. Toisessa vaiheessa keskitytään riskien ehkäisyyn. Mikäli kyseessä on perhe, jonka yksi tai useampi jäsen on ilmaissut pyrkivänsä osallistumaan ekstremistijärjestöjen toimintaan konfliktialueella, tuki keskittyy aikeiden ja motiivien kartoittamiseen sekä matkaan lähtemisen ennaltaehkäisyyn. Asiakasta pyritään kannustamaan vaihtoehtoiseen työhön, joka vastaa parhaan mukaan hänen motiivejaan. Vaihtoehtoina on usein opintomahdollisuuksien, humanitäärisen työn tai muun kansalaisyhteiskunnan siviilisyön tarjoaminen. Samalla laajempaa perhettä neuvotaan olemaan painostamatta matkalle pyrkijää muuttamaan mieltään. Vanhempien on vältettävä uhkailemasta tai kohdentamasta pakkokeinoja nuoreen sillä ne saattavat kannustaa häntä äkilliseen lähtöön.

Jos perheenjäsen on jo konfliktialueella al-Hayat pyrkii selvittämään ylläpitääkö hän suhteita perheeseensä, mikä hänen toimenkuvansa on, onko hän osallistunut väkivaltaan, ja tutkivatko viranomaiset jo tapausta. Lisäksi selvitetään onko perhe jo viranomaisseurannan piirissä. Järjestön työntekijä pyrkii toimimaan perheen ja viranomaisten välisenä siltana ja etsimään tarvittaessa oikeus- ja neuvotteluapua perheen tarpeisiin. Tässä vaiheessa osa perheistä tarvitsee myös perheterapiapalveluja.

Konfliktialueelta palanneen sukulaisen ollessa kyseessä riskinarvioinnissa kiinnitytään siihen onko henkilö osallistunut laittomaan toimintaan, luonut yhteyksiä terroristiverkostoihin ja onko hän saanut aseellista koulutusta. Turvallisuusviranomaiset ovat tavallisesti palaajia vastassa jo heidän saapuessaan maahan ja he suorittavat alustavan kuulustelun. Perheille suunnatussa toiminnassa keskitytään toimiin, jotka vahvistavat perheen roolia

radikaloituneen jäsenensä irtautumisessa ekstremistisessä toimintaympäristöstä. Samalla pyritään saattamaan käyntiin traumojen käsittely ja nuoren uudelleenradikaloitumisen ehkäisy.

Palaajat, jotka eivät osoita halukkuutta irtautua ekstremismistä ja ovat rangaistuslaitoksissa, ohjataan vankeinhoidon ja deradikaloitumisen piiriin. Samalla perheelle tarjotaan tukea tilanteesta selviytymiseen. Tässä yhteydessä samankaltaisia kokemuksia jakaneiden perheiden pienryhmät ovat osoittautuneet erittäin tehokkaiksi työvälineiksi. Vastaavien kokemusten jakaminen vakauttaa tunteita. Samalla perheiden kokemukset saadaan liitettyä osaksi laajempaa kontekstia ja ongelmia tunteita suruja ja ahdistuksen aiheita saadaan ilmaistua. Tässä yhteydessä päästään keskustelemaan radikaloitumiseen kytkeytyvistä emotionaalisista psykologisista ja ideologisista ulottuvuuksista.

Al-Hayatin mallissa kolmesta neljään perhettä kokoontuu yhteen kokeneiden asiantuntijoiden kanssa, jotka tuovat julki luottamuksellisessa ilmapiirissä radikaloitumisen ideologiaa, käytännöllisiä ja uskonnollisia ulottuvuuksia. Jokaisen perheen tapaukseen kiinnitetään yhtäläinen huomio eikä heidän käsityksiään arvostella tai tuomita.

Perheen kokeman trauman käsittely käynnistyy aina kasvokkaisen keskustelun avulla kokeneiden ja ammattitaitoisten neuvonantajien kanssa. Asiantuntijoista koostuva tiimi laatii kuvan perheen tarpeista ja tavoitteista sekä asettaa realistisen aikataulun niiden saavuttamiselle. Keskeistä on tarjota radikaloituneelle vaihtoehtoinen ideologinen puitte, jossa perhe itse edustaa elävää vastakertomusta ekstremistiselle narratiiville. Tämä puolestaan edellyttää, että perheen jäseniä koulutetaan ymmärtämään ekstremistien käyttämiä argumenttimalleja ja narratiiveja. Pyrkimyksenä on yksinkertaisesti luoda perheestä vaihtoehtoinen esimerkki radikaalin ideologian tuottamalle yhteisöllisyydelle. Näiden toimien ohessa perheenjäseniä koulutetaan kompromissivalmiuteen ja konfliktien ratkaisuun kuitenkin siten että radikaloitunut perheenjäsen joutuu haastamaan omaa mustavalkoista maailmankuvaansa.

Asiakkaan radikaloitumisen arviointi perustuu aina monialaiseen kartoitukseen tämän sosiaalisista verkostoista, ideologiasta ja mahdollisista turvallisuusriskeistä. Kartoituksen perusteella luodaan ensimmäinen työhypoteesi. Mikäli kyseessä on väkivallaton radikaloituminen perheen neuvota saa perheterapian kaltaisen luonteen.

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ollessa kyseessä selvitetään asiakkaan motivaatioit ja syyt osallistua ekstremistiseen toimintaan. Samalla perhesuhteisiin liittyviin konflikteihin etsitään ratkaisuja. Jos perhesiteet ovat katkenneet radikalisoitumisen myötä niiden palauttaminen ja tiivistäminen on välttämätöntä: tämä on osoittautunut Al-Hayatın mukaan yhdeksi tärkeimmistä elementeistä perhetyössä. Samalla on huomattava, että monissa tapauksissa sidosten voimistaminen samanlaisen uskonnollisen taustan jakavien kanssa voi olla hyödyllistä. Asiakkaalle on korostettava että radikaalin uskonnollisuuden jättäminen ei tarkoita islamin uskon jättämistä. On myös tuotava julki, että halu muuttaa yhteiskuntaa on täysin sallittua, samalla korostaen positiivisten toiminta- ja artikulaatiotapojen tärkeyttä.

BAMF Advice Centre on Radicalisation⁷⁸, on puolestaan Saksan Liittovaltion maahanmuutto- ja pakolaisasiain viraston radikalisoitumisen neuvontakeskus. Se perustettiin vuonna 2012 tarjoamaan palveluja kaikille, joille on herännyt huoli lähipiirissään olevan henkilön radikalisoitumisesta.

EXIT-Germany⁷⁹ järjestön toimikenttää on tukea erityisesti äärioikeistolaisesta toimintaympäristöstä irtautuvia henkilöitä. Toimintaan sisältyy yhteistyömuotoja perheiden, sukulaisten ja kohdehenkilön muun sosiaalisen ympäristön kanssa irtautujan jälleenitegroitumisen tukemiseksi. EXIT-Germany tarjoaa lisäksi ekstremismistä jo irtautuneille mahdollisuuden osallistua mentoritoimintaan muiden auttamiseksi.

Muista perheiden tukeen keskittyivistä toimijoista mainittakoon Beraten eV,⁸⁰ vuonna 2014 Hannoverissa perustettu neuvonnan ja tuen organisaatio, joka tarjoaa apua salafististen järjestöjen piirissä radikalisoituneille sekä heidän perheilleen. Se toimii yhteistyöelimenä saattaen yhteen joukon muslimiyhdistyksiä sekä koulutus- ja sosiaalisektorin toimijoita. Toimintaa tehdään läheisessä yhteistyössä myös BAMF:n kanssa. Hyvin samankaltaisia toimintakentältään ovat mm. Bremenissä toimiva Kitab-järjestö sekä Hampurissa toimiva Al-Wasat järjestö.

78 Keskuksen internetsivusto löytyy osoitteesta:
<http://www.bamf.de/Fl/DasBAMF/Beratung/beratung-node.html>

79 Järjestön internetsivusto löytyy osoitteesta: <https://www.exit-deutschland.de/english/>

80 Järjestön internetsivusto löytyy osoitteesta: <https://www.beraten-niedersachsen.de>

Belgia

Taustaa

Väestömäärään suhteutettuna Belgian islamistisen ekstremismin toimintaympäristö on koko Euroopan laajin. Radikalisoituneet yksilöt, ryhmät ja verkostot ovat toimeenpanneet iskuja sekä Belgian maaperällä, että eri puolilla Eurooppaa. Ilmiön mittakaavasta kertoo, että runsaat 500 maan kansalaista matkusti Syyriaan osallistuakseen siellä toimiviin extremistijärjestöihin.⁸¹ Parhaillaan n. 160 belgialaista on kansainvälisellä terrorismirikoksista etsintäkuulutettujen listalla. Belgian sisäisen tiedustelun mukaan maassa on noin 1000 henkilöä, joilla on yhteyksiä ISIS-järjestöön.⁸²

Torjuvat reaktiot islamia, muslimeja ja maahanmuuttajavähemmistöjä kohtaan kiivastuivat Belgiassa huomattavasti jo 1990-luvun alkupuolella äärioikeistolaisen puolueen Vlaams Blokin menestyksen myötä maan parlamenttivaaleissa. Tältä perustalta Belgiaan juurtui islamia ja muslimeja demonisoiva kielenkäyttö, joka nivoutui yhteen ulossulkevan flaamilaisen nationalismin ja avoimen rasismien kanssa. Samaan aikaan toisen ja kolmannen sukupolven muslimimaahanmuuttajat alkoivat myöskin mobilisoiua poliittisesti. Maahan oli asettunut jo 1990-luvulla ylijärjaisesti verkottuneita radikalisoituneita henkilöitä, jotka rakensivat suhteita etenkin Algerian, Ranskan, Saksan ja Iso-Britannian ekstremistien kanssa. Jo 2000-luvun alkuvuosina oli ilmeistä, että seurauksena olisi väestöryhmien välisen polarisoitumisen kiivastuminen.⁸³

Belgian muslimiväestön osuus kokonaisväestöstä (6%) on koko EU alueen toiseksi suurin Ranskan jälkeen. EU-maille tyypilliseen tapaan muslimiväestö on keskittynyt voimakkaasti muutamaan suurkaupunkiin, Belgian tapauksessa Brysseliin ja Antwerpeniin. Tutkimusten valossa integraation liittyvät ongelmat näyttävät varsin vakavilta. Monet musliminuoret identifioivat itsen-

81 Teich, Sarah (2016) Islamic Radicalization in Belgium. Intenational Institute for Counter Terrorism. <https://www.ict.org.il/Article/1595/Islamic-Radicalization-In-Belgium#gsc.tab=0>

82 Turvallisuusekspertti Thomas Renard. Terror in Brussels, Sky News. <https://www.youtube.com/watch?v=ijiw7NwusMw>

83 Zemni, Sami (2011) The Shaping of Islam and Islamophobia in Belgium. Race & Class Vol.53 No. 1.

sä pikemminkin vanhempiensa lähtömaahan kuin Belgiaan. Teini-ikäisistä ja varhaisaikuisista runsaat kaksi kolmesta kamppailee yhteiskunnalliseen hyväksyntään koskevien kysymyksien kanssa ja miltei puolet katsoo kokeneensa henkilökohtaisesti rasismia. Runsas kolmannes musliminuorista, joilla on maan kansalaisuus pitää itseään ulkomaalaisina Belgiassa.⁸⁴

Islamistisen eksremismin toimintaympäristö

Belgian kohdalla rekrytointi Syyrian ja Irakin konfliktialueella toimiviin liikkeisiin tapahtui keskeisesti kolmen karismaattisen henkilön Fouad Belkacemin, Khalid Zerkanin sekä islamiin kääntyneen Jean Lous Denisin johtamien verkostojen kautta. Fouad Belkacemin liike Sharia4Belgium sai alkunsa Britanniassa al Muhajoroun liikkeessä toimineiden saarnaajien Omar Bakrin ja Anjem Choudaryn innoittamana. Chouday oli saattanut vuonna 2008 käyntiin Islam4UK järjestön joka rantautui pian Belgiaan. Liikkeen tavoitteena oli saattaa äärimmäisen konservatiivinen käsitys islamilaisesta sharia-laista voimaan Belgiassa. Maaliskuuhun 2013 mennessä vähintään 70 Sharia4Belgiumin jäsentä tai kannattajaa taisteli aktiivisesti Syyriassa. Pian tämän jälkeen Belgian viranomaiset lakkauttivat liikkeen.⁸⁵

Sharia4Belgium keskitti toimintansa pääasiassa Antwerpenin ja Vilvoorden kaupunkeihin, joissa se teki näkyvää katulähetystä saarnaaja Fouad Belkacemin johdolla. Liikkeen arvioidaan rekrytoineen vähintään 101 henkilöä Syyrian konfliktialueen ekstremistiliikkeisiin, pääasiassa ISIS-järjestöön. Sharia4Belgium toimi aktiivisesti sosiaalisessa mediassa ja se kykeni houkuttelemaan erilaisista taustoista tulevia nuoria tuottaen pian omat ekstremistitähensä. Eräs keskeisimpiä, Vilvoorden kaupungista kotoisin oleva Hussein el-Ouassaki onnistui innoittamaan useita Antwerpenin ja Vilvoorden nuoria liittymään rintamaan. Fouad Belkacem tuomittiin jo ennen rekrytoinnin kiivaimman vaiheen alkua, vuonna 2012, vankeuteen lukuisista viharikoksista. Sittemmin Belkacem sai 12 vuoden rangaistuksen terroritoiminnasta yhdessä 45 liikkeen jäsenen kanssa. Liikkeen toiminta jatkui islamiin kääntyneen Jean-Louis Densin johdolla Resto Du Tawheed liikkeessä, jota on luonnehdittu ”gangsteri-jihadistien” verkostoksi. Se onnistui värväämään erityisesti sosiaalisesti syrjäytyneitä ja pikkurikollisia toimiessaan Brysselin

84 Marthe van der Wolf, Projects for Belgium’s Molenbeek Kids Give Them Goals Instead of Extremism. VOA news Sept 16, 2016. Projects for Belgium’s Molenbeek Kids Give Them Goals Instead of Extremism | Voice of America - English (voanews.com)

85 Teich, Sarah (2016)

pohjoisen rautatieaseman ympäristössä. Denisin arvioidaan värvänneen ennen vankeustuomiotaan vuonna 2013 ainakin 63 henkilöä Syyria- Irakin alueelle. Samankaltainen kohdeyleisö oli myös saarnaaja Khalid Zerkaniin ryhmittymällä, joka kohdisti sanomansa etenkin Brysselin Molenbeekin alueen syrjäytyneille nuorille. Zerkaniin tiedetään tarjonneen jopa 6 000 euroa käteisenä henkilöille, jotka olivat aikeissa liittyä ISIS-järjestöön Syyriassa ja Irakissa. Hänen katsottu innoittaneen useita ISIS-järjestön nimissä toimineita ekstremistejä, jotka toteuttivat marraskuun 2015 iskut Pariisissa ja maaliskuussa 2016 Brysselissä. Zerkaniin verkoston jäsenmäärän arvioidaan olleen laajimmillaan vähintään 85 henkilöä. Zerkani tuomittiin keväällä 2016 15 vuodeksi vankeuteen toiminnastaan.⁸⁶

86 Khalid Zerkani. Counter Extremism Project
<https://www.counterextremism.com/extremists/khalid-zerkani>
Belgian court sentences jihadist recruiter to 15 years in prison. France 24, April 14, 2014.
<https://www.france24.com/en/20160414-belgium-appeals-court-sentences-khalid-zerkani-15-years-prison>

Ekstremismismi ja sukupuoli: Incel-liike

Aikamme ääriliikkeiden toimintaympäristöt ovat voimakkaan sukupuolittuneita tunnusmerkeinään kaksijakoinen ja konservatiivinen käsitys sukupuolesta ja sukupuolirooleista. Seksismi, homofobia ja käsitys naisten ja miesten välisestä arvohierarkiasta miehen eduksi tulivat vahvasti esiin Syyriaan suuntautuvassa liikkuvuudessa. Miehet värvättiin kalifaatin rakentamistoimiin naisten roolin rajoittuessa pääosin tukitehtäviin ja seuraavan taistelijasukupolven kasvattamiseen. Voimakkaasti kaksijakoinen käsitys sukupuolesta on olennainen osa myös aikamme äärioikeistolaista ekstremististä toimintaympäristöä.⁸⁷

Valkoista ylivaltaa kannattavat sekä ns. incel (involuntary celibacy) -liikkeet Yhdysvalloissa sekä niiden aateveljet Euroopassa tukeutuvat näkemyksiin, joiden mukaan rasismien vastaisten liikkeiden, naisliikkeiden sekä homo- ja lesboliikkeiden voimaantuminen on suora hyökkäys valkoista heteroseksuaalimiestä kohtaan. Valkoisen miehen etuoikeus on haastettu, mutta samalla incel-liikkeen kannattajat katsovat itsensä sankarillisen valkoisen miehen imperialistisen perinnön jatkajiksi. Valkoisella miehellä on luonnollinen oikeus valtaan, mutta asetelma on uhattu. Miehet nähdäänkin samanaikaisesti sekä uhreina että auktoriteetteina. Sekä naiset että ei-valkoisen rodun edustajat ovat uhka, koska he eivät hyväksy enää asemaansa alisteisina valkoiselle miehelle.⁸⁸ Miehillä on kuitenkin vastuu suojella valkoista naista, koska kyse on ”luonnollisen” sukupuolijärjestelmän jatkuvuuden turvaamisesta. Tämän kaltaiset näkemykset sulauttavat yhteen biologisen ja kulttuurisen sukupuolen. Ajatuksen mukaan yhteisöjen kaikkialla maailmassa tulisi rakentua heteroseksuaalisista miehistä ja naisista ja kaikki vaihtoehtoiset tavat

87 Ashley A. Mattheis: Constructing Ideal Masculinity in Manosphere and Far Right Online Cultures. ICCT Live Briefing Recording June 4, 2020: Gender and Violent Extremism Today <https://icct.nl/event/icct-live-briefing-gender-and-violent-extremism-today/>

88 Ferber, Abby, Kimmel, Michael (2008) The Gendered Face of Terrorism. *Sociology Compass* 2/3

toteuttaa sukupuolta ovat poikkeavia, luonnottomia ja sosiaalista järjestystä murentavia.⁸⁹ Viime vuosina on myös ilmaantunut liikkeiden johtohahmoja, joukossa myös naisia, jotka saattavat tilanteenmukaisesti korostaa edustamiensa ryhmien feminismiä ja avointa suhdetta seksuaalisuuteen silloin kun se palvelee heidän etuaan.⁹⁰ Tämänkaltaisen retoriikka nostetaan usein esiin esimerkiksi silloin kun lietsotaan vihamielisyyttä muslimiväestöjä kohtaan julistamalla islamin naisvihamielisyyttä ja homofobiaa.⁹¹

Äärioikeistolaisen ekstremismin toimintaympäristö

Vaikka julkinen keskustelu väkivaltaisesta ekstremismistä keskittyykin Belgiassa voimakkaasti islamistiseen ekstremismiin, etenkin maan flaaminkielisillä alueilla on jo kolmen viimeisen vuosikymmenen aikana rakentunut laaja oikeistopopulistinen liikehdintä, joka on viime vuosina tuottanut myös voimakkaita islamia, muslimeja ja maahanmuuttoa vastustavia reaktioita.

Belgian tilanne on siinä mielessä tämän raportin kohdemaista poikkeuksellinen, että maassa on laaja populistinen ja pitkälti valtavirtaistunut poliittinen siipi mutta äärioikeistolainen ekstremistinen toimintaympäristö on kooltaan varsin suppea. Uusnatsijärjestöistä eräs näkyvimpiä, Bloed, Bodem, Eer en Trouw muotoutui alkujaan osana kansainvälistä Blood and Honor-verkostoa. Ryhmä järjestäytyi vuonna 2004. Sen jäsenistä 17 pidätettiin rasismi- ja antisemitismirikosten ohella terroritekojen suunnittelusta syyskuussa 2006. Tapaus sai runsaasti julkisuutta sillä epäillyistä toistakymmentä oli Belgian armeijan palveluksessa.⁹² Äärioikeistolaiset ekstremistit eivät ole syyllistyneet viime vuosina laajamittaiseen siviiliväestöön kohdistuneeseen väkivaltaan.

89 Ashley A. Mattheis: Constructing Ideal Masculinity in Manosphere and Far Right Online Cultures. ICCT Live Briefing Recording June 4, 2020: Gender and Violent Extremism Today <https://icct.nl/event/icct-live-briefing-gender-and-violent-extremism-today/>

90 Mudde, Cas (2019) The Far Right Today. Polity Press pp. 148-149.

91 Ks. esim. Documentary about Jayda Fransen & Britain First. <https://www.youtube.com/watch?v=X2nNziaUq5k>

92 Belgian neo-Nazis in 'terror plot'. Guardian. Sept 8, 2006 <https://www.theguardian.com/world/2006/sep/08/nicholaswatt.mainsection>

Yhteiskunnan polarisoitumisella islamia muslimeja ja maahanmuuttoa ja koskevien kysymysten ympärillä on potentiaalia tuottaa vakavia sosiaalisia jännitteitä, jotka voivat synnyttää tulevaisuudessa muslimiväestöön kohdistuvia viharikoksia ja järjestäytyneempää väkivaltaa.

Maan lainsäädäntö on rakentunut jo vuosien ajan selkeästi torjuvampaan suuntaan suhteessaan islamilaisiin symboleihin niin viranomaiskonteksteissa, oppilaitoksissa kuin työelämässäkin. Maan laki on kieltänyt vuodesta 2011 alkaen pukeutumisen kasvot kokonaan tai osittain peittäviin vaatteisiin julkisiksi katsotuissa tiloissa.⁹³ Poliisi voi määrätä lain rikkomisesta sakkoja tai yhdestä seitsemään päivään kestävä vankeustuomion. Keskustelu islamista on keskittynyt erityisen keskeisesti naisiin, huiveihin ja burka-asusteisiin. Useimmissa Flanderin alueen kaupungeissa on paikkakuntaakohtaisia sääntöjä ja määräyksiä, jotka kieltävät hallinnossa työskenteleviä naisia käyttämästä minkäänlaista hiukset peittävää päähuiivia. Useimmissa alueen kouluissa päähuivien käyttö on kielletty sekä opettajilta että oppilailta.⁹⁴

Ennaltaehkäisevä työ

Ekstremismin ennaltaehkäisyn ja torjunnan malli perustuu Belgiassa horisontaaliseen ja ei-hierarkkiseen rakenteeseen, jossa roolienjako tapahtuu paikallisen ja liittovaltion poliisin, tiedustelupalvelun, sisä-, oikeus-, ulkoasiain- ja valtiovarainministeriön, paikallishallinnon, julkisten tutkimuslaitosten, sosiaalipalvelujen, koulutusjärjestelmien edustajien ja yhteisöjen kesken. Mukana on myös koko joukko riippumattomia toimijoita, kuten ruohonjuuritason järjestöjä ja paikallisia ja kunnallisia projekteja. Järeämmät ekstremismin torjuntakeinot ovat Belgiassa liittovaltion vastuulla, kun taas yhteisö- ja aluetaso vastaavat lähes yksinomaan ennaltaehkäisystä. Belgian monimutkainen hallinnollinen rakenne, joka koostuu liittovaltion-, saksan- flaamin- ja ranskankielisten kielyhteisöjen-, alueiden- ja kuntien muodostamasta kokonaisuudesta tuottaa omat haasteensa ekstremismin torjunnalle ja ennaltaehkäisylle. Avainkäsitteiden määrittely ei ole yhdenmu- kaista saksan-, ranskan-, ja flaaminkielisillä alueilla, mikä vaikeuttaa viranomaisten ja toimijoiden yhteistyötä. Kuntatason yhteistyöverkosto koostuu 30 kunnasta, jotka informoivat toinen toisiaan sekä paikallisviranomaisia ja järjestösektoria hyvistä käytännöistä ja pyrkivät luomaan torjunnan ja ennal-

93 Belgian face veil ban backed in European court ruling. BBC News. July 11, 2017 <https://www.bbc.com/news/world-europe-40567422>

94 Zemni, Sami (2011)

taehkäisyn yhteisiä suuntaviivoja.⁹⁵ Koska väkivaltaisen ekstremismin tilanne vaihtelee voimakkaasti eri alueilla, paikallisviranomaisilla on ollut vaikeuksia soveltaa yleisiä suuntaviivoja omaan kontekstiinsa sopiviksi. Vierastaistelijailmiö esimerkiksi rajautui maassa suurelta osin Bryssel-Antwerpen akselille eikä koskettanut lainkaan Vallonian eteläosia.⁹⁶

Tiedonvaihdon tehostaminen sekä yhteisten koulutustilaisuuksien ja ruohonjuuritason ohjelmien arvioinnin harmonisoiminen nousevatkin esille keskeisimpinä kehittämistoimia vaativina osa-alueina.

Perheiden tuki

Eräs näkyvimmistä perheiden tukitoimintaan keskittyvistä järjestöistä on Sahliha Ben Alin vuonna 2015 perustama SAVE Belgium-järjestö.⁹⁷ Se keskittyy erityisesti vierastaistelijailmiön ja islamismistisen ekstremismin haavoittamiin yksilöihin sekä perheisiin. Ben Alin oma poika radikalisoitui, matkusti Syyriaan ja menehtyi konfliktialueella vain kolme kuukautta matkaan lähdöstään vuonna 2013. Keskeinen osa SAVE Belgiumin toiminnoista onkin suunnattu perheiden äideille, jotka jakavat Ben Alin kokemuksia. Ohjelmien pyrkimyksenä on kartuttaa äitien kykyä käsitellä häpeän tunteita, jotka helposti eristävät perheet naapuruston, sukulaisten ja sosiaalityöntekijöiden tuen piiristä. Järjestö kartuttaa myös perheiden äitien tietämystä radikalisoitumisen varhaisista merkeistä ja tavoista, joilla avata lasten kanssa keskusteluja rasismista, vähäosaisuudesta ja muista tekijöistä, jotka voivat kuormittaa kotipiiriä ja altistaa ekstremismille.⁹⁸

Ben Alin pojan kohdalla radikalisoitumisprosessiin liittyi lukuisia käytös-
muutoksia, joiden vakavuutta perheenjäsenet eivät osanneet tunnistaa. Poika oli lopettanut urheiluharrastuksensa, television katsomisen ja musiikin kuuntelun ja rajannut ystäväpiirinsä ainoastaan uskontoa harjoittaviin muslimeihin. Lisäksi hän oli alkanut painostaa perheenjäseniä käyttöksensä ”islamilaistamiseen” ja muuttamaan pois Belgiasta, maasta jonka lainsää-

95 Van der Vet, Irina, Coolsaet, Rik (2018) The Belgian Approach to Tackling Violent Radicalization: The Practitioner’s Perspective. Institute for European Studies. <https://www.ies.be/node/4840>

96 Van Ostaejen, Pieter (2019) State of Terror The History and Influence of the Belgian ISIS Contingent. Conference paper, 3rd conference of the European Counter Terrorism Centre (ECTC) Advisory Network on terrorism and propaganda, 9-10 April 2019, at Europol Headquarters, The Hague. <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/history-and-influence-of-belgian-isis-contingent>

97 Järjestön internetsivu löytyy osoitteesta: <https://savebelgium.org/>

98 <https://savebelgium.org/les-objectifs/>

däntö ei perustunut islamin oppeihin. Lukuisissa mediahaastatteluissaan Ben Ali kuvaa kokeneensa painostusta muslimiyhteisön piiristä pyrkiessään jakamaan kokemuksiaan ja valistamaan äitejä radikalisoitumisen vaaroista. Hänen koettiin ainoastaan lisäävän toimillaan muslimeihin kohdistuvia ennakkoluuloja. Osa maan muslimijärjestöjen johtohahmoista puolestaan katsoi vierastaistelijä-ilmion palautuvan huonoon kotikasvatukseen. Tämänkaltaisten palautteiden vuoksi Ben Ali kääntyi viranomaisten ja poliitikkojen puoleen ja sai tukea suunnitelmilleen perustaa perheiden tukitoimia rakentava järjestö. Äideille suunnatut työpajat käynnistyivät vuonna 2015 ja ne koostuvat kymmenestä istuntokerrasta, joihin kutsutaan 12-15 osallistujaa. Ensimmäiset neljä istuntoa keskittyvät äiteihin ja heidän kokemuksiin. Niissä kartoitetaan osallistujien taustat, asuinolosuhteet, suhde lapsiin ja sen hetkiset päällimmäiset tuntemukset koetusta. Pyrkimyksenä on saattaa äidit asettamaan aluksi itsensä keskiöön ja kuuntelemaan tunteitaan, vasta tämän jälkeen huomio kiinnitetään radikalisoituneeseen lapseen. Ben Alin näkemyksen mukaan on äärimmäisen tärkeää, että äidit oppivat reflektimaan omaa kokemustaan, eivätkä keskity huomiotaan vain perheenjäseniin. Vasta kun äidit oppivat ymmärtämään itseään, he pystyvät sisäistämään monia muita perheen dynamiikkaan kuuluvia seikkoja. Ben Alin mukaan on mahdotonta ratkaista äiti-lapsi suhteen kipupisteitä, jos äidit eivät aseta aluksi omaa kokemus- ja tunnemaailmaansa etusijalle. Keskeistä on myös saattaa muut perheen lapset ymmärtämään, että he eivät ole vastuussa sisaruksen radikalisoitumisesta. Ben Ali katsookin: ”Olen aina sanonut lapsilleni, että he eivät ole tehneet mitään väärää, ja että heidän ei pitäisi koskaan hävetä tapahtunutta. Yhteiskunta yrittää saada heidät tuntemaan syyllisyyttä, ikään kuin he olisivat vastuussa tapahtuneesta, mutta he eivät ole vastuussa mistään!”⁹⁹

Ben Alin pojan radikalisoitumisen taustalla olivat edellä esitellyt Khalid Zerkanin sekä Jean-Louis Denis, jotka harjoittivat pitkäkestoista katulähetystyötä Brysselin Gare du Nord -rautatieasemalla. Ben Alin mukaan kaupungin viranomaiset olivat tietoisia kaduilla levitettävästä ekstremistisestä sanomasta mutta eivät puuttuneet toimintaan. Äiteihin keskittyvän työn ohella SAVE Belgium tekee syrjäytymistä, vihapuhetta, väkivaltaa ja radikalisoitumista koskevaa tiedotus- ja dialogityötä koulujen ja oppilaitosten nuorisjärjes-

99 Saliha Ben Ali (2017) Saving Families From Our Fate. World Policy Journal Vol. 34 No. 3

töjen ja urheiluseurojen kanssa kohdeyleisönään 11-20 vuotiaat nuoret. Osa järjestön piirissä olevista toimijoista tarjoaa tapauksesta riippuen myös psykologista ja oikeudellista tukea ekstremismin uhreiksi tavalla tai toisella joutuneille ihmisille.¹⁰⁰

Pitkäaikainen, perheiden sekä nuorten parissa ennaltaehkäisevää ja ekstremismin torjuntaan tähtäävää työtä Belgiassa tehnyt imaami Radwan Safti korostaa, että on ensisijaisen tärkeää antaa Belgiaan palanneille vierastaisteilijoille mahdollisuus kertoa omin sanoin tekijöistä, jotka johtivat matkapäättöksen tekemiseen. Saftin mukaan nuoret aloittavat tavallisesti kertomalla, että he rakastavat uskontoaan ja halusivat yksinkertaisesti asua valtiossa (ISISIN ”kalifaatissa”) jossa toteutetaan shariaa. Vasta keskustelujen syventyessä nuoret alkavat kuitenkin nostaa esiin etenkin sosiaalisia ja perhepiirin ongelmia. Sharian mukaisen elämän sijaan ensisijaisiksi nousevatkin epäoikeudenmukaisuuden ja rasismien kokemukset, köyhyys sekä perhesuhteiden jännitteet. Safti korostaakin Belgian kontekstissa etenkin identiteetin etsimiseen, arvostuksen puutteeseen ja hyväksytyksi tulemisen haasteisiin liittyviä tekijöitä ideologisten ja teologisten kysymysten sijaan. Saftin mukaan juuri tähän tähän tunneskaalaan ISIS osasi kohdistaa huomion ja markkinoida täydellisesti ajatuksen rasismista ja syrjinnästä vapaassa, tasa-arvoisessa unelmavaltiossa. Saftin lähestymistapa korostaa ennakkoluulotonta kuuntelemista, ja nuorten tarpeiden laaja-alaista ymmärtämistä ja huomioimista. Samalla hän korostaa holistista, eri alojen specialistien kanssa tehtävää yhteistyötä. Saftin mukaan: ”nuorta (terrorismirikoksesta tuomittua) ei saa jättää ainoastaan imaamin käsiin. Pelkkä teologinen ja muu uskonnollinen opastus ei auta. Monet konfliktialueilta palanneista eivät ole sellaisella teologisen tietouden tasolla että keskustelu auttaisi heitä.”¹⁰¹

100 Ibid.

101 Can isis terrorist be rehabilitated into society? ICSVE Webinar, June 10, 2020.
<https://www.icsve.org/can-an-isis-terrorist-be-rehabilitated-and-reintegrated-into-society/>

Alankomaat

Taustaa

Alankomaiden kohdalla ennaltaehkäisy ja terrorismin torjuntatoimet ovat keskittyneet erityisen keskeisesti islamismiin motivoimaan ekstremismiin. Alankomaiden yleisen tiedustelupalvelun (AIVD) mukaan islamismiin motivoima toimintaympäristö on kasvanut voimakkaasti vuodesta 2013 alkaen. Äärioikeistolaista toimintaympäristöä puolestaan luonnehditaan maassa suppeaksi, uhka-arvioiden kohdistuessa pääosin yksittäisiin, joskin internetissä verkottuneisiin henkilöihin. AIVD:n mukaan islamismiin motivoiman ekstremististä sanomaa levittävien internetsivustojen määrä on kasvanut räjähdysmäisesti vuodesta 2013 lähtien. AIVD katsookin, että osa maan musliminuorista on vaarassa tulla rekrytoituiksi soluihin, jotka toteuttavat hyökkäyksiä Euroopan maaperälle. Ekstremistijärjestöt ovat osoittaneet myös pyrkimyksiä rekrytoida maahan viime vuosina saapuneita turvapaikanhakijoita ja pakolaisia.¹⁰²

Islamistisen ekstremismin toimintaympäristö

Alankomaissa islamistiset verkostot alkoivat aktivoitua 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Britanniaan ja Saksaan verrattuna radikaaleilla islamistiliikkeillä kuten Muslimiveljeskunnalla, Hizb al-Tahrir- ja Takfir Wa Hijra-järjestöllä oli Alankomaissa vain vähän aktiivista toimintaa, mutta maahan rakentui vähitellen salafistinen, etenkin pohjoisafrikkalaistaustaista maahanmuuttajaväestöä puhutteleva toimintaympäristö jo 1980-luvulla. Ensimmäiset salafi-moskeijat perustettiin pääosin saudiarabialaisten rahoittajien turvin Amsterdamiin, Eindhoveniin, Haagiin ja Tilburgiin. Saksan ja Britannian tavoin salafijärjestöt panostivat myös Alankomaissa katulähetystyöhön pyrkien tarjoamaan vastauksia maahanmuuttajataustaisten musliminuorten yhteiskunnallisiin ongelmiin. Sanoma kiteytyi ajatukseen, että muslimeilta kielletään systemaattisesti islamin mukaisen elämäntavan harjoittaminen. Etenkin marokkolaistaustaiset nuoret olivat alkaneet ilmaista tarvetta palata islamin alkuperäisiksi koettuihin opetuksiin ja puhdistaa siten islam sekä Marokon kulttuurisista traditioista että hollantilaisen kulttuurin vaikutteista. Viraomaisarvioiden mukaan vuosituhannen taitteeseen saakka liikkeet

102 The Netherlands: Extremism and Terrorism.
<https://www.counterextremism.com/countries/netherlands>

vetivät puoleensa muutamia tuhansia seuraajia mutta niiden ei katsottu tuottaneen merkittäviä turvallisuusuhkia. Kaksituhattaluvun alkuvuosina alkoi kuitenkin näkyä viitteitä salafijärjestöjen piiriin kuuluvien nuorten ha-
keutumisesta kansainvälisille konfliktikentille. Vuoteen 2004 tultaessa maan tiedustelupalvelu AIVD (Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst) arvioi että maassa toimi sadasta kahteen sataan potentiaalisesti maan turvalli-
suutta uhkaavaa henkilöä. Huoli nuorten radikalisoitumisesta kasvoi kun Amsterdamissa syntynyt Mohammed Bouyeri murhasi islamia kritisoineen tunnetun hollantilaisen elokuvantekijän Theo van Goghin marraskuussa 2004. Boyerin taustalta paljastui yhteyksiä maan salafimoskeijoihin ja pian salafiliikkeestä muodostui maan viranomaisille keskeisin terrorismin ja ra-
dikalismien torjunnan kohde. Vuoden 2004 jälkeen viranomaiset alkoivatkin karkottaa maasta ulkomaisia salafijohtajia, liikkeisiin kohdistuvaa seurantaa tehostettiin ja terrorismirikoksista tuomitut keskitettiin erityissiipeen Vughtin vankilassa. Eri pituisiin vankeusrangaistuksiin tuomittuja on vuosien varrella ollut runsaat 80 henkilöä.¹⁰³

Osa ekstremismistä irtisanoutuvia salafeja aloitti vuoropuhelun viranomais-
ten kanssa vuoden 2004 tapahtumien seurauksena. Yhteistyön tuloksena viranomaiset ymmärsivät että myös salafijärjestöjen piirissä oli toimijoita, joille saatettiin rakentaa rooli ekstremismin ennaltaehkäisytyössä. Jo vuoteen 2007 tultaessa maan turvallisuuspalvelu ilmaisi, että salafistijärjestöistä ei koitunut suoranaista väkivallan uhkaa.¹⁰⁴ Salafismin radikaalein siipi alkoi kuitenkin aktivoitua vuodesta 2012 alkaen Syyrian konfliktin saatua run-
saasti mediahuomiota. Alankomaiden viranomaisten mukaan väkivaltaisen jihadismin kannattajakunta kasvoi vuosien 2013–2016 välisenä ajankohtana muutamasta kymmenestä runsaaseen kahteensataan. Viranomaisarvioi-
den mukaan Syyrian ja Irakin alueelle suuntautuvan liikkuvuuteen osal-
listui noin 220 henkilöä Alankomaista käsin. Ilmiö oli suurelta osin saman kaltainen kuin Belgiassa. Valtaosa oli lähtöhetkellä naimattomia, runsaan kahdenkymmenen ikäisiä nuoria ja useimmissa tapauksissa taloudelliselta

103 Ks. De Graaf, Beatrice (2010) The Nexus Between Salafism and Jihadism in the Netherlands. CTC sentinel Vol. 3, Issue 3.
De Koning, Martijn (2008) Ambivalent purity: Salafism as a transnational movement. ISIM review 22.1.2008
De Koning, Martijn (2008) 'You enjoin what is right and forbid what is wrong and believe in Allah': Muslim youth and Salafi politics in Dutch society Paper prepared for International workshop 9 and 10 October 2008
Helsinki Collegium for Advanced Studies, University of Helsinki, Finland.

104 De Graaf, Beatrice (2010)

ja sosiaaliselta asemaltaan vähäosaisia. Vaikka heidän koulutustaustassaan havaittiin huomattavaa kirjavuutta, työttömyys tai vähäistä koulutustaustaa edellyttävä työ oli tunnusomaista monille. Miltei puolet lähtijöistä oli marokkolaistaustaisia, ensimmäisen tai toisen polven siirtolaissukupolven edustajia, loppuosan koostuessa kirjavasta joukosta alankomaalais- turkkilais- syyrialais- tsetsenilais- somalialais- ja algerialaistaustaisia nuoria. Ilmiö oli myös selkeästi keskittynyt tiettyjen sosiaalisesti marginaalisten suurkaupunkialueiden ikätoveriverkostoihin. Monissa tapauksissa lähtijöillä oli sukulaissuhteita toisiinsa. Alankomaissa liikehdintä oli huomattavinta Amsterdamin, Rotterdamin, Haagin ja Utrechtin alueilla. Miltei viidennes lähtijöistä oli joutunut ennen lähtöään rikostutkintaan tai tuomittu rikoksesta.¹⁰⁵

Äärioikeistolaisen ekstremismin toimintaympäristö

Maan turvallisuuspalvelun AIVD:n mukaan äärioikeiston liikehdintä on lisääntymässä, mutta paikalliset ryhmät ja yksittäiset henkilöt käyttävät edelleen vain harvoin väkivaltaa osana toimintaansa. Esimerkiksi rasismin motivoimat väkivallanteot rajoittuva muutamaan kymmeneen vuodessa. Alankomaiden kohdalla toimintaympäristö rakentuu hajanaisista pienryhmistä, jotka ovat vähintäänkin löyhästi sidoksissa kansainvälisen toimintaympäristön liikkeisiin kuten Bloodand Honor, Combat 18 ja Pegida. Lisäksi joukossa on tyystin järjestäytymättömiä, internetin kautta kommunikoiduvia yksittäisiä toimijoita. Väkivaltaa harjoittavien muodostama toimintaympäristö on kokonaisuudessaan hyvin pieni. Poliisin arvioiden mukaan se koostuu vain noin 150–250 henkilöstä eikä määrä ole muuttunut oleellisesti viime vuosina. Maassa tehdään kuitenkin suhteellisen runsaasti juutalaisväestöön ja turvapaikanhakijoihin kohdistuvia rasistisia rikoksia. Maahanmuuttoa ja ”islamisaatiota” vastustavat leirit järjestivät etenkin vuonna 2016 lukuisia mielenosoituksia, joista osa kääntyi väkivaltaisiksi.¹⁰⁶

Alankomaissa on kaksi huomattavaa kannatusta nauttivaa ja demokraattisesti valittua äärioikeistolaista puoluetta, PVV ja FVD, jotka ovat onnistuneet normalisoimaan etnisiin ja uskonnollisiin vähemmistöihin kohdistuvan torjuvan ja usein epäinhimillistävän puhutavan. Maahanmuuttoa ja islamia kritisoiva poliittinen retoriikka ilmaantui valtavirtapolitiikkaan vuonna 2002

105 Bakker, Edwin & De Bont, Roel (2016) Belgian and Dutch Jihadist Foreign Fighters (2012–2015): Characteristics, Motivations, and Roles in the War in Syria and Iraq, Small Wars & Insurgencies, No. 27 Vol. 5

106 The Netherlands: Extremism and Terrorism.
<https://www.counterextremism.com/countries/netherlands>

Leefbaar Nederlandin puolueen jäsenen, Pim Fortuynin nostaessa teemat sanomansa keskiöön. Pitkästi Fortuynin toiminnan vuoksi muslimien integraatiosta tuli laajasti keskusteltu aihe Alankomaissa. Toukokuussa 2002, parlamenttivaalien alla, ympäristöaktivisti murhasi Fortuynin. PVV-puolueen perustaja ja puheenjohtaja Geert Wilders entisestään kärjisti Fortuynin retoriikkaa. Vuodesta 2010 lähtien Wilders on verrannut toistuvasti Koraania Hitlerin Mein Kampf -teokseen ja vaatinut Koraanin kieltämistä. Hän ilmaisi mm. vuonna 2017 parlamenttivaalikampanjansa yhteydessä islamisaation olevan maan suurin ongelma, koska se tuottaa ”eksistentiaalisen uhkan identiteettillemme ja vapaudellemme”. FVD puolue puolestaan profiloituu ”hienostuneempaan” vaihtoehtona PVV:n retoriikalle. Puheenjohtaja Thierry Baudet kohdentaa kritiikkinsä keskeisesti poliittiseen islamiin. Sanoma tavoitti onnistuneesti äänestäjäkunnan ja 14,1% kannatuksellaan se nousi vuoden 2019 paikallisvaalien voittajaksi.¹⁰⁷ Äärioikeistolaisen ekstremismin kehityksen suuntaa on hyvin vaikea arvioida Alankomaissa. AIVD:n mukaan äärioikeiston uhka on pieni naapurimaahan Saksaan verrattuna, mutta vihapuheen ja islamin vastaisen retoriikan valtavirtaistuminen voi luoda kasvupohjaa radikalisoituneiden yksinäisten toimijoiden väkivaltaisille iskuille.¹⁰⁸

107 Damhuis, Koen (2019) “The biggest problem in the Netherlands”: Understanding the Party for Freedom’s politicization of Islam. Brookings report, July 24, 2019..

108 The Netherlands: Extremism and Terrorism. <https://www.counterextremism.com/countries/netherlands>

Ekstremismi vastakulttuurisena tyylinä

Ekstremistiset toimintaympäristöt luovat valtavirtaa vastustavia kulttuurisia muotoja. Liikehdintään osallistuvat rakentavat yhteenkuuluvuutta kääntymällä valtavirran arvomaailmaa vastaan ja tarjoamalla sille sekä ideologisen että tyyllillisen vaihtoehdon. Tyypillinen piirre ekstremistisille vastakulttuureille on apokalyptisen maailmankuvan sävyttämä militaristinen ja ”katu-uskottava” tyyli¹⁰⁹ joka on omaksunut käsitteistöä ja elementtejä läntisistä katu- kriminaali- ja musiikkikulttuureista. Omaksumalla kullekin ekstremismin muodolle tyyllillisen ja kehollisen viestinnän välineistön osallistujat voivat paikata osattomuuden, merkityksettömyyden ja heikkouden tunteitaan ja saavuttaa pääsyn samanmielisten seuraan.¹¹⁰ Islamistisen ekstremismin ilmiäisiä analysoidessaan Mark Sageman (2008) käsitteellisesti militantin maskuliinisen muslimi tyylin termillä ”jihadi cool”. Keskeistä Sagemanin mukaan tälle ekstremistiselle alakulttuurille oli uskonnollisen vakaumuksen yhdistyminen haluun näyttää rajulta ja kylmäpäiseltä ja tarjota siten roolimalli aseita ihannoiville ja usein pikkurikollisille jenginuorille.¹¹¹ Esimerkiksi ISIS-järjestön tyyllilliseen tunnusmerkistöön kuuluvat järeät rynnäkkökiväärit, Afganistanin taistelukentiltä 1980-luvulta alkaen globaaliin mediakuvastoon iskostuneet sotilasarvostukset sekä globaalin islamismin piiristä omaksuttu musiikillinen tyyli, nasheed kuorolaulu.¹¹² Järjestön julkai-

109 Hamm, Mark (2004) *Apocalyptic Violence: The Seduction of Terrorist Subcultures*. *Theoretical Criminology*. Vol. 8 No. 3

110 Myhre Sunde, Hans (2017) *Stories, Style & Radicalization: A Cultural and Narrative Criminological Study of Jihadi Propaganda Magazines*. Master's Thesis in Criminology Faculty of Law Department of Criminology and Sociology of Law, University of Oslo.

111 Sageman, Marc (2008) *Leaderless Jihad : terror networks in the twenty-first century*. University of Pennsylvania.

112 Dantschke, Claudia (2013) *Pop-Jihad: History and Structure of Salafism and Jihadism in Germany*. ISRM - Institute for the Study of Radical Movements Working Paper Series 02/2013.

sujen ja internetsivustojen julkisivuun kuuluvat voimaa uhkuvat hevoset ja leijonat, kamppailulajeissa mainetta niittäneet muslimitaustaiset urheilijat, sekä angloamerikkalaisesta gangsta-rap musiikista omaksuttu, mitään kunniottamaton väkivaltaa huokuva asenne.¹¹³

Äärioikeistolaiset vastakulttuuriset tyyli- ja muodit ilmaantuivat jo 1960-1970-luvuilla länsimaiseen kaupunkikuvaan. Skinheadit ja uus-natsit loivat omat tyyllilliset kirjonsa, joihin kuuluivat lukuisine paikallisine variaatioineen esimerkiksi nauhalliset varsikengät, lyhyet pilottitakit ja kaljuksi ajettu päälaki. Tatuoinneissa korostuivat kansallissosialistiseen Saksaan, valkoiseen valtaan tai vaihtoehtoisesti ”ikiaikaisiin” germaaniin tai skandinaviin traditioihin viittaavat symbolit. Punkmusiikin ja sittemmin death metal-musiikin piirissä syntyi erityisiä ekstremistisiä ala-lajeja, joissa korostui viha juutalaisia, homoseksuaaleja, kommunisteja, anarkisteja, anti-rasisteja ja ei-valkoisia kohtaan.¹¹⁴ Internetin aikakaudella äärioikeistolainen kulttuurinen tyyli on muuttunut paitsi monimuotoisemmaksi niin myös vähemmän ilmeiseksi. Avoimesti natsismiin viittaavat symbolit joko kriminalisoitiin läpi Euroopan tai ne alkoivat herättää voimakasta julkista paheksuntaa. Viime vuosina symboleista onkin tullut entistä kätkeytyviä merkityksiltään. Niiden tarkoituksena on välittää viestejä erilaisille sisäpiireille ja herättää ekstremistisistä ajatuksista kiinnostuneiden huomio. Ajallemme on myös tyypillistä että ekstremistiset ajatukset ja symbolit kätkeytyvät huumorin, animaatioiden ja esimerkiksi internetissä leviävien meemien tai pelikulttuurien sisälle.¹¹⁵ Saatiirin ja huumorin varjolla ekstremistisiä ajatuksia pyritään muokkaamaan ja valtavirtaistetumpaan muotoon.

113 Hemmingsen, Ann-Sophie (2015) Viewing jihadism as a counterculture: potential and limitations. Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression, Vol. 7, No. 1

114 Edwin Hodge. Digital extremism: Right wing extremism and recruitment in online spaces EUCA Webinar: The Surge of Right-wing Extremism in Europe and Canada: How far-reaching is the threat? (June 11 2019) <https://www.youtube.com/watch?v=nVvGGoyRWbc>

115 Glitsos, Laura (2020) The Pepe the Frog Meme: an examination of social, political, and cultural implications through the tradition of the Darwinian Absurd. Journal for Cultural Research Vol. 23 No. 4.

Ennaltaehkäisevä työ

Ekstremismin ennaltaehkäisy käynnistyi Alankomaissa edellä kuvatussa tilanteessa suurimpien kaupunkien viranomaisten aloitteesta. Kansallinen toimintasuunnitelma valmistui vuonna 2007 ja sen tavoitteeksi asetettiin väestöryhmien eristäytymis-, polarisoitumis- ja radikalisoitumisprosessien ehkäisy, ryhmistä irtautumisen ja deradikalisoitumisen tukeminen sekä lainvalvonnan tehostaminen. Strategia perustui kysynnän ja tarjonnan teoriaan. Sen mukaan radikaali ideologia saa vastakaikua identiteettiään hakevien ja integraatio-ongelmista kärsivien nuorten piirissä. Ekstremistisiä asenteita omaksuneet saarnaajat puolestaan tarjoavat vastauksia siihen kuinka elää muslimina ympäröivässä yhteiskunnassa. Valtion hallinnosta ennaltaehkäisevään toimintaan osallistuvat sisäministeriö (BZK) oikeusministeriö (WWI) kansanterveys-, hyvinvointi- ja urheiluministeriö (VWS) sekä nuoriso- ja perhe-, koulutus-, kulttuuri- ja tiedeministeriö (OCW). Samalla polarisoitumisen ja radikalisoitumisen torjunta asetettiin ensisijaisesti paikallishallinnon ja kuntien vastuulle. Valtionhallinnon rooli on puolestaan tukea kuntien toimintaa. Toisin kuin Britanniassa ennaltaehkäisyn kansallinen strategia on herättänyt vain vähäistä julkista kritiikkiä ja keskustelua.¹¹⁶

Alankomaiden mallissa paikallistason ennaltaehkäisevästä työstä kantaa parhaillaan vastuun pormestarin, poliisin ja syyttäjien muodostama rakennus yhteismenettely. Se vastaa toimenpiteiden koordinoinnista eri sektoreilla toimivien viranomaisten kesken. Eri viranomaiset jakavat tämän rakenteen kesken tietoja ekstremismiin ja radikalisoitumiseen liittyvistä kehityskuluista ja huolta aiheuttavista henkilöistä. Informaation pohjalta henkilöistä laaditaan uhka-arvio ja heidät ohjataan tarvittaessa palvelujen ja/tai muun tuen piiriin. Myös rikostutkinnan kohteena olevalla henkilöllä on mahdollisuus päästä muiden tukimuotojen ja palvelujen pariin. Yhteismenettely päättää jatkotoimenpiteistä konsensusperiaatteella. Yhteismenettelyn päätösten toteuttaminen on jakautunut kahteen moniammatilliseen rakenteeseen. Niistä ensimmäinen on poliisilaitosten yhteydessä toimiva 20 tahosta koostuva tiimi, jossa on palveluja tuottavia viranomaisia (mm. perhe-, lastensuojelusosiaalityö), järjestöjä sekä poliisin ja syyttäjänviraston edustajia. Jokainen taho tarjoaa tiimille sekä asiantuntemuksensa, palvelunsa että taustatietonsa käsillä olevista tapauksista. Valtaosa tapauksista tulee tiimin käsiteltäväksi rikostorjunnan tai yhteismenettelyn ohjaamina, mutta periaatteessa mikä

116 Portaal Preventie Gewelddadige Radicalisering en Polarisering.
<https://preventie-radicalisering-polarisering.vlaanderen.be/vormingsinitiatieven>

tahansa yhteistyön piiriin kuuluva taho voi tehdä aloitteen tapauksen käsitteystä tiimille. Tiimi luo huolta aiheuttavalle henkilölle tukisuunnitelman ja hänet ohjataan asianmukaisen tuen piiriin, josta viranomaisten ohella vastaavat tarvittaessa myös järjestöt. Tiimi päättää myös jokaisen henkilön kohdalla kunnan viranomaispalvelusta tai järjestöstä, joka koordinoi toimien toteutuksen ja raportoi tuloksista tiimille. Tapauksissa, jotka koskevat valmisteilla olevan rikoksen torjuntaa, koordinoinnista vastaa poliisi.¹¹⁷

Alankomaissa kunta ja Kansallinen tukikeskus (Landelijk Steunpunt Extremisme LSE) tarjoavat kokonaisvaltaista käytännön apua ekstremismin ja radikalisoitumisen tuottamissa ongelmissa perhetasolla, esimerkiksi tilanteissa jossa perheenjäsen palaa Syyrian konfliktialueelta.¹¹⁸

Konfliktialueilta palaavista henkilöistä tehdään mahdollisimman pian uhka-arvio, jonka perusteella heidät jaetaan kolmeen luokkaan: suoranaisiin turvallisuusuhkatapauksiin, riskitapauksiin esimerkiksi rekrytointipotentiaalinsa kannalta ja mahdollisiin uhkatapauksiin, esimerkiksi rakentamiensa kansainvälisten yhteyksien vuoksi. Maan viranomaiset tarjoavat palaaajille myös yksilöllisesti räätälöityä apua,¹¹⁹ joka voi sisältää terveydenhoitotoimenpiteitä ja erilaisia kuntoutustuen muotoja.

Perheiden tukitoiminta

Alankomaissa toimii runsaslukuinen joukko ennaltaehkäisevää työtä tekeviä viranomaisia, kansalaisjärjestöjä ja yhteistyöverkostoista muodostuneita organisaatioita. Niiden toimintakenttä ulottuu paikalliselta ja alueelliselta tasolta aina kansalliselle ja kansainväliselle tasolle saakka.

Alankomaiden yhteisöpoliisilla on keskeinen rooli radikalisoitumisen estämisessä. Poliisi toimii siltana perheen, poliisin, kunnan ja muiden avainorganisaatioiden välillä. Yhteisöpoliisi käsittelee kaikkia radikalisoitumisen muotoja, joihin liittyy väkivaltaa tai muuta yhteiskunnan vakautta uhkaavaa toimintaa. Yhteisöpoliisi onkin tavallisimmin se taho, jonka puoleen käännetään huolen herätessä perheenjäsenen radikalisoitumisesta.

117 Perukangas, Milla, Mankkinen, Tarja (2019) Havaintoja palveluun ohjauksen rajapinnasta ja suosituksia toiminnan kehittämiseksi. Sisäministeriön julkaisuja 2019:17 s. 39-41.

118 Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE). <https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/>

119 Ibid.

Lukuisissa EU-rahoitteisissa projekteissa toimineen ennaltaehkäisytyön asiantuntijan mukaan perheisiin kohdistuva työ on Alankomaissa kohdentunut lähes yksinomaan islamistiseen toimintaympäristöön. Rahoitetut ohjelmat ovat keskittyneet monen muun raportin kohdemaan tavoin Syyrian konfliktialueelle suuntautuvan liikkuvuuden ja etenkin sieltä palaamisen tuottamiin haasteisiin. Haastattelutilanteessa hän katsoi, että luottamuksellisten suhteiden rakentaminen maan marokkolaisyhteisöihin oli ensisijaisen tärkeää tukitoiminnan käynnistämiseksi: ”Lähtökohtaisesti toimimme aina Alankomaiden marokkolaisien järjestöjen kanssa. Pitkän kokemuksemme perusteella tunnemme ne järjestöt, joilla on hyvät yhteydet yhteisöön. Organisoimme heidän kanssaan fokusryhmähaastatteluja ja pyydämme aina heiltä palautetta materiaalista ja käytännöistä, joita tuotamme perheiden tueksi.”

Samalla hän kuitenkin totesi, että yhteisöjen tavoitettavuus vaihtelee kohderyhmistä riippuen. Esimerkiksi marokkolais- ja turkkilaistaustaisten isien kanssa järjestettiin onnistuneesti sarja tilaisuuksia, joissa keskusteltiin isien ja poikien välisistä suhteista ja isien mahdollisuuksista vastata radikalisoitumisen tuottamiin haasteisiin. Sen sijaan pyrkimyksissä integroida maassa toimivia imaameja mukaan perhetyöhön kohdattiin suuria vaikeuksia. ”Kuilu on liian suuri, yritimme ottaa yhteyttä heihin kirjeitse, mutta emme saaneet minkäänlaista vastakaikua. Päätimme käyttää tuntemiamme henkilöitä, joilla oli yhteyksiä muslimiyhteisöihin mutta siitä huolimatta onnistuimme tavoittamaan vain kaksi imaamia, jotka tunsimme jo aikaisempien projektien perusteella.” Haastateltava myös totesi, että imaamien integroinnissa perheiden tukitoimiin ongelmana on myös heidän edustavuutensa: ”Kun etsimme yhteistyötahoja niin vastaan tulee poikkeuksetta henkilöitä jotka ilmaisevat edustavansa yhteisöä mutta laajemman yhteisön näkemys asiasta voi olla täysin toisenlainen. Tässä suhteessa edessä on siis monia haasteita. On aina kysyttävä kuka edustaa yhteisön tarpeita ja on heidän kannaltaan hyödyllinen henkilö”.

Edellä viitattu, vuonna 2015 perustettu Kansallinen tukikeskus (Landelijke Steunpunt Extremisme LSE) on järjestö, joka on pyrkinyt purkamaan radikalisoitumisen koskettamien yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen tavoitettavuuteen liittyviä esteitä. Se on erikoistunut auttamaan etenkin lapsia ja radikalisoitumiselle alttiita nuoria sekä heidän perheitään. LSE:n tarjoaman perheiden tukityön tavoitteena on kouluttaa muita perheenjäseniä tunnistamaan radikalisoitumisen merkkejä ja lisäämään rekrytointiprosessia koskevaa ymmärrystä. LSE tarjoaa perheiden vanhemmille tietoja ja taitoja tunnistaa

onko lapsen huolta herättävässä käyttäytymisessä kyse kehitysvaiheelle normaalista tilanteesta vaiko radikalisoitumisprosessin varhaisesta vaiheesta. Usein vanhemmilla on myös vaikeuksia tunnistaa piirteitä, jotka erottavat ekstremismin yhteiskunnallisesta aktivismista. LSE:n näkemyksen mukaan ainoastaan ekstremistiselle toiminnalle on tyypillistä ideologiaan perustuva tietoinen lain rikkominen, joka voi sisältää yhtäläillä fyysistä väkivaltaa, verbaalista uhkailua kuin omaisuuden tuhoamistakin.

LSE ohjeistaa vanhempia kiinnittämään huomio nuoren ystäväverkostoissa tapahtuviin muutoksiin, uusien tärkeiden henkilöiden ilmaantumiseen heidän elämäänsä, mediakäyttäytymiseen, eristäytymiseen, fanaattisten ja polarisoituneiden käsitysten omaksumiseen ja vihankohteiden rakentamiseen. Vanhempien on myös pantava merkille, että lapsen elämässä tapahtuvat suuret muutokset, voivat laukaista tapahtumakulkuja, jotka altistavat ekstremismille. Vanhempia kehoitetaan pysyttelemään hyvin joustavina ja empaattisina lasta kohtaan. Kontakti lapseen on säilytettävä eikä hänen toimintaansa ja ajatuksiaan tule torjua. LSE:n mukaan on parasta olla keskustelematta ideologiasta, koska tilanne saattaa lapsen puolustuskanalle tai edistää hänet koteloitumistaan. Mikäli lapsi ylläpitää tiiviitä suhteita tahoon, joka välittää tai tukee ekstremistisiä ajatuksia on otettava yhteyttä ammattiapuun. Tässä tapauksessa LSE:n yhteyshenkilö antaa tapaukseen soveltuvia neuvoja. Vakavissa tapauksissa perhe saatetaan sille osoitetun tukihenkilön tarjoaman pidempikestoisen avun piiriin. Tilanteen mukaan perheen jäsenille osoitetaan täsmennetympää ammattiapua.

Konfliktialueelta kotimaahan palaavien kohdalla LSE tekee perheenjäsenille selväksi toimintansa puitteet. Se ei tarjoa suoraa kotiuttamisapua eikä osallistu mahdolliseen edessä olevaan rikosoikeusprosessiin. LSE:n toimihenkilöt tosin antavat neuvoja oikeudenkäynnin kulusta ja käytännöistä ja tarjoavat erityisesti tässä tilanteessa oleville perheille räätälöityä apua.

Tapauksissa, joissa yksi tai useampi perheenjäsen on vangittuna tai pidätettynä ekstremismiin kytkeytyvistä rikoksista, LSE tarjoaa perheille erityistukea. Myös näissä tapauksissa perhe saa pysyvän kontaktihenkilön, jonka kanssa tilanteen tuottamiin haasteisiin etsitään ratkaisuja. Kontaktihenkilö tuo selvästi esiin LSE:n toiminnan puitteet. Mikäli vanhemmat haluavat,

heidät ohjataan samankaltaisia kokemuksia jakavien henkilöiden muodostamiin vertaistukiryhmiin. Perheille tarjotaan myös mahdollisuuksia vierailta terrorituomituille osoitetussa vankilassa.¹²⁰

GGZ on puolestaan mielenterveys- ja riippuvuusasioita käsittelevä järjestö, joka tarjoaa apua tilanteissa, joissa radikalisoitumisprosessiin kytkeytyy mielenterveysongelmia. Palvelunohjaus tapahtuu tavallisimmin yleislääkärin kautta. GGZ tarjoaa myös apua ja itsehoitoon liittyviä ohjeita radikalisoituneen perheenjäsenille.¹²¹

Muista perheiden tueksi tarjolla olevista palveluista mainittakoon EU-rahoitteisen Pericles ohjelman puitteissa laadittu portaali, joka kokoaa yhteen keskeisen tiedon aikamme ekstremismistä ja radikalisoitumisprosessista sekä niiden tuottamista haasteista perhesuhteille. Portaali esittelee myös laajalti välineitä käsitellä radikalisoitumiseen liittyviä kysymyksiä perheen sisällä sekä tarjoaa keskeisen informaation palveluntarjontaketjuista.¹²²

Portaalin rakentamiseen osallistuneen haastateltavan mukaan hankkeen tarve tuli ilmi haastattelumateriaalista joka oli kerätty Syyrian konfliktialueelta Tanskaan, Iso-Britanniaan ja Alankomaihin palanneiden perheiltä. Miltei kaikki kahdestakymmenestä tutkimukseen osallistuneesta olivat havainneet muutoksia lapsen vaatetuksessa, sosiaalisissa suhteissa ja uskonnon harjoittamisessa, mutta he eivät käsittäneet, että nuori oli radikalisoitumassa. Vanhemmat saivat valtaosassa tapauksia tiedon nuoren tilanteesta heidän soittaessaan Turkin ja Syyrian rajavyöhykkeeltä ennen konfliktialueelle siirtymistään. Haastateltavan mukaan: ”Uutiset olivat usein hyvin dramaattisia. Silloin ymmärsimme, että meidän on jaettava tietoutta ja autettava heitä ymmärtämään mitä on käsillä, mistä saada tukea ja apua.”

Portaali pyrkii tuomaan julki perheiden henkilökohtaisia kokemuksia ja tapoja selviytyä äärimmäisen raskaasta elämäntilanteesta. Perheenjäsenten astuminen julkisuuteen kokemuksineen on osoittautunut kuitenkin kuormittavaksi. Portaalin laadintaan osallistuneen haastateltavan mukaan: ”On totta, että valtaosa vanhemmista ei halua tulla esiin. Kyseessä on tabuaihe ja sen käsittely tuottaa helposti syyllisyyttä. Eräs marokkolaistaustainen isä on tosin ollut kokemuksineen hyvin näkyvä kansallisessa mediassamme.

120 Ibid.

121 Järjestön internetsivusto on osoitteessa:
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/geestelijke-gezondheidszorg>

122 Portaali löytyy osoitteesta https://platform-pericles.eu/familyportal/families_for_families.php

Hänestä tuli pian hyvin aggressiivisen journalistisen huomion kohde. Uskottiin että hänellä oli rooli lapsensa radikalisoitumisessa. Kun keskustelin hänen kanssaan edellisen kerran hän oli hyvin masentunut. Kyseessä on hyvin raskas taakka. Kyseinen Isä halusi puhua perheiden puolesta mutta tilannetta voidaan tulkita täysin väärin mediassa. On oltava äärimmäisen vakuuttunut omasta kannastaan ja perusteistaan astua julkisuuteen”

Norja

Taustaa

Norjalaisen yhteiskunnan tehokas ja avokätinen sosiaalihuoltojärjestelmä sekä rauhantyyötä tukeva ulkopoliittinen linja ovat osatekijöitä, joiden vuoksi ekstremistinen toimintaympäristö on pysynyt suppeana Norjassa. Maa on myöskin pysytellyt sivuroolissa maailman konfliktikohteissa, joihin läntiset sotilaskoalitiot osallistuvat terrorismin vastaisten sotatoimien nimissä, eivätkä siten islamismille tyypilliset ideologiset asenteet muslimiensa läntisen geopolitiikan uhreina ole juurtuneet laajemmin Norjan muslimiväestön pariin. Myöskään väestöryhmien polarisoitumisen synnyttämät jännitteet, jotka ovat tuottaneet liikehdintää etenkin Saksassa ja Iso-Britanniassa eivät ole herättäneet merkittäviä reaktioita Norjalaisessa yhteiskunnassa. Näistä syistä maan viranomaisten onkin ollut mahdollista suunnata voimavaroja terrorismin torjuntaan islamismiin kytkeytyvien kehityskulkujen seuraamisen sijaan.¹²³

Islamistisen ekstremismin toimintaympäristö

Norjan poliisin turvallisuuspalvelu (PST) on pitänyt islamistisia ääriliikkeitä yli vuosikymmenen ajan vakavimpana uhkana yhteiskunnalle. Uhkan arvioitiin kasvaneen edelleen vuoden 2012 jälkeen, kun norjalaiset nuoret miehet alkoivat matkustaa Syyrian konfliktialueelle. Noin viisikymmentä henkilöä oli matkustanut alueelle Norjasta käsin vuoden 2012 vuoden 2014 kesäkuun

123 Vidino, Lorenzo, Brandon, James (2012) Countering Radicalization in Europe. ICSR King's College London. Pp. 59-68.

välisenä aikana mutta ilmiö alkoi osoittaa selkeitä hiipumisen merkkejä vuonna 2016.¹²⁴

Tammikuuhun 2020 tultaessa Syyriassa toimiviin äärijärjestöihin osallistuneiden norjalaisten määrä arvioitiin noin 140 henkilöksi. Merkittävällä osalla Syyrian matkustaneista on taustallaan ongelmia kiinnittymisessä yhteiskuntaan niin koulutuksen kuin työmarkkinoidenkin kohdalla. Hieman runsaat kaksi kolmannesta Syyriaan matkanneista oli syntynyt Norjan ulkopuolella, mutta saapunut maahan joko lapsena, teini-ikäisenä tai nuorena aikuisena. Noin viidennes on etnisesti norjalaisia islamiin kääntyneitä, joiden henkilökohtaiseen historiaan liittyy kirjavia syrjäytymisen kokemuksia.¹²⁵

Etenkin Oslon alueella useilla liikkeisiin osallistuneilla oli rikollista taustaa. Kuten muuallakin EU-maissa konfliktialueilla matkustaneet tunsivat hyvin usein toisensa ja monet olivat kytköksissä radikaalijärjestöihin, Norjan tapauksessa etenkin Profetens Umma-organisaatioon. Poliisin uhka-arvioista huolimatta suhteessa maan kokonaisväestään kannatus radikaaleja islamin tulkintoja kohtaan oli erittäin alhaista läpi vilkkaimmain vierastaistelijaliik-kehinnän.¹²⁶

Äärioikeistolaisen ekstremismin toimintaympäristö

Organisoitunut äärioikeistolainen liikehdintä, joka oli Norjassa aktiivisimmillaan 1990-luvun alkupuolella, on tänä päivänä pitkälti hiipunut ilmiö. Maassa ei ole tapahtunut merkittäviä ekstremistisiä iskuja lukuun ottamatta Anders Breivikin tekemiä terrori-iskuja heinäkuussa 2011. Breivikin toiminnan motiivit kytkeytyivät keskeisesti etenkin maahanmuuton, monikulttuurisuuden ja islamin vastaisuuden teemoihin minkä hän ilmaisi 1500-sivuisessa manifestissaan.¹²⁷ Viime vuosina etenkin Keski-Euroopassa tehdyt islamististen ekstremistien toteuttamat terrori-iskut, turvapaikanhakijoiden määrän äkillinen kasvu sekä Välimeren alueen siirtolaiskriisit alkoivat tuottaa reaktioita, jotka kertoivat jyrkkenevästä asenneilmastosta. Tammikuun alussa

124 Carlsson, Yngve (2017) Violent Extremism: Prevention of a wicked problem - the role of local authorities.

The Norwegian Association of local and Regional Authorities (KS) <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-working-paper-series/Violent-extremism-working-paper-2-2017.pdf>

125 Ibid.

126 Pedersen, Willy, Vestel, Viggo, Bakke Anders (2018) At Risk for Radicalization and Jihadism? A population-based study of Norwegian adolescent. Cooperation and Conflict, Vol. 53 No. 1

127 Richards, Barry (2014) What Drove Anders Breivik. Contexts, American Sociological Association Vol. 13, No. 4.

2015 Norjassa järjestettiin tukimarssi Saksan maahanmuuttajavastaiselle PEGIDA-liikkeelle. Myös muut islamvastaiset toimijat kuten Norwegian Defence League ja Stop Islamizing Norway viestivät islamofobisen globaalien retoriikan ja järjestäytymisen kannatuksen kasvusta.¹²⁸ Vuoteen 2019 tultaessa kielteiset asenteet muslimiväestöä kohtaan olivat laajalti läsnä norjalaisessa yhteiskunnassa. Vuonna 2020 julkaistun laajan kyselytutkimuksen mukaan kolmanneksella osallistuneista oli huomattavia ennakkoluuloja muslimeja kohtaan ja runsas neljännes ilmaisi vihamielisiä asenteita muslimeja kohtaan.¹²⁹

Nykyään Norjan ääriryhmät ovat sekä ideologiselta perustaltaan että sosiaaliselta profiililtaan aiempaa huomattavasti kirjavampia. Vaikka psykologiset ja sosiaaliset tekijät, jotka ajavat ihmisiä radikalisoitumisprosessiin, ovat varsin samankaltaisia kuin ennen, ekstremistiset kulttuurit ja toimintaympäristöt ovat laajentuneet, globalisoituneet ja monimuotoistuneet. Ekstremistisen toimintaympäristön kehitys riippuu yleisestä yhteiskunnallisesta polarisoinnista maahanmuuton, monikulttuurisuuden ja islamiin kytkeytyvien teemojen ympärillä.

128 Bayrakli, Enes, Hafez, Farid (2015) European Islamophobia Report: Norway.
https://www.islamophobiaeurope.com/reports/2015/en/EIR_2015_NORWAY.pdf

129 Hoffmann, Christhard, Moe, Vibeke (eds.). 2020. The Shifting Boundaries of Prejudice: Antisemitism and Islamophobia in Contemporary Norway. Oslo: Scandinavian University Press.

Internet ja ekstremismi

Viimeisen kymmenen vuoden aikana keskustelu internetin ja ekstremististen toimintaympäristöjen suhteesta on herättänyt runsaasti kannanottoja.¹³⁰ Internet on jopa nähty ekstremistijärjestöjen värväystoiminnan valtaväylänä.¹³¹ Syyt tähän ovat moninaisia. Tietoverkko tarjoaa halvan ja tehokkaan tavan kommunikoida ajatuksia kaikkialle maailmaan, verkottua globaalisti ja järjestää kokouksia tai tehdä muita järjestelyjä, jotka edesauttavat alati uusien yksilöiden integroitumista liikkeisiin tai ruokkivat heidän mielenkiintoaan ekstremismia kohtaan. Internet mahdollistaa anonyymin kommunikoinnin, mikä puolestaan motivoi yksilöitä viestimään ajatuksiaan verkossa vailla kasvokkaiseen elämään liittyvän sosiaalisen kontrollin tuomia rajoitteita. Saman mielisten keskusteluavaruudet tuottavat helposti ideologisia asenteita vahvistavia globaaleja kaikukammioita. Anonyymius mahdollistaa myös ekstremististen ideologisten sisältöjen kuten käsikirjojen, manifestien ja kulutuskulttuuristen tuotteiden levittämisen vailla pelkoa rikosoikeudellisista seuraamuksista. Kaiken tämän tuloksena syntyy mielikuvia koko globaalia järjestelmää haastavasta joukkovoimasta ja kriittisestä ”massasta”. Kaiken tämän ohella internet on tätä nykyä tärkeä ääri liikkeiden rahoituskanava. Ekstremistiseen alakulttuuriin kuuluvat kulutustuotteet, vaatteet ja viihde vaihtavat omistajaa verkossa ja tuottoa ohjataan toiminnan rahoittamiseen.¹³²

Internet on siis vauhdittanut ekstremististen ajatusten globalisoitumista. Samalla ekstremismi on onnistunut tunkeutumaan erilaisiin verkkomaailman ekosysteemeihin, etenkin hakkeri- ja pelikulttuureihin sekä moniin sosiaalisen median sovelluksiin. Lukuisten EU-maiden hallitukset vaativat sosiaalisen median alustoilta nopeampaa toimintaa laittoman sisällön

-
- 130 Ks. esim. Anne Aly, Stuart Macdonald, Lee Jarvis, Thomas Chen (toim.) (2016). *Violent Extremism Online: New Perspectives on Terrorism and the Internet*. Routledge.
Conway, Maura (2017) *Determining the Role of the Internet in Violent Extremism and Terrorism: Six Suggestions for Progressing Research*, *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 40 No.1
- 131 Covid: Lockdown ‘exploited by extremists to recruit’ BBC News, Nov 11 2020.
<https://www.bbc.com/news/uk-england-54874300>
- 132 Koehler, Daniel (2014) *The Radical Online: Individual Radicalization Processes and the Role of the Internet*. *Journal for Deradicalization* No. 1 Winter 2014/15.

poistamiseksi, mutta on virheellistä olettaa, että yritysten toiminta muuttaa extremistisen sisällön tuottajien käyttäytymistä suotuisampaan suuntaan.¹³³ Suurimmat yritykset, kuten Facebook ja Twitter tekevät tätä nykyä näkyvää työtä verkkovihan torjumiseksi mutta valtaosa terroristien ja väkivaltaisten ääriliikkeiden toiminnasta on siirtynyt uusiin viestisovelluksiin. Etenkin salatuista viestialustoista kuten vuonna 2013 käynnistetystä Telegramista on tullut väkivaltaisten ääriliikkeiden suosimia viime vuosina.¹³⁴ Ekstremismin on todettu tunkeutuneen osaksi digitaalisia pelikulttuureja. On jopa alettu puhua ekstremismin ”pelillistymisestä” (engl. gamification), millä viitataan yhtäältä siihen, että ekstremismi sinänsä on saanut väkivaltaipelikulttuureista omaksuttuja piirteitä, mutta toisaalta kyse on ekstremististen ajatusten välittämisestä online-peliympäristöjen kautta. Etenkin Pittsburghissa (2018), Christchurchissa (2019), El Pasossa (2019) sekä Hallessa (2019) toteutetuissa väkivallanteoissa oli lukuisia pelikulttuureihin viittavia piirteitä.¹³⁵

Ennaltaehkäisevä työ

Ekstremismiä ennaltaehkäisevä työ käynnistyi Norjassa jo 1980-luvulla vastauksena äkillisesti aktivoituneeseen äärioikeistolaiseen toimintaan. Jo varhaisessa vaiheessa työ perustui kuntien, paikallispoliisin, kansalaisjärjestöjen, vanhempainryhmien ja paikallisten yritysten yhteistyöhön.¹³⁶ Erittäin onnistuneeksi osoittautunut toimintamalli tukeutui pikemminkin ehkäiseviin kuin tukahduttaviin toimenpiteisiin.¹³⁷ Ennaltaehkäisyn painopiste siirtyi vähitellen kohti islamistista ekstremismiä ja toiminnassa käytettiin hyväksi rakenteita ja strategioita, jotka oli luotu äärioikeistoon kohdistuvien toimen-

133 EU piles pressure on internet giants to remove extremist content. Reuters March 1 2018
<https://www.reuters.com/article/us-eu-internet-content-idUSKCN1GD4WW>

134 Rani Molla. Why right-wing extremists' favorite new platform is so dangerous. VOX Jan 20. 2021
<https://www.vox.com/recode/22238755/telegram-messaging-social-media-extremists>

135 Schlegel, Linda (2021) The Role of Gamification in Radicalization Processes. the Global Network on Extremism and Technology (GNET) Working Paper: 1/21
https://www.researchgate.net/publication/348621313_Working_Paper_The_Role_of_Gamification_in_Radicalization_Processes#fullTextFileContent

136 Fangen, Katrine, Carlsson, Yngve (2013): Right-Wing Extremism in Norway: Prevention and Intervention. In Melzer R. and Serafin S. (eds). Right-Wing Extremism in Europe. Berling: Friedrich Ebert Stiftung.

137 Vidino, Lorenzo, Brandon, James (2012) Countering Radicalization in Europe. ICSR King's College London.

piteiden tuottamien kokemusten varaan. Lähestymistavassa korostuivat pehmeät lähestymistavat, EXIT -toiminta ja samalla tuettiin radikalisoituneiden nuorten vanhempien verkostoitumista ja rakennettiin ennaltaehkäiseviä vuoropuhelu- ja ohjausmenetelmiä.¹³⁸

Käytännön ennaltaehkäisevä työ toteutetaan tätä nykyä monista toimijoista muodostetun rakenteen kautta, jossa ministeriöt, valtion virastot sekä alue- ja paikallistason toimijat kuten sosiaalihuolto, terveys, lapsi- ja nuorisotyö työskentelevät läheisessä yhteistyössä tukenaan kansalaisyhteiskunnan organisaatiot sekä uskonnolliset yhteisöt. Toisin kuin esimerkiksi Saksassa, perheisiin kohdistuvat tukitoimet on nivottu keskeisesti osaksi kunnallisia nuoriso- sosiaali- ja perhetyön julkisia palveluita.

Norjassa poliisiviranomaisilla on keskeinen rooli ennaltaehkäisytyössä. Sillä on yhteyshenkilö kaikissa poliisipiireissä, jonka tehtävänä on puuttua radikalisoitumista ja väkivaltaisia ääriliikkeitä koskeviin tapauksiin.¹³⁹ Ennaltaehkäisevä työ korostaa varhaista puuttumista radikalisoitumisprosessiin. Alueellisen ja paikallistason työ perustuu puolestaan monitoimijaiseen horisontaaliseen koordinointiin, jossa keskeisessä roolissa ovat poliisi, kunnat ja erityisasiantuntijat sekä järjestösektori. Toimenpiteiden keskiössä ovat ns. ”voimaannuttamiskeskustelut”, joista paikalliset poliisivoimat kantavat vastuun. Keskusteluissa poliisin edustaja ottaa esille asiakkaan ja tarvittaessa tämän perheen kanssa elämänlaatua ja valintoja koskevia teemoja ja pyrkii luomaan asiakkaalle kuvan tulevaisuudesta, mikäli tämä jatkaa toimintaa ekstremistisessä toimintaympäristössä. Norjan mallissa korostuu horisontaalinen toiminta opettajien, poliisien, yhteisötyöntekijöiden, nuorisojärjestöjen ja uskonnollisten johtajien kesken. Huomionarvoista on että hyvin vähäinen määrä voimaannuttamiskeskustelujen läpikäyneistä on muslimitaustaisia henkilöitä.¹⁴⁰

Kuntatason viranomaiset saavat päivitettyä tietoa paikallisista olosuhteista ja siten heillä on hyvät mahdollisuudet tunnistaa huolenaiheet. Paikallisviranomaiset, paikallinen poliisi ja PST tekevät ennaltaehkäisevän työn saralla tiivistä yhteistyötä. Kunta on vastuussa yleisestä ekstremismin ennaltaehkäisystä, mutta se voi toimia myös paikallisen poliisin ja PST:n kumppanina vakavammassa tapauksissa. PST on vastuussa tapauksista, jotka aiheuttavat

138 Bjørge, Tore, Gjelsvik, Ingvild Magnæs (2015) Norwegian research on the prevention of radicalisation and violent extremism: A status of knowledge. PHS Forskning 2015: 2

139 Efforts to Prevent Extremism in the Nordic Countries: Mapping. Ramboll 2017.

140 Ibid.

vakavan väkivallan vaaran. Myös tukitoimet, jotka tarjotaan ekstremismin tavalla tai toisella haavoittamille perheille kanavoituvat keskeisesti kunnallisten palvelujen kautta.

Moniin kuuntiin on perustettu erityiset perhetuen toimistot, jotka tarjoavat ilmaista apua perheenjäsenen radikalisoitumiseen liittyvissä kysymyksissä. Toimistojen puoleen voi kääntyä vailla toisen viranomaisen lähetettä ja niiden piiriin kuuluu eri alojen ammattilaisia kuten psykologeja, sosiologeja ja perheterapeutteja.

Pitkälti kunnallisen sektorin palvelutarjonnasta johtuen järjestöt eivät kannakseskeistä vastuuta perhetasolle suunnatusta toiminnasta. Ennaltaehkäisysektorin projektitoimintoja rahoittava Rikosten ehkäisyn osaamiskeskus (Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging) tuki vuosina 2017 - 2020 vuosittain runsasta 200 kunta- ja paikallistason ennaltaehkäisytyötä tekevää projektia eripuolilla maata. Yksikään niistä ei keskittynyt erityisesti perheiden tukitoimiin.

Varhaisaikuisuutensa uusnatsiliikkeessä ja vankilakierteessä viettäneiden ennaltaehkäisevän työn asiantuntijan mukaan perhedynamiikkaan liittyvät ongelmat ovat tunnusomaisia norjalaisille uusnatseille. Haastattelutilanteessa hän korosti, että monien liikkeiden johtajat rakentavat tarkoituksella itsestään empaattisen ja lämpimän isähahmon. Liike pyrkii antamaan nuorelle hyväksynnän, turvan ja tarkoituksen; kaiken sen mitä nuori ei perheeltään saanut. Haastateltavan mukaan liikkeet ovat erittäin harjaantuneita jäljittämään rikkonaisista perheistä tulevia nuoria ja pystyvät kohdentamaan rekrytointitoimintansa tilanteessa, jossa nuori on erityisen haavoittuvainen. Sama haastateltava kertoi itsekin rekrytoineensa erään nuoren tämän ollessa vuodepotilaana sairaalan syöpäosastolla. Rekrytoijien toimintaa hän kuvasi seuraavasti:

”Tärkein asia, jonka rekrytoijat voivat tarjota, on ymmärrys. Mikäli rekrytoijat ovat ainoita ihmisiä, jotka tarjoavat kuuntelevaa korvaa ja ymmärrystä, ääriliikkeeseen liittyminen on hyvin looginen askel. Ymmärretyksi ja hyväksytyksi tuleminen ovat ihmisen perustavanlaatuisia tarpeita. Ääriliikkeiden rekrytoijat ovat ymmärtäneet tämän seikan erittäin hyvin.”

Hänen mielestään liikkeistä irtaantuminen on mahdollista käyttämällä samoja keinoja kuin rekrytoijatkin: ”Satunnainen kohtaaminen ihmisen kanssa, joka ilmaisee myötätuntoa vihan sijaan voi olla käänteentekevää. Minä sain kohdata irtautuessani myötätuntoa ja rakkautta ja se auttoi eteenpäin. Muis-

tan hyvin erään vanginvartijan, joka toimi aina kunnioittavasti, mutta haastoi samalla ajatteluani. Hän kysyi erään kerran mitä hyvää oli saanut uusnatsis-
mista? Ajattelin tilannettani - isosisäni kuljetusyhtiö oli tehnyt konkurssin
huonon maineeni vuoksi, sisartani kiusattiin koulussa ja vanhempani ovat
sosiaalisesti eristäytyneitä. Lopulta asia, joka auttoi minua irtautumaan oli
se, että vanhempani olivat noissa piireissä poikkeuksellisia - he eivät kos-
kaan jättäneet minua. Vankilakierteen aikana he kävivät jatkuvasti vierailulla
riippumatta siitä, minne päin Norjaa olin sijoitettuna.”

Haastateltava korostaakin, että perheen, ja positiivisten ihmissuhteiden
tarjoama empatia ja myötätunto muodostavat tehokkaimman ”vastanarra-
tiivin” ja se on ekstremististä sanomaa voimakkaampi: ”Jos kukaan ei kuun-
tele turhautumisiasi on varmaa, että ekstremistit tarjoavat houkuttelevan
vaihtoehdon. Meidän kaikkien on toimittava ekstremistejä paremmin tässä
suhteessa. Jokaisella opettajalla ja nuorisotyöntekijällä on vahva aistimus
siitä, kuka yhteisömme nuorista on rikollisella tiellä. Kun teen töitä kouluissa,
opettajat usein sanovat aistineensa jo varhain millä tiellä huonoille poluille
ajautunut nuori oli. Kun kysyin eräältä opettajalta, miksi hän ei puuttunut
asiaan, tämä vastasi, ettei se ollut hänen vastuullaan. Mutta me olemme
kaikki vastuullisia! Minä, sinä, naapuri opettaja, vanhemmat ja sukulaiset.
Olemme kaikki osa yhteisöä emmekä voi olettaa, että tiedustelupoliisi tai
ekspertit tai järjestöt olisivat kaikkivoipia. Ennaltaehkäisy on yhteisöjen vas-
tuulla.”

Suomi

Taustaa

Suomen suojelupoliisi (Supo) julkisti lausunnon vuoden 2020 lokakuussa, jonka mukaan terrorismin torjunnan puitteissa Suomessa seurattiin noin neljäsataa kohdehenkilöä. Joukkoon kuuluu niin ekstremistijärjestöille koulutus- tai muuta tukea tarjoavia, kuin niiden kouluttamiakin henkilöitä. Seurannassa olleiden määrä ei ole merkittävästi muuttunut viime vuosina mikä kertoo muihin raportin kohdemaihin verrattuna pienestä ekstremistisestä toimintaympäristöstä. Supon näkemyksen mukaan islamistinen ekstremismi muodostaa parhaillaan merkittävimmän uhkan, joskin äärioikeiston uhka on ollut viime vuosina kasvussa.

Suomen muslimiväestö on pieni (arviot vaihtelevat runsaasta 70 000:sta aina 150 000:een) verrattuna moniin muihin EU-maihin, tosin sen osuuden kokonaisväestöstä arvioidaan kasvavan nopeasti nykyisestä n. 2,7 prosentista 11,4 prosenttiin vuoteen 2050 mennessä, olettaen että maahanmuutto säilyy maltillisella tasolla.¹⁴¹ Toisin kuin kaikissa muissa raportin kohdemaisissa, Suomessa ei koskaan harjoitettu merkittävää siirtotyövoiman värväyspolitiikkaa. Näkyvämpi muslimiväestö alkoi rakentua maassa 1990-luvun alkuvuosista lähtien pitkälti Lähi-idän, Iranin, Afganistanin sekä Somalian alueilta saapuneiden turvapaikanhakijoiden ja kiintiöpakolaisten asetuttua maahan. Tällä hetkellä miltei puolet maahanmuuttajataustaisista muslimista on joko näiltä alueilta saapuneita tai heidän jälkeläisiään. Muut huomattavammat muslimiväestöt koostuvat entisen Jugoslavian ja Albanian alueilta saapuneista pakolaisista ja turvapaikanhakijoista sekä turkkilaisista ja pohjoisafrikkalaisista maahanmuuttajista.¹⁴²

Islamismien motivoima ekstremistinen toimintaympäristö poikkeaa raportin muista maista Suomessa paitsi rajallisen kokonsa niin myös historiansa suhteen. Radikaalin liikehdinnän verkostot ovat rakentuneet Suomessa näkyvämmiin vasta viimeisen n. kymmenen vuoden aikana, etenkin Syyrian

141 PEW (2017) Europe's Growing Muslim Population. <https://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/>

142 Martikainen, Tuomas (2020) Finnish Muslims' Journey from an Invisible Minority to Public Partnerships. *Temenos - Nordic Journal of Comparative Religion* Vol. 56, No 1

ja Irakin vierastaistelijaliikkuvuuden myötä.¹⁴³ Viranomaisten näkemys läpi 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen oli, että ilmiö on Suomessa hyvin marginaalinen. Vähälukuisten, keskeisesti maahanmuuttajataustaisten toimijoiden arvioitiin suunnanneen toimintansa yksinomaan alkuperämaansa toimintaympäristöön. Vierastaistelijaliikkuvuuden ohella toiminta on rajoittunut pääasiassa väkivallattomaan tukeen kuten rekrytointiin ja konfliktikenttien järjestöjen taloudelliseen avustamiseen.

Islamistisen ekstremismin toimintaympäristö

Suomessa islamistisen ekstremismin kannattajat eivät harjoita muista raportin kohdemaista poiketen julkista toimintaa, kuten katutapahtumia, mielenosoituksia ja lehtisten ynnä muun informaation jakamista. Toimintaympäristöstä puuttuvat tyystin myös radikaalilla sanomallaan laajaa mediahuomiota puoleensa vetävät karismaattiset Mullah Krekarin (Norja), Anjem Choudaryn (Iso-Britannia) ja Pierre Vogelien (Saksa) edustamat ”isähahmot”. Samalla on kuitenkin huomattava, että pääasiassa anglo-amerikkalaisten radikaalisarjaajien tuottamaa sisältöä oli tarjolla jo vuosien 2005–2010 välillä suomenkielisillä islamilaisilla keskustelupalstoilla, verkkojulkaisuissa ja henkilökohtaisilla blogisivuilla, mikä viestii ajatusten saamasta vastakaiusta myös Suomessa.¹⁴⁴

Toimintaympäristöön osallistutaan hyvin pitkälle lähipiirin sosiaalisten kontaktien ohjaamana. Tyypillisimmillään kyse on ekstremistisiin ajatuksiin kiinnittyneen nuoren tarjoamasta inspiraatiosta muille tuttava- tai sukulaispiiriin kuuluville henkilöille.¹⁴⁵

Maan suojelupoliisi arvioi islamistisen ekstremismin tuottaman uhkan kohonneen viime vuosina Suomessa kolmen tekijän, vierastaistelijaliikkuvuuden, kotoperäisen radikalisoitumisen sekä muualla tapahtuneiden terroritekojen seurauksena. Toimijat ovat tiivistäneet ylijärjaisia kontaktejaan sekä konfliktialueilla että Euroopassa toimivien ekstremistien kanssa. Samalla alati useammalla on henkilökohtaista kokemusta ekstremistisestä toiminnasta konfliktialueella. Viranomaiset arvioivat, että vuosien 2012–2016 välille sijoittunut liikkuvuus Syyrian ja Irakin konfliktialueelle käsitti yhteensä noin

143 Juntunen, Marko, Creutz-Sundblom, Karin, Saarinen, Juha (2016) Suomesta Syyrian ja Irakin konfliktikentälle suuntautuva liikkuvuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 43/2016. Valtioneuvoston kansia.

144 Juntunen, Marko (2008) Saudi-Arabian islamilainen lähetystyö tuottaa tulosta. Ulkopoliittikka 3, 2008. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki.

145 Juntunen, Marko, Creutz-Sundblom, Karin, Saarinen, Juha (2016)

80 henkilöä, joista noin 30 oli lähtöhetkellä lapsia. Tätä raporttia laadittaessa runsaat 20 henkilöä on palannut konfliktialueelta ja n. 30:n arvioidaan kuolleen. Alueelle matkustaneissa on sekä vierastaistelijoita, heidän puolisoitaan ja lapsiaan, taistelukoulutusta ja -kokemusta saaneita ja niitä, jotka ovat kiinnittyneet tavalla tai toisella terroristiseen toimintaan ja ideologiaan. Osan on todennäköisesti ideologialtaan radikalisoituneita mutta pettyneitä äärijärjestöjen toimintaan, toiset ovat puolestaan myös deradikalisoituneet ajatuksiltaan ja irtautuneet toimintaympäristöstä.¹⁴⁶

Supon mukaan konfliktialueelta palaavilla henkilöillä on potentiaalia lisätä terrorismin uhkaa Suomessa levittämällä ekstremistisiä ideologisia näkemyksiään ja rakentamalla verkostojaan. Viranomaiskäytäntönä Suomessa on, että palaajien mahdollinen turvallisuusuhka arvioidaan yksilöllisesti ja mikäli palaajan epäillään syyllistyneen rikoksiin, hänet siirretään Rikospoliisille rikostutkinnan piiriin. Raporttia kirjoitettaessa yksikään Suomeen palanneista Syyrian konfliktialueen liikkuvuuteen osallistuneista ei ole joutunut syytteeseen toiminnastaan alueella.¹⁴⁷

Äärioikeistolaisen ekstremismin toimintaympäristö

Äärioikeistolaisen toimintaympäristön kehitys Suomessa muistuttaa monin tavoin vastaavaa Norjassa. Vähälukuinen äärioikeistoon ja uusnatseihin kytkeytyvä toimijajoukko alkoi rakentaa suomessa 1980-luvulla viholliskuvaa etenkin maahanmuuttajista ja pakolaisista, perinteisen vihollisen, kommunistien sijaan. 1990-luvun taitteessa äkillisesti muuttunut pakolaispoliittinen tilanne synnytti spontaaneja väkivallantekoja, kuten polttopulloiskuja vähälukuista ulkomaalaisväestöä kohtaan. Kriittisiä ääniä maahanmuuttoa kohtaan nousi tuona ajankohtana myös valtavirtapuolueista. Vuosikymmenen loppupuolella pitkälti järjestäytymätön ja aatteelliselta perustaltaan jäsentymätön skinni-kulttuuri ilmaantui kaupunkikuvaan monin paikoin.¹⁴⁸

1990-luvun alkuvuosien talouslama toi mukanaan näkyvämpää uusfasistista sekä skinhead-liikehdintää, joka kuitenkin tyrehtyi vuosituhannen taitteessa. Kuten muuallakin raportin kohdemaissa islamin ja maahanmuuton vastai-

146 Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018. Sisäministeriö, Helsinki 2018
Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 2020. Sisäministeriö, Helsinki 2020

147 Ks. Radikaali-islamistinen terrorismi on yhä merkittävä uhka Euroopassa
<https://supo.fi/radikaali-islamistinen-terrorismi>

148 ks. Kotonen, Tommi (2018) Poliitiikan juoksuhaudat: Äärioikeistoliikkeet Suomessa kylmän sodan aikana. Atena kustannus Oy. Jukka Lindfors. Rasismi roihahti liekkiin Tampereen polttopulloiskuis-
sa 1989. Yle, Elävä arkisto 6.10 2015.

suus muodostuivat tunnuspiirteiksi 2010-luvun taitteen liikkeille. Poliisin näkemyksen mukaan äärioikeistolainen toimintaympäristö muodostuu parhaillaan hajanaisista ja ei-hierarkisista ryhmistä, joista minkään ei voi sanoa edustavan kattojärjestöä. Muiden raportin kohdemaiden tavoin torjuvat asenteet maahanmuuttajaväestöä kohtaan alkoivat voimistua 11/9 terrori-iskujen, Profeetta Muhammadia halventavan pilapiirrosjupakan vuonna 2006, sekä Lontoossa vuonna 2005 että sittemmin eri puolilla Eurooppaa tapahtuneiden terrori-iskujen seurauksena. Useat islamofobisia ja ”vastajihadistisia” ajatuksia levittävät blogikirjoittajat alkoivat saavuttaa kasvavaa vastakaikua verkkoavaruudessa.¹⁴⁹ Vuonna 2008 tehdyn kyselyn perusteella miltei puolella suomalaisista oli kielteisiä asenteita muslimeja ja islamia kohtaan.¹⁵⁰ Seuraavan kymmenen vuoden aikana asenteet jyrkentyivät entisestään. PEW tutkimuskeskuksen mukaan 62 % suomalaisista uskoi vuonna 2018, että islam ei ole yhteensopiva kansallisen kulttuurin ja arvojen kanssa.¹⁵¹ Viittätoista Länsi-Euroopan maata käsittelevän tutkimuksen perusteella asenteet olivat tässä mielessä kaikkein torjuvimpia Suomessa.

Alueellisesti näkyvin äärioikeistolainen ja islamvastainen liikehdintä on keskittynyt Helsinkiin, Tampereelle, Turkuun ja Jyväskylään. Poliisin mukaan useat 2015 pakolaiskriisin molemmin puolin aktivoituneet liikkeet, kuten Suomen kansa ensin, Reformi Studia, Soldiers of Odin ja Finnish Defence League ovat hiipumassa mutta aktivoituvat tilanteen mukaan. Varisnainen aktiivinen toimijajoukko koostuu poliisin mukaan viranomaisten määräyksestä lakkautetun Pohjoismaisen Vastarintaliikkeen toimijoista, jotka ovat siirtyneet muihin verkostoihin. Liikkeet levittävät propagandaa lehtisin ja tietoverkossa, järjestävät vaellus- ja retkeilytapahtumia, harjoittelevat kamppailulajeja ja osallistuvat mielenosoituksiin sekä katumarsseihin.¹⁵²

Tulevaisuuden toimintastrategioista ja kansainvälisten sidosten kehityskuluista voidaan esittää vain arvailuja. Keskittävätkö liikkeet toiminnan poliittiseen aktivismiin, vihapuheen ja maalittamisen kannustamiseen, katutason näkyvään kampanjointiin vaiko suoranaiseen väkivaltaan on pitkälti avoin kysymys.

149 Ks Juntunen Marko (2020) Matkalla islamilaisessa Suomessa. Vastapaino.

150 Finnish Social Science Data Archive (FSD) Bulletin Issue 33 (2/2011) 9.12.2011. <https://www.fsd.tuni.fi/lehti/en/33/uskontoasenteet.html>

151 PEW (2018) Religion and Public life <https://www.pewforum.org/2018/05/29/nationalism-immigration-and-minorities>

152 Taneli Rantala, Äärioikeisto Pyöreä pöytä webinaari 25.10. 2020, Helsinki.

Ekstremisten liikkeiden tuoreita kehityskulkuja

Ekstremististen liikkeet ovat tänä päivänä internetin mahdollistaman kommunikaation vuoksi verkottuneempia kuin koskaan ennen. Ajallemme tyyppillinen ilmiö on, että myös ekstremistisen väkivallan kohteet ja kohdeyleisöt globalisoituvat. Näistä siirtymistä viestivät osuvasti Christchurchissa ja Hallessa toteutetut viimeaikaiset väkivallanteot. Tapauksista ensimmäisessä tekijä toimi yksin, hän esitteli aseitaan Twitterissä ja julkaisi videotallenteen iskustaan moskeijaan Meguca-sivustolla. Hän myös latsi manifestinsa tietoverkkoon. Hallen tapauksessa 27-vuotias mies pyrki puolestaan iskemään kaupungissa sijaitsevaan juutalaiseen keskukseen. Hän oli valmistautunut kuvaamaan iskun kypäräänsä asentamallaan kameralla ja suoratoistamaan väkivallanteon tietoverkossa. Kuten Christchurchin tapauksessa iskijä viittasi verkkokeskusteluissaan lukuisiin videopeleihin ja online-alakulttuureihin sekä puhui avoimesta suunnitteilla olevasta hyökkäyksestään.¹⁵³

Verkossa jaettavista manifesteista on rakentunut keskeinen propagandan muoto, jonka tarkoituksena on tarjota niin ideologinen perustelu, taktinen oppitunti kuin motivaatio vastaavanlaisia iskuja suunnitteleville. Ilmiö sai runsaasti huomiota vuodesta 2011 alkaen Oslon ja Utoyan terrori-iskujen jälkimainingeissa Anders Breivikin julkaistua manifestinsa. Viimeaikoina monet sosiaalisilta ja poliittisilta taustoiltaan täysin ”tavalliset” ihmiset ovat osallistuneet terrori-iskuihin tai niiden suunnitteluun. Tutkija Daniel Koehler on kutsunut tätä tuoretta trendiä termillä ”parviterorismi” [hive terrorism], jolla hän viittaa siihen, että yhä useampi terrorismirikosten tekijöistä on turvallisuusvirastoille tyystin tuntemattomia henkilöitä.¹⁵⁴ Väkivallan teot suoritetaan enimmäkseen impulsiivisesti, ilman selkeää ja huolellista val-

153 Koehler Daniel (2019) The Halle, Germany, Synagogue Attack and the Evolution of the Far-Right Terror Threat. CTC Sentinel Vol. 12 No. 11.
<https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2020/02/CTC-SENTINEL-112019.pdf>

154 Koehler, Daniel (2018) Recent Trends in German Right-Wing Violence and Terrorism: What are the Contextual Factors behind ‘Hive Terrorism’? Perspectives on Terrorism Vol. 12 No. 6.

mistelua, mikä on johtanut useissa tapauksissa taktisiin virheisiin, jotka lopulta vähentävät iskujen tuhoisuutta. Tämänkaltaiset toimijat ovat ryhtyneet rakentamaan muiden iskijöiden motivoimina omia aseitaan, esimerkiksi 3D-tulostimia hyväksi käyttäen. Myös henkilöautojen ja raskaiden ajoneuvojen sekä veitsien käyttö iskuissa ovat ajallemme tyyppillisiä ilmiöitä. Parvi-terrorismi tuottaa ymmärrettävästi suuria haasteita sekä iskujen torjunnan että ekstremismin ennaltaehkäisyn kannalta.¹⁵⁵

Ennaltaehkäisevä työ Suomessa

Väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisytyötä koordinoi Suomessa maan sisäministeriö. Suomi valmisteli maan ensimmäisen kansallisen toimintasuunnitelman, jota on sittemmin päivitetty kolmivuotiskausille 2016 - 2019 sekä 2020 - 2023. Norjan mallin tavoin Suomen ohjelma on sekä valmisteluprosessiltaan että toimeenpanoltaan laajapohjainen ja poikkihallinnollinen kattaen valtion hallinnon, järjestöt, uskonnolliset yhteisöt ja tutkijat Ennaltaehkäisevä työ kohdistuu Suomessa väkivaltaiseen ekstremismiin sen kaikissa ilmiöissä lähtökohtanaan oikeusvaltion periaatteiden turvaaminen. Monitoimijaisen yhteistyön perusteella ekstremismin tilannekuvaa seurataan jatkuvasti ja palvelurakenne joustaa tarvittaessa niin, että tilanteen muuttuessa tukea tarvitsevat yksilöt ja yhteisöt pääsevät palvelujen piiriin.¹⁵⁶

Norjan tavoin keskeinen vastuun kantaja on ministeriötaho, Suomen tapauksessa maan sisäministeriö ja etenkin sen asettama, viranomaisista ja järjestöistä koostuva kansallinen yhteistyöryhmä, jolla on laaja valtakunnallinen ja paikallinen kattavuus.

Ennaltaehkäisevässä työssä poliisi kantaa vastuun tiedonhankinnasta ja esitutkinnasta, kun taas pehmeämmistä osallisuutta, elämän hallintaa ja yhteiskuntaan integroitumista tukevat palvelut ovat viranomaisten ja järjestösektorin vastuualuetta. Keskeinen toimija tällä sektorilla on monilla paikka-

155 Ibid.

156 Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma 2019–2023. Sisäministeriö, Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162073/SM_2020_1.pdf?sequence=4&isAllowed=y

kunnilla poliisitoimen yhteydessä toimiva Ankkuritiimi, johon kuka tahansa voi ottaa yhteyttä mm. pyrkiessään eroon liikkeistä tai havaitessaan viitteitä yksilöiden tai yhteisöjen radikalisoitumisesta. Ankkuritiimit vastaavat myös asiakkaan ohjaamisesta täsmennetympien palvelujen pariin. Myös joukko julkisen sektorin toimijoita, kuten sosiaali- ja terveystalvet osallistuvat ennaltaehkäisevään työhön asiakaskohtaisen tarpeen vaatiessa.

Paikallinen ennaltaehkäisy perustuu viranomaisten ja järjestöjen moniammatilliseen yhteistyöhön. Tukitoimien ja palvelujen kohteet voivat olla yhtä lailla radikalisoitumisriskissä olevia yksilöitä kuin ekstremististen ryhmien uhkan kohteena olevia tai heidän lähipiirejään. Oikeusministeriö toimii puolestaan ennaltaehkäisevän järjestötyön keskeisimpänä rahoittajana.

Nuoriso- ja sosiaalitoimen ohella terveystalvet ja järjestöt ovat Suomessa keskeisiä toimijoita väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyssä. Järjestöt kantavat vastuuta väkivallasta irti auttavien palvelujen ja esimerkiksi mentoroiminnan järjestämisessä. Järjestöjen on todettu saavuttavan viranomaisia joustavammin vaikeasti tavoitettavia ryhmiä.

Perheiden tukitoiminta

Varsinainen perheiden tukitoiminta on Suomen kohdalla monessa mielessä vasta rakentumassa ja hakemassa muotoaan. Palvelujen tarjoamiseen osallistuvat kuntatasolla etenkin nuorten rikosasioihin keskittyvät sosiaalityöntekijät ja poliisi sekä laaja kirjo järjestösektorin toimijoita.

Järjestöjen toteuttamat hankkeet kohdistavat hyvin harvassa tapauksessa huomion ensisijaisesti perheiden tukitoimintaan. Nuorten Muslimien Forumin vuonna 2020 päättyneen Muvenna-hanke, joka profiloitui radikalisoitumisriskissä oleviin 16-19 vuotiaisiin musliminuoriin kattoi myös perheille tarkoitettuja tukitoimia. Diakonissalaitoksen vuosina 2016-2018 toteuttama Unit-projekti puolestaan keskittyi vankilasta vapautuvien maahanmuuttaja-taustausten EXIT-toimintaan, mutta kohdensi huomionsa myös asiakkaiden perheolosuhteisiin. Lukuisissa monikulttuurisen nuorisotyön projekteissa, joiden tarkoituksena on tarjota avoin ja turvallinen keskustelu- ja harrastustila positiivisen itsekuvan rakentamiseen ja koulussa suoriutumisen tukemiseen, radikalisoitumisen varhainen ennaltaehkäisy on mukana yhtenä hankkeiden päämäärinä. Ainoa erityisesti perheiden tukitoimiin keskittyvä hanke on Kirkon Ulkomaanavun vuosina 2016-2021 toteuttama kolmivaiheinen Reach Out-projekti, joka pyrki tukemaan perheen resursseja tilanteessa,

jossa perheenjäsen on radikalisoitunut. Projektin tavoitteena olikin lähteä rakentamaan perheiden tuen mallia ja palveluntarjoajien verkostoa, johon tukeutuen radikalisoituneet yksilöt saataisiin kiinnittymään takaisin yhteiskuntaan. Hankkeen mukaan onnistunut perheen tuki edellyttää ensinnäkin sitä, että tuki tapahtuu mahdollisimman lähellä perhepiiriä, tämä puolestaan tarkoittaa ymmärrysperustaisen tehokkaan yhteistyöverkoston rakentamista viranomaisten, uskonnollisten yhteisöjen ja järjestöjen välillä.

Raporttia varten haastatellut viranomaiset ja järjestötoimijat olivat poikkeuksetta sitä mieltä, että väkivaltainen radikalisoituminen on Suomen kohdalla toistaiseksi marginaalinen ilmiö. Sen olemassaolo yhteiskunnassa toki tunnustettiin, mutta maan kokonaistilanne katsottiin vähintäänkin tyydyttäväksi. Nuorten rikosasioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanta oli tässä mielessä tyypillinen: ”Suomessa on toimittu järkevästi. Asioihin on puututtu aikaisessa vaiheessa. On pyritty toimimaan ennen kuin ongelma on läsnä”. Toisen sosiaalityöntekijän mukaan ekstremistinen ajattelu on aina seurausta joukosta taustatekijöitä: ”Jotakin on tapahtunut perhepiirissä jo paljon ennen radikalisoitumista. Nuori jolla on turvallinen koti ei lähde mukaan tuohon toimintaan, siksi perheen tuen on tultava aikaisin!” Pikemminkin kuin suoranaisesti ekstremismiin, haastateltavien huolenaiheet kiinnittyivät ekstermismien tielle mahdollisesti johtaviin kehityskulkuihin, kuten nuorten hakeutumiseen väkivaltaa harjoittaviin ryhmiin, jotka ylläpitävät voimakkaan polarisoitunutta kuvaa väestöryhmistä. Etenkin äärioikeistolaiset ekstremistiset symbolit, kuten esimerkiksi Soldiers of Odin järjestön hupparit, olivat haastateltavien mukaan tulleet aiempaa näkyvämmiksi, mutta ne tulkittiin pikemminkin vastakulttuurisina viesteinä ja ”vastaleirin” provosoimisena kuin merkinä varsinaisesta ideologisesta radikalisoitumisesta. Varhaisteini-ikäisten musliminuorten parissa puolestaan kamppailu-urheiluharrastuksen suosio ja viikonlopputappelut olivat merkkejä samankaltaisesta ryhmäytymisestä.

Sosiaalityöntekijä kuvasi kehityskulkua seuraavasti: ”Nuorten liikehdintä ilmaantuu monesti täysin yllättäen. Syksyllä 2109 koulujen alkaessa erään tšekäläisen lähiön äidit olivat ilmoittaneet meille, että lapset halusivat, että heille ostetaan pilottitakkeja ja maihinnousukenkiä. Kyseessä oli nuorten 13-14 vuotiaiden parissa vallinnut ilmiö. Tuon seurauksena monet maahanmuuttajanuoret olivat provosoituneet nuorten pukeutumisesta.” Toisen sosiaalityöntekijän mukaan: ”Tappeluissa oli paljolti kyse siitä, kenen puolella

ollaan, koska nuoret kokivat, että on kuuluttava johonkin. Täällä on omissa ryhmissään maahanmuuttajanuoria ja vastaleirissä kantaväestön nuoria, joilla on äärioikeistolaisia symboleja. Oikeastaan vain Afrikasta ja Aasiasta adoptoidut lapset voivat liikkua vapaasti sekä maahanmuuttajien että kantaväestön piireissä.”

Tanskalaistutkija Manni Crone on esittänyt vakuuttavasti, miksi nuorisoryhmien jakautuminen polaariin ja satunnaista väkivaltaa harjoittaviin ryhmiin on otettava vakavasti. Hänen mukaansa hyvin monilla radikalisoituneilla yksilöillä on taustallaan pitkä kokemus toiminnasta jengiväkivallan tai väkivaltaisen rikollisuuden leimaamassa ympäristössä. Crone katsookin, että uskonto tai ääri-ideologia eivät välttämättä toimi ensisijaisina ekstremistisen väkivallan motivaatioina. Keskeistä on että radikalisoitumisprosessissa nuori antaa jo aiemmin omaksumalleen väkivaltaiselle käytökselle uuden merkityksen. Väkivalta ymmärretään välineenä yhteiskunnan muuttamiseen.¹⁵⁷

Toimintaympäristön rajallisuudesta johtuen etenkin islamistinen ekstremismi on monien haastateltavien mukaan yhä tuntematon teema joillekin viranomaisten kuten poliisin ja opettajakunnan edustajille. Kiinnostus salafistisesta uskon orientaatiosta ja siihen liittyvistä käytännöistä tulkitaan helposti merkiksi radikalisoitumisesta. Lukuisat haastateltavat kertoivat perusteettomista koulujen ja poliisin tekemistä interventioista, jotka olivat aiheuttaneet shokkireaktion niin perheessä kuin nuoressakin ja vaurioittaneet perheen luottamusta viranomaisiin. Sekä nuorten että heidän perheittensä tuen kannalta keskeisin haaste syntyykin lähes kaikkien haastateltavien mukaan siitä, että ennaltaehkäisevä työ helposti leimaa ja stereotypisoi tiettyjä ihmisryhmiä. Heidän mukaansa viranomaisten ymmärrystä siitä, että väkivaltaisen ekstremismi voi koskettaa ketä tahansa etnisyydestä tai uskonnosta riippumatta, on lisättävä. Erään haastateltavan mukaan: ”On hyvin keskeistä kohdata nuori perheineen niin, ettei hänestä tehdä intervention kohdetta, jolla on tarve puolustautua.”

Extremistisen toimintaympäristön marginaalisuudesta seuraa myöskin se, että ilmiötä ei tunnisteta riittävän hyvin perhetasolla. Erään projektityöntekijän mukaan etenkin maahanmuuttajataustaisilla muslimivanhemmillä on Suomessa suuria vaikeuksia tunnistaa radikalisoitumista, koska jotkut nuo-

157 Crone, Manni: Radicalization revisited: violence, politics and the skills of the body. *International Affairs* Vol. 92, No. 3

ren elämäntilanteessa tapahtuvat muutokset, kuten kotona vietetyn ajan ja uskon harjoittamisen lisääntyminen, saatetaan tulkita positiivisiksi seikoiksi. Hänen kokemuksensa mukaan kantaväestöön kuuluvien islamiin kääntyneiden henkilöiden perheissä tilanne huomataan paremmin. Suomen heterogeeninen ja suurelta osin diasporataustainen muslimiväestö asettaa omat haasteensa perhetyölle. Osa väestöryhmistä on niin pieniä, että perheet tuntevat toinen toisensa. Perheen jäsenen radikalisoituminen ja perhepiiriin kohdistuva tukitoiminta kantautuu laajemman yhteisön korviin ja voimistaa häpeän ja epäonnistumisen tunteita. Monia perheitä lisäksi kuormittavat kotimaan konfliktin tuottamat traumat, taloudellinen ahdinko, puutteellinen kielitaito, huoli konfliktin keskellä elävistä omaisista tai tuoreeltaan maahan saapuneiden sukulaisten oleskelulupiin liittyvät huolenaiheet. Tilanteessa, jossa osa viranomaisista pyrkii tukemaan ja osa näyttäytyy integroitumista vaikeuttavina toimijoina, luottamuksellisia suhteita ei ole vaivatonta lähteä rakentamaan.¹⁵⁸

Aika ja luottamus ovat tekijöitä, joita ilman radikalisoitumiskierteessä olevaa nuorta ja hänen perhettään on mahdotonta auttaa. Kaikki haastateltavat korostivat pitkäjänteisen työn tärkeyttä ja mahdollisuutta rakentaa vähitellen luottamusta osana pitkäkestoisia kokonaisvaltaista asiakassuhdetta, jossa keskitytään nuoren elämäntilanteeseen niin perheessä, ystäväpiirissä kuin opinto- tai ammatillisessa uravaiheessa ja hänet voidaan ohjata tarvittaessa täsmennetympien palvelujen pariin. Vakavimpina haasteina toistui haastateltavien näkemyksissä ennaltaehkäisevän työn byrokraatisoituminen. Erään nuorisotyöntekijän mukaan monille nuorille ja heidän perheilleen syntyy helposti ajatus, että ongelmien ilmaantuessa ”heitä vain ohjataan palvelusta toiseen”. Hän jatkoi näkemyksiään: ”Jos pystyn saavuttamaan nuoren luottamuksen voin opastaa häntä tarvittaessa muihin palveluihin, koska nuori luottaa siihen, että teen sen hänen parhaakseen. On toimittava tarvelähtöisesti, ei niinkään byrokraattisella logiikalla, jossa elämä pilkotaan vastualueisiin.”

Luottamussuhteen rakentamisen jälkeen nuorten kanssa aletaan pohtia hänen tavoitteitaan ja päämääriään. Pitkään katuväkivallan ennaltaehkäisyn parissa toimineen järjestötoimijan sanoin: ”Sitten huomataan, ettei tavoitteet toteudu väkivallan avulla. On rakennettava uusi tulevaisuus johon ei kuulu väkivalta. Samalla nuoret joutuvat kehittämään uudenlaisia vuoro-

158 Ks. Juntunen, Marko (2016) Poikkeustilan sukupolvet: Irakilaispakolaisuus Suomessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 31/2016.

vaikutustaitoja.” Myös nuoren väkivaltaan liittyvien fantasioiden läpikäyminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on hänen mukaansa tärkeää: ”Meidän järjestössämme olemme sillä kannalla, että fantasiat on fantasioita ja suunnitelmat on suunnitelmia. Meidän on pakko päästä näihin nuoriin kiinni jo fantasiavaiheessa, koska (väkivallan) suunnitteluvaiheessa he eivät enää puhuisi meille”.

YHTEENVETO JA POLITIikka- SUOSITUKSET

YHTEENVETO JA POLITIikkaSUOSITUKSET

1. Tämän raportin kohdemaissa toimivien asiantuntijoiden ja viranomais-ten parissa vallitsee laajalti jaettu käsitys siitä, että väkivaltaisen ekstre-
mismien ennaltaehkäisy ja ekstremistisistä toimintaympäristöstä irtau-
tuminen edellyttävät huomion kiinnittämistä radikalisoituneen yksilön
ihmissuhteisiin ja sosiaaliseen ympäristöön kokonaisuudessaan. Yksilö
ei pääse kiinni valtavirtayhteiskuntaan ilman perheen tukea ja ympäröi-
vän yhteisön hyväksyntää. Konkreettiset tukitoimet ovat kuitenkin aivan
viime vuosiin saakka kohdistuneet pääasiassa radikalisoituneeseen yksi-
löö. Perheen, lähipiirin ja usein myös koko ympäröivän yhteisön tarvit-
sema psykososiaalinen tuki oli jäänyt ohjelmissa liian vähälle huomiolle
tai se oli sivuutettu tyystin. Mikäli lähipiiriä ei huomioida, seurauksena
on se, että läheisen ihmisen radikalisoitumisen aiheuttama häpeä, epä-
onnistumisen tunteet sekä pelko ja epätietoisuus tulevasta viivyttävät
perheenjäsenten ja läheisten avun hakemista tai estävät sen kokonaan.
Kansainväliset kokemukset perheiden tueksi tarjotuista toimintamalleis-
ta ovat karttuneet viime vuosina. Osassa tämän raportin kohdemaista
matalan kynnyksen tuki ja neuvontapalvelut ovat kehittyneet pitkälle,
kun taas toisissa maissa ne ovat vasta rakentumassa.

Suositus: Perheiden ja lähiyhteisöjen pitkäkestoiseen psykososiaaliseen tukitoimintaan on suunnattava voimavaroja. Kansainvälistä yhteistyötä on lisättävä ja siitä saatuja kokemuksia on hyödynnettävä tukitoimien kehittämisessä.

2. Vanhempien ja erityisesti äitien vertaistukiverkostot ovat osoittautuneet erittäin toimiviksi psykososiaalisen tuen muodoiksi. Lukuisat kansalliset ja kansainväliset järjestöt ovat syntyneet lapsensa radikalisoitumisen kokeneiden vanhempien omasta aloitteesta.

Suositus: Perheiden vertaistukiverkostojen roolia aktiivisena toimijana radikalisoituneen yksilön jälleenintegroituvuudessa tulee tukea. Verkostoissa jaetut kokemukset läheisen radikalisoitumisen vaikutuksista perheelle ja lähipiirille on otettava mukaan kehitettäessä väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyyn tähtääviä ohjelmia. Varsinaisia perheille suunnattuja tukitoimia tulisi kehittää yhteistyössä verkostojen ja niiden pohjalta syntyneiden kansallisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa.

3. Aika ja luottamus ovat tekijöitä, joita ilman radikalisoitumisprosessissa olevaa nuorta ja hänen perhettään on mahdotonta auttaa. Kaikki tähän tutkimukseen osallistuneet haastateltavat korostivat pitkäjänteisen työn tärkeyttä. Raportin kohdemaista saadun tiedon perusteella näyttää ilmeiseltä, että järjestöt pystyvät lähestymään viranomaisia joustavammin vaikeasti tavoitettavia väestöryhmiä ja yhteisöjä ja tarjoamaan tukea niiden tarpeisiin.

Suositus: järjestöille on taattava riittävät resurssit, jotta ne voivat tehdä pitkäjänteistä työtä perheiden kanssa.

4. Radikalisoituneiden yksilöiden ja heidän perheidensä tuen suunnittelun ja toteuttamisen tulee perustua konkreettisiin tarpeisiin, tärkeimpänä päämääränä yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden parantaminen. Tukitoiminnasta vastaavan henkilön tai ryhmän täytyy pystyä huomioimaan yhtäaikaisesti tuen kohteen sosiaaliset, psyykkiset ja taloudelliset haasteet. Yhteistyö muuttuvassa toimintaympäristössä edellyttää jatkuvaa kehittämistä viranomaisten ja järjestöjen välillä. Perheverkostojen tulisi olla mukana tukitoimien kehittämisessä.

Suositus: Perheet ja lähipiiri otetaan mukaan tukitoimien suunnitteluun silloin, kun perheellä on valmiudet tukea perheenjäsenten irrottautumista väkivaltaisesta ekstremismistä. Vastuu tukitoimista ei kuitenkaan

voi olla perheellä.

5. Kohdemaissa, joissa etenkin islamistinen ekstremismi on tuore ilmiö, osalla viranomaisista on vaikeuksia tunnistaa ja tulkita radikalisoitumisprosessiin kytkeytyviä ilmiöitä. Viranomaisten tietoa, etenkin islamistisen ekstremismin ideologisista ja käytännön ulottuvuuksista, on lisättävä koulutuksen avulla.

Suositus: islamistisen ekstremismin narratiivien tuntemusta ja yleistä uskontolukutaitoa lisätään kohdennetun koulutuksen avulla.

6. Väkivaltaista ekstremismiä koskevassa julkisessa keskustelussa radikalisoituneet henkilöt nähdään usein psyykeltään poikkeusyksilöinä, lämpensä pahoina, rekrytoijien aivopesemänä tai kulttuuriperimänsä vuoksi väkivaltaan taipuvaisina.

Suositus: tutkimusperustaista tietoa ekstremistisistä narratiiveista, radikalisoitumisprosessista, ekstremistijärjestöjen toimintatavoista ja syistä joiden vuoksi järjestöihin liitytään, on lisättävä ja saatettava osaksi julkista keskustelua.

7. Tehokas ja puolueeton laadun- ja vaikuttavuuden arviointi antaa parhaimmat takeet hyvien käytäntöjen kehittämiseksi edelleen.

Suositus: On panostettava siihen, että ohjelmia koskeva puolueeton laadun- ja vaikuttavuuden arviointi muodostuvat vakiintuneeksi käytännöksi. Arvostettuja alan asiantuntijoita on kannustettava kehittämään arvioinnin kriteerejä.

Kiitokset

Milla Perukangas (erityisasiantuntija, Kirkon Ulkomaanapu), Habiba Ali (ohjelmakoordinaattori, Kirkon Ulkomaanapu) ja Tarja Mankkinen (kehittämispäällikkö, Sisäministeriö) ovat tarjonneet korvaamatonta apua tämän raportin valmistelun eri vaiheissa. Suuret kiitokset kuuluvat heille!

